

Najbolji roditelj su roditelji

Vodič za roditelje u razvodu

**UDRUGA
dijete-razvod**

www.udruga-dijete-razvod.hr

Najbolji roditelj su roditelji

Vodič za roditelje u razvodu

Udruga Dijete-razvod

uz potporu Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom
Grada Zagreba

prosinac 2009.

ZAHVALA

Zahvaljujemo Gradu Zagrebu, Gradskom uredu za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom koji je ovaj projekt prepoznao, podržao i financirao. Također se zahvaljujemo Zakladi Adris. Ta nas je značajna podrška poticala u radu na temi koja ne spada u lagano štivo.

Zahvaljujemo Centrima za socijalnu skrb: Zlatar Bistrica, Krk, Bjelovar, Krapina, Đurđevac, Zagreb-Trešnjevka na vrijednim sugestijama.

Zahvaljujemo svim stručnjacima i roditeljima koji su svojim odgovorima na pitanja omogućili sadržaj Vodiča, te svima koji su svojim primjedbama i komentarima omogućili da Vodič roditeljima bude što korisniji.

Zahvaljujemo svim našim članovima koji su predano i s entuzijazmom radili, prikupljali podatke, preispitivali ih i predlagali da budu u sadržaju ovog Vodiča.

Impressum

Naslov:

Najbolji roditelj su roditelji — Vodič za roditelje u razvodu

Naklada: 2000

Urednica:

Dr sc. Ljerka Pašićek

Autori:

Prijatelji, članovi i korisnici Udruge Dijete-razvod

Jezična obrada:

Kramer i Kramer d.o.o., Zagreb

Izdavač:

Udruga Dijete-razvod, Zagreb
www.udruga-dijete-razvod.hr

ISBN: 978-953-55890-0-6

Tisk: Grafika Hrašće

Sadržaj

I.	RATIONALE ZA NASTANAK OVOG PRIRUČNIKA	2
II.	UVOD	6
III.	PLAN RODITELJSTVA	7
IV.	PRIJEDLOG ZA SPORAZUMNI RAZVOD BRAKA	11
V.	NE MOŽETE SE DOGOVORITI	13
V.1	ŠTO TREBATE PRVO UČINITI I ŠTO SLIJEDI	14
V.2	ŠTO CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB (CZSS) IMA PRAVO I/ILI OBVEZU ČINITI I U KOJEM ROKU	17
V.2.1	TIM CZSS, OBRAZOVANJE ČLANOVA TIMA, KRITERIJI ZA PROCJENU PODOBNOSTI RODITELJA I 'NAJBOLJEG INTERESA DJETETA'	20
V.2.2	TKO TREBA BITI NAZOĆAN PRI RAZGOVORU DJELATNIKA CZSS S DJETETOM	26
V.2.3	PRIMJENJUJU LI CZSS JEDNAK POSTUPAK PREMA OBA RODITELJA	27
V.2.4	OBRAZLOŽENJE PREPORUKE KOJU CZSS ŠALJE SUDU	27
V.2.5	ŠTO AKO CZSS NE POSTUPA U SKLADU SA SVOJIM PRAVIMA I OBVEZAMA	28
V.3	ŠTO SUD IMA PRAVO I/ILI OBVEZU ČINITI I U KOJEM ROKU	30
V.3.1	STRUČNI RESURSI SUDA ZA POSTUPANJE U NAJBOLJEM INTERESU VAŠEG DJETETA	31
V.3.2	PRIMJENJUJE LI SUD JEDNAK POSTUPAK PREMA OBA RODITELJA	31
V.3.2.1	ŠTO MOŽE UČINITI RODITELJ KOJI ŽELI BITI AKTIVNI SUDIONIK U DJETETOVOU ŽIVOTU	32
V.3.2.2	ŠTO JE RODNA PRISTRANOST I ZAŠTO JE TREBA UKLONITI	32
V.3.2.3	ŠTO SUD MOŽE UČINITI KAKO BI UKINUO RODNU PRISTRANOST NA SUDU	33
V.3.3	ŠTO MORA PISATI U SUDSKOJ ODLUCI I TKO PRATI UČINAK TE ODLUKE	33
V.3.4	ŠTO AKO SUD NE POSTUPA U SKLADU SA SVOJIM PRAVIMA I OBVEZAMA	35
V.4	VJEŠTAČENJE	36
V.4.1	PROCJENA KOLIKO VJEŠTAČENJE MOŽE PRIDONIJETI KVALITETNOJ ODLUCI SUDA	37
V.4.2	ŠTO AKO VJEŠTAK NE POSTUPA U SKLADU SA SVOJIM PRAVIMA I OBVEZAMA	43
V.5	OGRANIČAVANJE ILI SPRIJEČAVANJE KONTAKATA S DJETETOM	43
V.6	ZLOSTAVLJANJE DJETETA TIJEKOM I NAKON RAZVODA	48
V.6.1	LAŽNE OPTUŽBE ZA SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE DJETETA I ZA OBITELJSKO NASILJE	51
V.7	ODABIR ODVJETNIKA KOJI ĆE BITI VAŠ PUNOMOĆNIK	54
VI.	UMJESTO ZAKLJUČKA	56
VII.	LITERATURA	57
VIII.	RESURSI	58

I. RATIONALE¹ ZA NASTANAK OVOG PRIRUČNIKA

Ovaj se vodič temelji na stvarnim slučajevima. Izjave, e-mail upite, zapise o telefonskim razgovorima, preslike mišljenja Centara za socijalnu skrb i stručnjaka mentalnog zdravlja, zapisnika s ročišta, sudskeih odluka i druge dokumentacije, čuvamo u sjedištu Udruge.

Tijekom nešto manje od dvije godine postojanja Udruge Dijete-razvod, dobili smo stotine telefonskih poziva i e-mail upita i razgovarali s mnogim roditeljima i stručnjacima te pročitali i upućivali roditelje na opsežnu literaturu koja se bavi djetetom u uvjetima života tijekom i nakon razvoda roditelja. Vidjeli smo i pročitali brojna mišljenja CZSS i Vještaka — stručnjaka mentalnog zdravlja i brojne sudske odluke i rješenja o privremenoj mjeri te o razvodu braka roditelja.

Nema tipičnih priča kad se radi o tako osobnim stvarima kao što je razvod, no ipak smo izdvojili najčešće značajke zbunjujućih i razornih situacija o kojima su nas roditelji izvestili i u kojima su tražili pomoć.

Temeljem toga ne tako dugog, ali intenzivnog iskustva, uočili smo da roditelji i cijele obitelji osjećaju sram, nezadovoljstvo, krivnju, osamljenost, zbunjenost i bespomoćnost zbog situacije u kakvoj su oni i njihova djeca.

Mnogi su nam se tužni roditelji, bake i djedovi, tete, stričevi... javljali, jer su bili zbunjeni i nisu se snalazili u uvjetima razvoda braka i nakon njega. Roditelj koji se razvodi ili je već razveden, bilo da živi s djetetom ili ne, prolazi kroz pakao strijepnje, straha, tjeskobe, sumnji, bespomoćnosti i beznađa. Upućivali smo ih na Obiteljski zakon, noviju stručnu literaturu, od koje je dio dostupan i na našim web stranicama, na CZSS, sud, Pravobraniteljicu za djecu. I što roditelji kažu? Da, sve je to super, ali u mom slučaju... U njihovom slučaju, ono što im se događa, događa se po nepoznatim i nepredvidljivim pravilima, po neočekivanim

protokolima, oni su u stalnom vakuumu očekivanja, najčešće nečega neugodnog. Kao da postoje jedni građani o kojima piše u propisima, konvencijama, deklaracijama, zakonima i drugi građani kojima se prečesto ništa od toga lijepo napisanoga ne događa, već im se događa i žive nenapisanu uobičajenu praksu koja je upravo suprotna, ružna, spora, surovo indiferentna. Ovi drugi građani su roditelji koji se razvode.

Pomoći su najčešće tražili **brižni roditelji** koji su visoko motivirani za skrb o djetetu i za očuvanje odnosa s djetetom, uzorni građani, ljudi koji su željeli razumne sporazume i koji su od institucija očekivali pomoć u razumijevanju onoga što se djetetu i njima događa, a smatraju da je nisu dobili. Svima takvima je ovaj Vodič i namijenjen, u dobroj vjeri da će im pomoći razumjeti situaciju i nositi se s njom.

Pomoći su tražili i ljudi koji su zbog **nerazumijevanja potreba djeteta** imali manje prihvatljive i štetne stavove. I njima je ovaj Vodič namijenjen, u dobroj vjeri da će im pomoći u mijenjanju vlastitih stavova te da će zbog toga i njihovo dijete, oni i drugi roditelj biti zadovoljniji.

Svrha priručnika je upoznati roditelje s onim što ih može očekivati tijekom razvoda braka i osnažiti ih za djelovanje u interesu djeteta i u vlastitom. **Priručnik ne spada u lagano štivo** i može djelovati deprimirajuće. Poruka je ta da uz dobru informiranost, preuzimanje odgovornosti za vlastito postupanje, biranje pozitivnih rješenja, upornost, optimizam i dobru brigu za sebe, roditelji mogu bitno utjecati na dobar ishod cijelog postupka, kako za dijete, tako i za sebe, za obitelj i društvo u cjelini.

U tekstu ćemo najčešće koristiti termin '**roditelj**' koji je muškog roda, no 'roditelj' će se uvijek odnositi na majku i/ili oca. Budemo li htjeli naglasiti da se nešto posebno odnosi na majku, koristit ćemo termin 'majka', a budemo li htjeli naglasiti da se nešto posebno odnosi na oca, tad ćemo koristiti termin 'otac'. Nećemo koristiti termin 'samohrani roditelj', jer je u kontekstu razvoda, kad nijednom roditelju nije oduzeta roditeljska skrb, neprimjeren i neistinit, a često negativno

¹ Temeljni, logički uvjetovani razlozi, motivi i filozofija

obilježava i dijete.² Omjer je sljedeći: nešto manje od polovice (45%) svih ljudi koji su nam se javljali su očevi, uz jednako toliko majki (44%), a ostalo su drugi članovi obitelji (bake i djedovi, tete) ili bliski prijatelji. Javilo nam se i nekoliko već odraslih osoba koje su proživjele buran razvod roditelja u djetinjstvu, koji i dalje ima utjecaj na njihove živote i izrazili su podršku našem radu te ponudili svoju pomoć. Najveći je broj nezadovoljnih roditelja u posljednje dvije godine bio iz Zagreba, Velike Gorice, Varaždina i okoline, Čakovca i okoline, Pule i okoline, Zadra, Knina i Rijeke s okolicom. Iz Dubrovnika i okoline nam se javio samo jedan roditelj i po jedan iz Slavonskog Broda, Osijeka i Županje.

Moramo napomenuti da nemamo cijelovitu sliku, prvenstveno zato što se zadovoljni roditelji općenito ne javljaju da bi tražili pomoć i zato što su nam se većinom javljali ljudi koji imaju pristup računalu i telefonu.

Majke koje su nam se javljale uglavnom su bile nezadovoljne iz sljedećih razloga:

- doprinos za uzdržavanje djeteta ne dobivaju ili ga dobivaju neredovito, a ne znaju kako, ili već dulje vrijeme ne uspijevaju, to riješiti, zato što se otac pravi da je nezaposlen kako bi smanjio iznos doprinosa za uzdržavanje djeteta, a zapravo radi na crno,
- sudska odluka određuje djetetu veće kontakte s ocem nego što one misle da je za dijete dobro, zato što otac, koji prije razvoda nikad nije pokazivao interes za dijete, sad odjednom insistira na kontaktima, i 'ne želi ih ostaviti na miru',
- otac, kad uzme dijete, svoje bavljenje djetetom organizira tako da je u to uključena i njegova obitelj, ili se s djetetom igra vani, pa se dijete isprla ili čak prehladi tijekom vremena koje provodi s ocem,
- otac odlazi vidjeti dijete u vrtić ili školu, umjesto da se strogo drži sudske odluke,

² Razvod ne oduzima i ne oslobođa ni jednog roditelja roditeljske skrbi, pa tako ni jedan roditelj samim činom razvoda ne može biti samohrani. Ako bi neplaćanje doprinosa jednog roditelja činilo drugoga samohranim, onda bi i u svim nerazvedenim obiteljima roditelj koji sam privređuje, zato što je to odluka obitelji ili je drugi ostao bez posla, također bio samohrani.

- CZSS ih dovoljno ne podržava u rješavanju ni jednoga od navedenih problema,
- 'otac ima na Centru vezu', ili 'otac ima puno novaca',
- otac odbija skrbiti ili imati kontakte s djetetom s posebnim potrebama,
- otac s kojim dijete živi sprječava kontakt majke s djetetom čak i u opsegu koji je određen sudska odlukom,
- otac želi viđati dijete više od opsega određenog sudska odlukom,
- očeva obitelj ih pred djetetom ocrnuje,
- otac ima pravo na kontakte iako je u tijeku postupak ili je osuđen za nasilje u obitelji.

• **Očevi** koji su nam se javljali uglavnom su bili nezadovoljni time što:

- ne mogu uopće ili rijetko viđaju djecu,
- intenzivno su se bavili djetetom prije razvoda i imali s djetetom odnos ljubavi i privrženosti, a sad više ne mogu do djeteta,
- majka i majčina obitelj ih kad dođu po dijete vrijeda, više na njih i ponižava ih,
- majka traži veći doprinos za uzdržavanje djeteta te taj zahtjev postavlja kao uvjet za viđanje djeteta,
- institucije sustava su prema njima neprijateljske, i općenito spore i neucinkovite te i kad odrede susrete i druženja s djetetom, koliko god bili minimalni i potpuno neprimjereni za održanje kvalitetnog odnosa s djetetom, provedba je otežana, a institucije svojim načinom rada podržavaju otuđenje djeteta od njih,
- stručnjaci CZSS ih upućuju da se dogovore i kad je očito da s majkom ne mogu postići dogovor, i kad ni sami djelatnici institucija to nisu u stanju,
- imaju male ili nikakve šanse postići da dijete živi s njima, iako imaju s djetetom dobar odnos, ispravni su građani, imaju dobre materijalne uvjete i predlažu opsežne kontakte s majkom,
- majka ima pravo da dijete živi s njom, iako je u tijeku postupak ili je osuđena za nasilje u obitelji
- 'Centar je unaprijed sklon podržati majku', ili 'majka ima na Centru vezu'.

Bake i djedovi po majci su najčešće nezadovoljni time što 'bivši' njihove kćeri 'ima neku na koju troši sve novce i ne plaća ništa za dijete', a **bake i djedovi po ocu** što im 'ona ne da vidjeti dijete'.

Po našim saznanjima i navodima u stručnoj literaturi, **djeca** bi bila najzadovoljnija kada:

- bi se roditelji dogovarali,
- bi imala stalnu dostupnost oba roditelja,
- bi roditelji pristojno razgovarali među sobom, bez povišenih tonova i grubih riječi,
- ne bi morala slušati o bračnim brodolomima svojih roditelja,
- ne bi morala slušati o tome kako je drugi roditelj loš, bezvrijedan, gnjavator koji 'nas je ostavio i ne voli nas više',
- bi mogla zadržati svoje prijatelje i sredinu u kojoj su prije živjela,
- mogla i dalje voljeti sve one koje su voljela prije razvoda,
- im nitko ne bi govorio 'nemaš tatu' ili 'nemaš mamu',
- bi i mama i tata bili nazočni i veselili se s njima na raznim događanjima i proslavama.

Na sreću djece, veliki se broj roditelja uspije dogovarati. Na žalost djece, prema navodima u inozemnoj literaturi³, oko 40% majki s kojima djeca žive je priznalo da spriječavaju kontakte oca i djeteta kako bi ga kaznile. To ne znači da su samo majke sklone kažnjavanju bivših partnera, već da su češće u prilici to činiti zato što su djeca nakon razvoda najčešće dodijeljena da žive s njima. Do sličnih je podataka došao i Arditti (1992)⁴ koji je na uzorku od 127 očeva našao da ih je 50% tvrdilo da im majke spriječavaju kontakte s djetetom. Kako su ovo vlastita viđenja ispitanika, moguće je da bi ti postoci bili nešto manji ukoliko su neki ispitanici značajnim ometanjem smatrali i beznačajna i povremena rijetka ometanja.

³ Kressel, K., *The Process of Divorce*, Basic Books, New York, 1985

⁴ Arditti, J. A., Factors relating to custody, visitation, and child support for divorced fathers: An exploratory analysis. *Journal of Divorce and Remarriage*, 1992, 17, 23-42.

Društvena je percepcija da je neplaćanje doprinosa ozbiljniji problem od ometanja kontakata djeteta i roditelja s kojim ne živi, te je u tom smislu i reakcija institucija malo, ali ne značajno brža i učinkovitija. U svakom slučaju, roditelji najčešće smatraju da u uvjetima razvoda dobivaju premalo ili nimalo istinske podrške i pomoći institucija sustava te da su u nastojanju da na primjeren način skrbe o svojoj djeci prepušteni sami sebi, ili ih institucije sustava čak u tome ometaju.

Zato smo napisali ovaj priručnik.

Imamo zakone i imamo institucije koje te zakone moraju provoditi. U cilju dobrobiti djece, obitelji i društva u cjelini, svi iz obitelji koja se razvodi, djeca i oboje roditelja i njihove šire obitelji nužno moraju dobiti pravodobnu, stručnu i nepristranu pomoć. Želimo li zaista razvijeno civilno društvo, svatko treba dati sve od sebe da bi ono profunkcioniralo na način na koji mi, građani Hrvatske, želimo, zbog naše djece i nas. I zato ćete na puno mesta naći uputu kako potaknuti i insistirati na tome da institucije sustava obave svoj posao, kojim se višim instancijama obratiti ne budu li ga obavile zbog nedovoljnih vremenskih, stručnih i materijalnih resursa te kako biti uporan u svojem pozitivnom nastojanju i postavljanju zahtjeva da institucije snose odgovornost za postupanje ili nepostupanje. Prije nego što se ustrajno primite toga posla, popunite ovaj kratki upitnik:

1. Koristi li mojem djetetu ovo što činim ili namjeravam učiniti?

- Hoće li dijete zbog toga biti zdravije, sretnije, bolje obrazovano, bolje socijalizirano?

Ako neće, onda od toga što namjeravate učiniti, odmah odustanite.

2. Na koji način to koristi mojem djetetu?

- Hoće li dijete zbog toga imati bolju zdravstvenu skrb, šire i pozitivnije kontakte s oba roditelja i njihovim obiteljima, bolji pristup obrazovnim institucijama, više prilika za druženje s vršnjacima?

Ako neće, onda to nemojte činiti.

3. Na koji način to koristi meni?

- **Hoću li zbog toga biti tolerantniji, velikodušniji, stabilniji i učinkovitiji u privatnom životu i na poslu?**

Ako nećete, onda to nemojte činiti.

4. Osjećam li zebnju ili strah da bi to što činim ili namjeravam učiniti moglo imati negativne posljedice?

- **Je li me strah toga da bi to djetetu naškodilo, ili da bi dijete bilo nesretno zbog toga?**

Ako mislite da bi dijete bilo nesretno i imalo lošiju životnu perspektivu zbog toga što namjeravate učiniti, nemojte to činiti.

- **Je li me strah da ne bih zadovoljio u roditeljskoj ulozi ili da bi me to previše psihički i materijalno koštalo?**

Ako imate sumnje u svoje roditeljske kompetencije, odmah se uključite u školu za roditelje, pa ćete temeljem novih vještina koje ćete tamo naučiti moći bolje odlučiti hoćete li činiti to što namjeravate. Oprez s obzirom na psihično iscrpljivanje i materijalni trošak je opravdan. Razmislite o svojim resursima. Čeka vas iscrpljujući, skup i dugotrajan postupak s neizvjesnim ishodom.

- **Je li me strah da ne bih naišao na podršku institucija?**

Ovo je također sasvim opravdan strah, ali vas ne bi trebao sprječiti u tome da potaknete i insistirate na tome da institucije odrade svoj posao, a njihov je posao 'obiteljsko-pravna zaštita' s posebnim naglaskom na zaštiti djeteta — dakle nećete zahtijevati ništa što one ne bi morale činiti.

5. Koji je udio moje odgovornosti za razvod?

Ako mislite da je nema — teško da će vas itko ozbiljno shvatiti, zato što je to nemoguće. Prihvativi svoj dio odgovornosti za razvod, odgovornost za razvod ne znači da ste loš roditelj — ne razvodite se od djeteta.

Vaše dijete s tim nema nikakve veze i nastojte da mu to bude jasno.

I na kraju, imajte na umu riječi sa stranice <http://www.iraturkat.com>:

DR. IRA TURKAT O PARNICI S KIM ĆE DIJETE ŽIVJETI

Neki članci koje sam prije objavio u stručnim časopisima poput JOURNAL OF THE AMERICAN ACADEMY OF MATRIMONIAL LAWYERS (Stručni časopis Američke akademije odvjetnika obiteljskog prava), THE JUDGES JOURNAL (Stručni časopis za suce), COURT REVIEW (Stručni časopis suda), AMERICAN JOURNAL OF FAMILY LAW (Američki stručni časopis o obiteljskom pravu), JOURNAL OF FAMILY VIOLENCE (Stručni časopis o obiteljskom nasilju) i CLINICAL PSYCHOLOGY REVIEW (Stručni časopis za kliničku psihologiju), objavljeni su u cijelosti ili djelomice na različitim internetskim stranicama koje privlače široki raspon čitatelja. Ne ulazeći u pitanje autorskih prava, važno je znati da sam ove članke pisao isključivo radi edukacije stručnjaka.

U svjetlu očitog interesa koji za moj rad na području sudske postupak za to s kim će dijete živjeti pokazuju ljudi izvan struke, osjećam se obveznim dati nekoliko temeljnih preporuka izravno onima koji se bore za to da dijete živi s njima:

1. *Činite dobro i pravo za svoju djecu. Ovo bi trebalo voditi svaki vaš korak u postupcima kako u sudnici, tako i izvan nje.*
2. *Ako duboko u svom srcu vjerujete da ste na pravoj strani i odlučite se za vođenje sudske postupka, učinite sve što možete kako ne biste previdjeli ni najmanji detalj tijekom parnice. Usko surađujte sa svojim odvjetnikom.*
3. *Općenito, kad se radi o tome s kim će dijete živjeti, postoji nedostatak potrebnih znanstvenih istraživanja u kojima bi se našlo uporište za valjanost preporuka stručnjaka mentalnog zdravlja suda. Kad psiholog, psihijatar, ili drugi stručnjak mentalnog zdravlja svjedoči u parnici s kim će dijete živjeti, mišljenje te osobe može i ne mora biti ispravno.*
4. *Suci mogu donijeti izvrsne odluke, ali i ne moraju. Najvažniji su strategija vođenja slučaja i predstavljanje slučaja na sudu. Kad zaista vjerujete da ste na pravoj strani u borbi za svoju djecu, vaš je posao postići izvrsnu sudsку odluku, ili najbolju moguću nagodbu. Za ovaj pothvat priskrbite vrhunsku pomoć. Vaša djeca ne zaslužuju ništa manje.*

Ira Daniel Turkat, Ph.D. Venice, Florida (941)488-8093

II. UVOD

Odlučili ste se razvesti. Vaš partnerski odnos više ne postoji. Vaš roditeljski odnos će postojati zauvijek, od djeteta se ne želite i ne možete razvesti. Imate tu sreću da ste oboje roditelja zainteresirani za djecu i da se oboje želite dogovarati. Muči vas bezbroj pitanja, a najviše to što bi bilo najbolje za djecu.

Rezultati mnogih istraživanja pokazuju da se djeca roditelja koji žive u skladnom braku i djeca razvedenih roditelja koji se dogovaraju o djeci i gdje djeca imaju maksimalne kontakte s oba roditelja, ne razlikuju po školskom uspjehu i društvenom ponašanju. Djeca iz obje navedene skupine, bez obzira jesu li roditelji u braku ili ne, ostvaruju bolji školski uspjeh i manje su sklona nepoželjnim i štetnim ponašanjima od prosjeka.

Rezultati pokazuju da, pitate li djecu, osim u slučajevima teškog zlostavljanja, djeca žele ova roditelja.

Rezultati također pokazuju da se po školskom uspjehu i društvenom ponašanju međusobno značajno ne razlikuju djeca čiji su roditelji u braku u kojem su u stalnom sukobu i djeca razvedenih roditelja koji su u stalnom sukobu, ili gdje su prekinuti ili značajno ograničeni kontakti s jednim roditeljem. Djeca iz obje navedene skupine, bez obzira jesu li roditelji u braku ili ne, ostvaruju lošiji školski uspjeh i sklonija su nepoželjnim i štetnim ponašanjima od

prosjeka uz povećan broj maloljetničke delinkvencije, zloporabe alkohola i droge te maloljetničkih trudnoća.

Nameće se zaključak da sam razvod nije taj koji najviše šteti djeci, već je to sukob roditelja, neovisno o tome jesu li roditelji u braku ili ne.

Razvod u vaš život unosi mnoge promjene s kojima se nije uvijek lako nositi. Možda ste ljuti, ogorčeni, uvrijeđeni, duboko uvjereni da su baš vaši oni pravi razlozi za takve osjećaje. Često su ti osjećaji uzajamni. Na osjećaje imate pravo, ali na to da djeca snose posljedice vaših negativnih usjećaja, nemate. Djeca nisu odgovorna za vaš izbor partnera, pa ne trebaju snositi ni posljedice. Ako vam je na srcu dobrobit djeteta dogоворит ćete se o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, o kontaktima i doprinosu za uzdržavanje djeteta. I držat ćete se dogovora. Zaboravit ćete bivšeg partnera kao svog partnera i prihvati ga kao roditelja svojeg djeteta, jer će to zauvijek biti.

Navest ćemo samo jedan primjer kako dogovor može izgledati. Jasno, Plan roditeljstva nije zadan zauvijek, zato što se potrebe djece mijenjaju. Dijete srednjoškolske dobi nema iste potrebe kao predškolsko, ili dijete koje je u osnovnoj školi. Zajedničko im je to da trebaju ljubav, podršku i stalnu dostupnost ova roditelja i njihovih širih obitelji. Izmjene Plana roditeljstva dogovarajte pomno prateći potrebe Vašeg djeteta.

III. PLAN RODITELJSTVA:

..... (majka) (adresa)

i

..... (otac) (adresa)

kao roditelji mlt. , rođ. ,
(ime djeteta/djece)

u cijelosti prihvaćaju ovu zajedničku Konvenciju⁵ o pravima i suglasni su i
(ime djeteta/djece)

poštovat će dječje pravo da:

1. Djeca imaju pravo na to da se ne moraju priklanjati jednome od roditelja i da ne moraju odlučivati s kojim roditeljem žele živjeti.
2. Djeca imaju pravo biti zaštićena od osvećivanja i ratovanja među roditeljima i imaju pravo ne biti upućena u detalje pravne bitke među njima.
3. Djeca imaju pravo da im roditelj ne govori ružne stvari o drugom roditelju i njegovoj široj obitelji.
4. Djeca imaju pravo na privatnost odnosa sa svakim od roditelja i njegovom širom obitelji te na to da ih jedan roditelj ne ispituje o drugom roditelju i o tome kako s tim roditeljem provode vrijeme.
5. Djeca imaju pravo da od njih ni jedan roditelj ne traži da o drugom roditelju govore neistine, kako bi toga roditelja kaznio koristeći se djetetom.
6. Djeca imaju pravo da im se roditelj ne povjerava u vezi s bilo čim što se odnosi ili je povezano s drugim roditeljem i njegovom širom obitelji.
7. Djeca imaju pravo da ih ni jedan roditelj ne koristi za prenošenje poruka drugom roditelju.
8. Djeca imaju pravo odlučiti hoće li ili neće izraziti svoje osjećaje i ponašati se u skladu s tom svojom odlukom.
9. Djeca imaju pravo voljeti svoje roditelje te na to da ih ni jedan roditelj ne dovodi u situaciju da se osjećaju kriva zato što vole drugog roditelja.
10. Djeca imaju pravo na to da svi koji odlučuju o njihovoј sudbini to čine nesebično i s dužnom pažnjom i poštovanjem, misleći prvo o interesima djeteta, pa onda o vlastitim.

1) U skladu s Obiteljskim zakonom, oboje imaju **obavezu, pravo i čast roditeljske skrbi** nad , bez obzira kojem roditelju sudskom presudom bude dodijeljen/-a na zajednički život/stanovanje.

To podrazumijeva **jednak pristup važnim informacijama** o , uključujući, između ostalog, pristup informacijama u vrtiću, školi, državnim, policijskim i medicinskim zapisima, kao i pristup odgojiteljima, nastavnicima, državnim i policijskim službenicima, liječnicima i drugim stručnim osobama koje imaju dodir s

Oboje roditelja se slažu, **s obzirom na drugog roditelja**:

- da svaki pojedinačni roditelj želi najbolje za
- da je svaki roditelj, pojedinačno, dobar roditelj na svoj vlastiti način,
- da je neometani kontakt s oboje roditelja najbolji za
- da će, kao roditelji, međusobno komunicirati radi dobrobiti.

Razrješavanje sukoba: oboje roditelja se slažu da razrješavaju svoje sukobe na način koji je u skladu s najboljim interesom te, kada je to potrebno, koriste stručnu pomoć za rješavanje sukoba.

⁵ Woodall, Karen & Nick, The Guide for Separated Parents, Putting Your Children First, Platkus, London, 2007

Hitno zbrinjavanje: svaki je roditelj pojedinačno ovlašten pristati na hitnu medicinsku pomoć za u trenutku kada drugi roditelj nije lako dostupan dati svoj pristanak.

2) Komunikacija između roditelja:

Izravna komunikacija: oboje roditelja se slažu da su, svaki pojedinačno, odgovorni da međusobno izravno komuniciraju te da neće izbjegavati komunikaciju koja se tiče Slanje poruka drugom roditelju preko djeteta stavlja u središte roditeljskog sukoba i roditelji to neće činiti.

Prihvaćanje razlika u pristupu odgoju : oboje roditelja se slažu da njihovi pristupi odgoju mogu biti različiti te da će razlike obogatiti odgoj i odrastanje. Oboje roditelja se slažu da će prihvati i poštovati međusobne razlike, **osim kad bi bile štetne** za psihičko i fizičko zdravlje.

3) Princip diskrecije: oboje roditelja se slažu da će se **suzdržati od rasprave** o svojim osobnim i međusobnim problemima, te problemima i nesuglasicama u roditeljstvu, pred Oboje roditelja se slažu da **neće ocrnjivati drugog roditelja** pred i da će poštovati osobni integritet drugog roditelja. Oboje roditelja se slažu da su **njihovi privatni životi razdvojeni**. Oboje roditelja se slažu da neće ulaziti u dom drugog roditelja bez poziva istog.

4) Slobodan pristup roditeljima: kada je s drugim roditeljem, oboje roditelja se slažu da će imati **slobodan pristup drugom roditelju**. Svaki će roditelj također **poticati i pomagati** da što češće komunicira s drugim roditeljem. Suglasni su s time da će odmah dati drugom roditelju adresu i broj telefona putem kojega se s odmah može stupiti u kontakt, kad god su izvan kuće dulje od 24 sata.

5) Prijevoz u dom drugoga roditelja: Oboje roditelja su suglasni da će **preuzimati i prevoziti onaj roditelj u čiji dom** **dolazi**. Pri tom će preuzeti i potrepštine. Osim toga, oboje roditelja će surađivati kako bi pomogli sjetiti se što sve treba preuzeti/ponijeti, kako bi imao/la sve svoje osobne potrepštine.

6) Rješavanje sukoba: Kad imaju problem neslaganja u roditeljstvu koji nisu u stanju razriješiti međusobnim razgovorom, oboje roditelja će se obratiti za **pomoć institucijama** koje takvu pomoć pružaju (Škola za roditelje, Obiteljska terapija ili sl.).

7) Informiranje: Kako bi se lakše prilagodio/la situaciji razvoda i nakon razvoda, oboje roditelja će se prvo u cijlosti prilagoditi ovoj situaciji te jasno izvještavati o planu provođenja vremena sa svakim od roditelja. Roditelji će nastojati da plan bude predvidiv, detaljno napisan i rutinski, a kad sami ne mogu biti s svaki će roditelj prvo pitati drugog roditelja može li uzeti k sebi, pa tek ako ni drugi roditelj to nije u mogućnosti, onda pitati nekoga drugog (bake, djedove i sl.) da kroz to vrijeme skrbi o O ovim će promjenama plana svaki roditelj nastojati izvijestiti drugog roditelja čim prije.

8) Raspored brige o , počevši od Roditelj je roditelj , a roditelj je roditelj . Ovaj se raspored dogovara na rok od

	PON	UTO	SRI	ČET	PET	SUB	NED
1. TJEDAN					do 17:30		
2. TJEDAN					od 09:00	do 17:30	
3. TJEDAN			kontakt				od 09:00
4. TJEDAN	do 17:30						od 09:00

ili:

1. TJEDAN				2. TJEDAN				3. TJEDAN				4. TJEDAN			
		Vikend				Vikend				Vikend			Vikend		
		Do 17:30					Do 17:30					Do 17:30			Od 9:00
															Od 9:00

Zimski i ljetni **praznici** te državni i vjerski **blagdani** — kad se spajaju radni dani, onda oni spadaju pod te praznike. Plan se izmjenjuje svake godine. M = mama; T = tata.

Praznik	Parne godine	Neparne godine
Nova godina	M	T
Zimski praznici	M pola vremena trajanja, T pola vremena trajanja	T pola vremena trajanja, M pola vremena trajanja
6. siječanj	T	M
Uskršnji praznici	T pola vremena trajanja, M pola vremena trajanja	M pola vremena trajanja, T pola vremena trajanja
1. svibanj	M	T
Tijelovo	M	T
Dan borbe protiv fašizma	T	M
Ljetni praznici	T pola vremena trajanja, M pola vremena trajanja	M pola vremena trajanja, T pola vremena trajanja
05. i 15. kolovoz	Roditelj koji je s djetetom u kolovozu	Roditelj koji je s djetetom u kolovozu
08. listopad	T	M
01. studeni	T	M
25. i 26. prosinac	T	M
..... rođendan	M	T
Mamin rođendan	M	M
Tatin rođendan	T	T
Majčin dan	M	M
Očev dan	T	T

9) Oboje roditelja je suglasno da će **stanovati** u kvalitetnom stambenom prostoru, što podrazumijeva, suh, svijetao, dobro grijan prostor (da ga je moguće po potrebi zagrijati na 25°C) sa sanitarnim čvorom na istoj etaži i najmanje parketom ili drvenim podom.

10) Zloporaba alkohola ili opojnih droga: Oboje roditelja su suglasni da ni jedan od njih neće skrbiti o ni prevoziti je/ga kada je pod utjecajem alkohola ili opojnih droga, te da neće nikome tko je pod utjecajem alkohola ili opojnih droga dozvoliti da skrbi o ili je/ga prevozi.

11) Suradnja vezana uz **zdravlje, pohađanje vrtića/jaslica, školovanje, slobodne aktivnosti** (sport, strani jezici itd.) te **vjerski odgoj:** Oboje roditelja su suglasni da će se o ovome uvijek dogovarati i informirati drugog roditelja o svemu što je s tim povezano.

Informiranje drugog roditelja o svemu vezanom uz pohađanje vrtića/jaslica te školovanje: Oboje roditelja su suglasni da će prisustvovati roditeljskim sastancima i dobivati pisana izvješća o školskom uspjehu, odnosno pohađanju vrtića/jaslica. Svaki roditelj će komunicirati s školom, vrtićem/jaslicama, kako bi bio stalno informiran o potrebama i napretku, kao i o posebnim događanjima: roditeljski sastanak, podjela svjedodžbi, priredbe i predstave itd. Svaki je roditelj suglasan **s drugim roditeljem podijeliti svaku informaciju** koju dobije o **zdravstvenom stanju te o školskom/vrtičkom/jasličkom uspjehu/napredovanju, ponašanju i događanjima.**

12) Doprinos za uzdržavanje djeteta roditelji dogovaraju u iznosu od kn. Ovaj doprinos će plaćati putem na račun/adresu **najkasnije svakog**-..... u mjesecu. Ukoliko bi **neopravдано** (sve osim teže bolesti, gubitka posla i sl.) **kasnio dulje od 5 dana**, suglasan je za taj mjesec **doprinos povećati** za%.

U ovaj doprinos **ne spadaju pokloni** koje roditelji daruju djeci u različitim prigodama, osim u posebnom slučaju:

13) Roditelji će jednom godišnje, a po potrebi i češće, razmotriti je li potrebno ovaj Plan roditeljstva mijenjati i o tome se dogovoriti misleći prvenstveno na interes

14) Ovaj Plan roditeljstva nije tajna za djecu ni za članove šire obitelji.

U , dana

IV. PRIJEDLOG ZA SPORAZUMNI RAZVOD BRAKA

PREDLAGATELJI:

.....iz..... adresa.....
i

.....iz..... adresa.....

REPUBLIKA HRVATSKA
OPĆINSKI SUD U _____
adresa suda

PREDMET: Prijedlog za sporazumno razvod braka.

Predlagatelji suglasno podnose Naslovu sljedeći

PRIJEDLOG ZA SPORAZUMNI RAZVOD BRAKA

Predlagatelji su brak zaključili godine u, koji je evidentiran sukladno vjenčanom listu. (Primitak 1: Vjenčani list).

U braku je rođeno dijete/djece, mlt. rođen/a..... g. u (Primitak 2: Rodni list).

Predlagatelji su živjeli zajedno u na adresi , što im je i posljednje zajedničko prebivalište.

Bračni su odnosi između predlagatelja zbog različitih naravi već dulje vrijeme poremećeni. Nema nade da se ponovno uspostavi bračna zajednica te se predlagatelji ne žele pomiriti.

Predlagatelji su se složili da mlt. živi s i postigli su dogovor da sa svakim od roditelja dijete provodi vrijeme na sljedeći način: (*prepisati iz Plana roditeljstva*)

Predlagatelji su postigli dogovor da doprinosi za uzdržavanje djeteta mjesečno% svoje plaće što iznosi kuna / da će dijeliti troškove uzdržavanja djeteta.

Slijedom navedenog predlagatelji su došli do spoznaje da su bračni odnosi između njih toliko ozbiljno i trajno poremećeni da se ne mogu ponovno uspostaviti i normalizirati te sporazumno predlažu Sudu da doneše

presudu o razvodu braka

predlagateljice iz, rođ. g. u , od oca i majke
i

predlagatelja iz , rođ. g. u,
od oca i majke , zaključenog g. u
..... i upisanog u maticnu knjigu vjenčanih kao u privitku 1.

U , g.

PREDLAGATELJI

Potpis

Potpis

U privitku:

1. Vjenčani list
2. Rodni list djeteta

Svoj dogovor potverdite i u nadležnom Centru za socijalnu skrb (CZSS), jer će od istoga Sud tražiti mišljenje. Zajednički nastupite pred djelatnicima CZSS. Moguće je da djelatnici CZSS izraze sumnje u vaš dogovor i Plan roditeljstva i pokušaju ustvrditi da nije uobičajen te da će ga sud zato odbaciti. Možda vas djelatnici CZSS pokušaju nagovoriti na 'uobičajen' dogovor npr. da dijete živi s jednim roditeljem, a da s drugim ima 'susrete i druženja'⁶ dva puta tjedno po

⁶ Nastojat ćemo sam izraz 'susreti i druženja', kao i 'kontakt' u smislu vremena koje zajednički provode roditelj i dijete, izbjegavati koliko nam god to bude moguće. Nećemo uvijek uspjeti zbog široko rasprostranjene uporabe ovih termina, kako u tekstovima zakona tako i u vokabularu djelatnika institucija. Ove izraze smatramo neprimjerenim iz dva razloga:

Prvo, 'susret' kao bivanje i provođenje zajedničkog vremena s vlastitim malodobnjim djetetom ukazuje na nešto što se događa slučajno, neplanirano i neobvezno. 'Druženje' s djetetom je također nesretno izabran izraz, jer će vam svi ljudi koji se bave odgojem djece, pedagozi i stručnjaci mentalnog zdravlja reći da se s djetetom ne možete družiti jer nije dobro prelaziti transgeneracijske granice — uvijek se mora znati tko je dijete, a tko roditelj, pa tako i u zajedničkoj igri, koja, koliko god bila važna ne može biti glavni dio sadržaja roditeljske skrbi. Susrećemo znance i prijatelje i s njima, odraslim ljudima se i družimo ako to želimo. Kontaktiramo ljude s kojima smo poslovno vezani, i s članovima obitelji koji su u dalekom svijetu održavamo kontakt tako da im požaljemo čestitku za rođendan, Božić i Novu Godinu. O djeci skrbimo. Drugo, ovakvo korištenje jezika, gdje se već samim nazivljem roditeljsko bavljenje djetetom stavlja na plan društvenih 'kontakata', 'susreta' i 'druženja' šalje poruka o sekundarnoj važnosti roditelja s kojim dijete ne živi, visoko je manipulativno.

dva sata ili najviše dva vikenda mjesечно i par sati jednom do dva puta tjedno. Bez obzira na to, vi ste roditelji djeteta, vi dijete najbolje poznajete. Ostanite ustrajni u onome što ste radi najboljeg interesa vlastita djeteta dogоворили. Vi želite odluku koja je najbolja za vaše dijete, a ne 'uobičajenu' odluku, ukoliko se od vaše željene odluke razlikuje.

Ne postoje znanstvena istraživanja koja bi utvrdila da su 'uobičajene' odluke dobre za djecu, a posebice ne da bi takva bila dobra za vaše dijete. Ne prenosite svoju roditeljsku odgovornost i obvezu na institucije sustava — dijete je vaše. Ne prihvate li vaš dogovor CZSS i prvostupanjski sud, ostaju vam pravni lijekovi — zajednička žalba Županijskom ili čak Vrhovnom суду — a u međuvremenu se držite svojeg dogovora. Ukoliko smatrate da je on u najboljem interesu vašeg djeteta, ako se dijete normalno razvija i napreduje, vaša je roditeljska dužnost učiniti sve da vas u vašem dogovoru ništa i nitko ne omete, pa ni CZSS, ni sud.

V. NE MOŽETE SE DOGOVORITI

Iskustva na kojima se temelji ovaj dio Vodiča, iskustva su roditelja koji smatraju da nisu u skrbi za svoju djecu tijekom i nakon razvoda dobili odgovarajuću i pravodobnu pomoć institucija sustava. Voljeli bismo kad bi nam se javljali i roditelji koji su zadovoljni, jer vjerujemo da bi primjeri dobre prakse pomogli svima – i djeci, i roditeljima, i institucijama sustava.

Često se događa da dogovor nije moguć. Drugi roditelj ga odbija, ne želi se dogovarati, želi vas izbrisati iz svojeg i djetetovog života, djetetu govori o vama ružne stvari i na sve načine nastoji pokvariti odnos vas i djeteta. Želi vas kazniti. Ne uviđa da to najviše šteti djetetu. Ili misli da će ga dijete manje voljeti bude li voljelo i vas. Ne zna, ili zaboravlja da dijete ima ogroman kapacitet ljubavi i da što više ljudi voli, to ih voli više.

Ponekad se navedena štetna ponašanja ne javljaju tijekom samog razvoda, već kasnije, kad drugi roditelj nađe novog partnera ili kad vi nađete novog partnera. Ili ste vi taj drugi roditelj. Roditelj koji se ovako ponaša, stavlja svoja trenutačna ili trajna raspoloženja i ponašanja ispred interesa djeteta. Ako ste to vi, smjesta prestanite, potražite prijateljsku ili stručnu pomoć. Ako je to drugi roditelj, učinite sve da dijete zaštите od ovakva ponašanja.

U nastojanju da ostvarite prava djeteta i vlastita, možete se susresti s nečim za što nikad prije niste ni znali da postoji, s nekim potpuno novim, drugačijim, paralelnim svijetom. Najčešći je osjećaj o kojem su izvještavali roditelji koji su nam se obraćali, osjećaj nevjericice i potpune zbumjenosti. Kao da se svijet na koji su se naučili oslanjati, a u kojem su vjerovali da postoje uzročno posljedične veze, urušio, uzročno posljedične veze su se pokidale, i prijeti izravnii kaos — bilo koji uzrok može dovesti do bilo koje posljedice. Roditelji ne mogu sebi objasniti kako to uzrok kao što je registrirani problem ovisnosti drugog roditelja nema za posljedicu preporuku i odluku da dijete treba živjeti s roditeljem koji nije ovisnik. Kako to da njihova prijava u slučaju zanemarivanja ili zlostavljanja djeteta, nema za posljedicu žurnu reakciju institucija. Kako to da

neuljudno ponašanje, nezainteresiranost i nerad nemalog broja djelatnika institucija nema za posljedicu upozorenje nadređenih, već podršku. Kako to da, ako su autentično zainteresirani za dobrobit djeteta, to nema za posljedicu podršku institucija, već nezainteresiranost, sporost i neučinkovitost, ako ne i potpuno obeshrabrvanje nerazumljivim i civiliziranom čovjeku neprihvatljivim razlozima. Kako to da ako traže ovrhu sudske odluke o kontaktima zato što im drugi roditelj sprječava kontakt, taj isti sud koji je prije donio spomenutu odluku o kontaktima, na traženje drugog roditelja, uz podršku CZSS, žurno donosi novu odluku o smanjenju kontakata. Kako to da ih, ako traže pomoć od institucija zato što ne primaju doprinos za uzdržavanje djeteta, djelatnici tih institucija upućuju na kaznene prijave, umjesto na ovrhe koji bi im omogućile da prije dobiju zaostale doprinose. I, kako to da oni koji donose odluke, za njih nemaju nikakve odgovornosti, kao da su mala djeca koja tek trebaju naučiti stati iza svojih čina, a ne odrasli ljudi koji tim odlukama ostvaruju svoje karijere i egzistencije. Uz sve navedeno, važno je naglasiti da su ti isti roditelji punopravni građani Hrvatske, ljudi koji svojim radom i porezima omogućavaju tim istim djelatnicima institucija rad u interesu građana Hrvatske — a ne samo u svojem vlastitom interesu.

Nedavno smo na našu web stranicu postavili anketu o tome je li sukob s drugim roditeljem zbog djelovanja institucija nestao, smanjio se, ostao isti, pogoršao se ili se jako pogoršao. Anketa je tako postavljena da se ne može dva puta dati odgovor. Od 29 ljudi koji su je ispunili, 13 smatra da se sukob pogoršao i još 13 da se jako pogoršao. Usprkos malom uzorku, rezultati su dovoljno znakoviti da ne smiju biti zanemareni.

U posebnom svijetu razvoda braka svi oko vas mogu tvrditi da bolje od vas znaju što trebate učiniti, što je najbolje za vaše dijete i za vas. Znat će to svi u vašoj okolini, vaša obitelj i prijatelji, svi članovi Tima za obitelj i brak CZSS, sudski vještak, svaki sudac i sudski savjetnik, Pravobraniteljica za djecu, sva nadležna Ministarstva, a odgovornost će i dalje u cijelosti biti vaša. Oni će davati mišljenja i preporuke i donosit će odluke, a kvaliteta tih odluka će se prelamati preko

vašeg djeteta i vas, za što ćete opet vi biti odgovorni. Možda ćete imati sreće da vas netko pažljivo i ozbiljno sasluša, no ne pretjerujte, vaša tema je tek rijetkima zanimljiva.

Zato se držite činjenica, argumenata i zdravog razuma. Naučite razgovarati argumentirano, strukturirano, jasno i sažeto, a prije svega, naučite da sve o čemu tako argumentirano, strukturirano, jasno i sažeto razgovarate, također u pisanom obliku dostavite kome je potrebno, uz potvrdu primitka te da čuvate preslike. Ne bavite se razlozima razvoda i bivšim partnerom, ne budite mali, razvodite se, zar ne? Budite veliki, budite roditelj, pa se bavite djetetom. Ostavite se prošlosti, mislite na sadašnjost i budućnost vašeg djeteta.

Vjerujemo da dijete i vi imate sjajnu budućnost ne budete li sami sebi neprijatelj. Skrbite za svoje zdravlje, posao, društvene kontakte, kvalitetu vlastita života — ne želite svojem djetetu skrhanog, potrošenog i osamljenog roditelja. Uključite se u društvena zbivanja i aktivnosti, grupe samopomoći, potražite stručnu pomoć. Budite ustrajni i strpljivi, budite pobjednik u nastojanju postizanja da vaše dijete ima oboje roditelja sad i u budućnosti.

Pokušat ćemo dati odgovore na najčešća pitanja koja smo prikupili od roditelja koji se nisu uspjeli dogovoriti. Odgovori su kompilacija odgovora koje smo dobili od CZSS, stručnjaka-volontera i roditelja koji su nam se javljali sa svojim iskustvima, te navodi iz relevantne stručne literature.

Nažalost, ne možemo navesti imena stručnjaka koji su nam pomogli u izradi ovoga priručnika, zato što stručnjaci ne žele da se njihova imena navode — to je bio uvjet za pomoć koji smo prihvatali. Pretpostavljamo da je to zato što je razvod u nas još uvijek tabu tema i svi koji se time bave su na neki način negativno obilježeni. Drugi razlog za ovo je oprez stručnjaka, zato što nema dovoljno znanstveno utvrđenih činjenica — mišljenja ima, no mišljenja nisu činjenice — koje bi nedvojbeno govorile u prilog bilo kojem jasno iskazanom stavu, a insistirali smo na jasnoći. Jedino što se može tvrditi na temelju malobrojnih istraživanja je da su djeci omogućeni najbolji uvjeti za rast i razvoj uz stalnu dostupnost i podršku oboje roditelja.

Ovim odgovorima želimo roditelje osnažiti, ohrabriti i olakšati im put do rješenja koje će za njihovu djecu biti optimalno te ostvarenje odnosa s bivšim partnerom bez sukoba koji bi se prelamarao preko djece.

Ako ste roditelj koji se želi dogovarati i ima na pameti dobrobit djeteta, ali dogovor ne možete postići i ostvariti jer drugi roditelj to odbija, nadamo se da će vam tekst koji slijedi biti od pomoći.

Ako ste pak roditelj koji odbija svaki dogovor uzdajući se u to da se institucije sustava pobrinu za najbolji interes vašeg djeteta, prebacujući roditeljsku odgovornost na ljudе koji vaše dijete i vas uopće ne poznaju, imajte na umu da vaše ponašanje nije u interesu djeteta zato što je 'dogovor roditelja bolji od najboljeg rješenja institucija'.⁷ Nadamo se da će vam ovaj tekst pomoći uvidjeti zašto to što cinite nije dobro i da ćete nastojati promijeniti svoje stavove i ponašanje u pozitivnom smjeru.

V.1 ŠTO TREBATE PRVO UČINITI I ŠTO SLIJEDI

Prvo **potražite odvjetnika**⁸ koji će biti vaš punomoćnik koji će vas zastupati i koji će podnijeti **tužbu radi razvoda braka** Općinskom sudu u mjestu prebivališta djeteta. Bit postupka za odluku o sadržajima roditeljske skrbi, što je postupak koji je potpuno različit od svih drugih, takva je da sud, u interesu djeteta, mora istražiti i razmotriti sve činjenice koje su važne za odluku, bez obzira na to ima li roditelj vrlo motiviranog i spremnog odvjetnika. Upravo činjenica da roditelj, ukoliko želi najbolju odluku za svoje dijete, mora imati vrlo sposobnog odvjetnika, dovoljno govoriti o razini kompetentnosti i etičnosti uključenih stručnjaka institucija, pa i suda.

Zatim stavite na papir **ciljeve** i poredajte ih po redoslijedu važnosti. Što vam je na prvom mjestu?

⁷ Izjava gospođe Marije Pavić, Ravnateljice Centra za socijalnu skrb Zagreb u intervjuu na Radio Sljemeđu 09. prosinca 2009.

⁸ O tome kako ćete odabrati punomoćnika, pisat ćemo u poglavljiju V.7.

Ako dijete ne živi s vama, odmah ishodite **redovito i opsežno sudjelovanje u odgoju djeteta i počnite plaćati doprinos za uzdržavanje djeteta**, poštanskom uputnicom ili na račun drugog roditelja, uvijek s naznakom: doprinos za uzdržavanje djeteta s mjesecom i godinom na koji se odnose i s imenom djeteta. *Roditeljska skrb je i nakon razvoda braka zajednička. Roditelj koji ne živi s djetetom ima sva prava i sve roditeljske dužnosti i nakon razvoda.*⁹

Ako dijete živi s vama, odmah omogućite što opsežnije sudjelovanje drugog roditelja u odgoju djeteta i nastojte ishoditi plaćanje doprinosa za uzdržavanje djeteta.

Nepotrebno je i neodgovorno čekati sudsku odluku kad se radi o pravima djeteta.

Obratite se Sudu sa zahtjevom za **drugi sudski postupak za izricanje privremene mjere o sadržajima roditeljske skrbi**, tj. o tome s kojim roditeljem dijete treba živjeti, o vremenu koje će provoditi s drugim roditeljem i visini doprinosa za uzdržavanje djeteta (u daljem tekstu 'privremena mjera'), zato što postupak brakorazvoda može trajati godinama, i insistirajte na žurnosti. Također, u svim spornim situacijama vezanim za roditeljsku skrb, preslike dokumenata važnih za donošenje najbolje odluke za dijete možete podastrijeti 'Sudu na znanje' nakon što se o ovome posavjetujete sa svojim punomoćnikom.

Sud će od CZSS tražiti mišljenje i preporuku o sadržajima roditeljske skrbi.

Dok čekate da sud, CZSS, pa opet sud obave svoj posao, pisite požurnice, nemojte se bojati da ćete ispasti dosadni – što je to u usporedbi s važnošću vašeg djeteta? Od CZSS tražite da vas i drugog roditelja uputi u savjetovalište ili obiteljski centar, kako bi vam oni pomogli u dogovaranju oko djeteta te time i zaštitiли prava djeteta. Od roditelja smo dobili dobre preporuke za pohađanje škole za roditelje koje organiziraju organizacije civilnog društva, npr. Hrabri telefon, ili državne ustanove, npr. obiteljski centri.

⁹ Karačić, Š., Katkić Stanić, T., Orešković Vrbanec, S. i L. Rezić, *Kako kada krene naopako, Vodič kroz usluge Centara za socijalnu skrb u zaštiti obitelji i djece, Udrženje Djeca prva*, Zagreb, 2009.

Ako drugi roditelj odbija stručnu pomoć za prevladavanje sukoba, ako odbija plaćanje doprinosa za uzdržavanje, ako spriječava ili ometa vaše provođenje vremena s djetetom, dobra je vijest da **možete od CZSS tražiti izricanje mjere nadzora** nad izvršenjem roditeljske skrbi. Loša je vijest da drugi roditelj sve to može odbiti bez ikakvih posljedica te da nadzor možete dugo čekati i da ne mora nužno biti učinkovit i stručan. Zato ste vi tu da uredno od CZSS tražite svoj primjerak Rješenja o nadzoru i Plana i programa nadzora, kao i Izvješća o nadzoru po isteku svakih mjesec dana i da se na njih očituju te da, ukoliko ni nakon nekoliko mjeseci nije ništa postigao, tražite promjenu Rješenja o nadzoru, ili promjenu osobe koja vrši nadzor. Naravno, opet argumentirano, pristojno i u pisanim obliku. **Djelatnici CZSS su nazočni na raspravama na sudu kao stranka u postupku** te ih vaš punomoćnik može na ročištu ispitati o svemu relevantnom za vaš postupak, pa tako i o nadzoru.

Ono što slijedi je poziv na ročište na kojem će sud donijeti **odluku o posredovanju u parnici za razvod braka**, a vi ste se onda dužni javiti onom Centru koji je sud za taj posao odredio. **Posredovanje CZSS je korak u brakorazvodu** i, nažalost, često nije ništa više od toga. Najčešće utvrđi da su odnosi teško i trajno poremećeni i da se može nastaviti s postupkom brakorazvoda. Ipak, to vam je prilika da još jednom pristojno i strpljivo zatražite dogovor, ponudite pozitivna rješenja u vezi s djetetom, što ćete stalno i strpljivo i nadalje raditi.

CZSS će svoje izvješće o posredovanju poslati sudu u roku od 3 mjeseca (čl. 49., st. 1 Obiteljskog zakona), **a vama u roku od petnaest dana od okončanja postupka posredovanja** (čl. 49, st. 2 Obiteljskog zakona). Sud je onda dužan sazvati ročište po žurnom postupku. Značenje riječi 'žurno' je ovdje potpuno relativizirano, pa to može biti od mjesec dana do više mjeseci, a postoje i slučajevi gdje se ročišta za privremenu mjeru sazivaju nakon šest mjeseci, a za brakorazvod i nakon dulje od jedne godine. Nemojte se truditi imati razumijevanje za dugotrajnost, nestručnost ili pristranost u postupanju CZSS ili suda. Ove institucije moraju razumijevanje tražiti negdje drugdje, ne od vas. Vi od njih tražite da obave posao za koji

se prepostavlja da imaju stručne kapacitete i za koji su plaćene, a ne samo njihovu dobru volju, iako ona nije na odmet.

Mislite li da ćete zadobiti naklonost institucija tako da za njih pokazujete razumijevanje i budete pasivni, imamo lošu vijest: to se neće dogoditi. Opet vas čekaju požurnice, dopisi Pravobraniteljici za djecu, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvu pravosuđa, Pučkom pravobranitelju. Budete li nezadovoljni odlukom suda možete se žaliti višim instancijama suda, sve do Međunarodnog suda za ljudska prava u Strassbourgu. Ako ne ide drugačije, ako djetetova i svoja prava ne možete ostvariti unutar institucija sustava, vaše je legitimno demokratsko pravo obratiti se medijima. Pritom imajte na umu da vaše dijete može, ili će uskoro moći čitati vaše izjave u medijima i nikako nemojte u svojim izjavama ocrnjivati drugog roditelja, a identitet djeteta zaštiti. **Ne obraćate se medijima radi osobnog obračuna, već zbog izostanka funkciranja sustava**, pa se u svojim istupima time i bavite. **Osobni obračun** uvijek, pa i kroz medije, **nanosi nemjerljivu štetu vašem djetetu**.

Sud će također od CZSS tražiti vašu obradu i mišljenje o vama kao roditeljima te mišljenje i prijedlog o sadržajima roditeljske skrbi. Obrada CZSS uključuje prikupljanje socioanamnističkih podataka o oba roditelja, uvid u stambene prilike roditelja, psihološku obradu, kontakte s vrtićem ili školom koju dijete polazi, liječnicima i, po potrebi, drugim institucijama. Obradu obavlja Tim za obitelj i brak u kojem su socijalni radnik, psiholog i pravnik.

Prema članku 295. stavak 2. Obiteljskog zakona, rok u kojem je CZSS dužan dostaviti mišljenje i prijedlog je 30 dana od dana zahtjeva suda. Izvješće se šalje sudu u predmet razvoda braka, a ako se vodi i postupak za izricanje privremene mjere, i u taj predmet. U svakom trenutku unutar radnog vremena pisarnice suda **imate pravo uvida u svoj spis**, što znači da možete vidjeti sve podneske koje je bilo tko podnio. Ako spis nije u pisarnici, već kod suca, i u tom slučaju imate pravo uvida u spis i izradu preslika ako niste dobili svoj primjerak svega što je u spisu.

Na CZSS i na sud dodite pristojno i uredno odjeveni i **ponašajte se s uvažavanjem** prema bivšem partneru i svim djelatnicima. Isto takvo **uvažavanje zahtijevajte i prema sebi**, od svih. Uvažavanje ovdje znači smiren ton, odsustvo grubih riječi, primjereno oslovljavanje, aktivno slušanje. To što ste tu gdje jeste ne znači da ste građanin drugog reda, ne utvrđuje se nečija krivnja. Izjave, pitanja i komentare protustranke i punomoćnika protustranke ne uzimajte osobno, slušajte pažljivo i dogovarajte se s punomoćnikom kako ćete reagirati ako su neistinite ili uvredljive. Argumentirano, obrazloženo i jasno izložite probleme. Nakon toga izložite i obrazložite svoje prijedloge. Budite spremni na ustupke, no ne na takve ustupke koji bi bili na štetu djeteta. **Pravo na doprinos za uzdržavanje i pravo na obitelj i oba roditelja su djetetova prava i s njima se ne možete igrati ni trgovati.** Tko dolazi po dijete, gdje ga preuzima, u kući, ispred kuće, u parku, što dijete nosi sa sobom u dom drugog roditelja, na koji način će se odvijati komunikacija između roditelja, o svemu tome smijete pregovarati i činiti ustupke. Ne bavite se sitnicama, sjetite se ciljeva koje ste sebi unaprijed postavili.

I – čitajte. Čitajte stručne članke, knjige¹⁰ (stručne članke o odgoju djece i prevladavanju posljedica razvoda imate besplatno na stranicama www.poliklinika-djeca.hr, www.hrabritelefon.hr, www.udruga-dijete-razvod.hr), relevantne dijelove zakona (Obiteljski zakon, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o sudovima, Kodeks sudačke etike, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Kazneni zakon, Zakon o prekršajnom postupku) te stručne internetske forume (www.legalis.hr). Nećete time postati stručnjak mentalnog zdravlja, socijalni radnik, ili odvjetnik, ali ćete bolje razumjeti što se, kako i zašto događa, ili ne događa, te ćete moći bolje i brže reagirati na eventualne nepravilnosti u svim fazama postupaka koji se tiču vašeg djeteta i vas.

¹⁰ Buljan Flander, G, Dr sc., i A. Karlović, Odgajam li dobro svoje dijete, Marko M., 2004.

V.2 ŠTO CZSS IMA PRAVO I/ILI OBVEZU ČINITI I U KOJEM ROKU

Započnimo citatom o struci socijalnog rada:

Socijalni rad na različite načine potječe od humanitarnih i demokratskih idea. Praksa socijalnog rada je od svojih početaka bila usredotočena na ispunjavanje ljudskih potreba i na razvoj ljudskih potencijala i resursa. 'Socijalni rad je struka čija je surha dovesti do društvenih promjena u društvu općenito i u njegovim pojedinačnim oblicima razvoja'.¹¹ Profesionalni su socijalni radnici predani služenju dobrobiti i samoispunjenu ljudskih bića; razvoju i discipliniranoj uporabi znanstvenog znanja o ljudskom i društvenom ponašanju; razvoju resursa kojima bi zadovoljili pojedinačne, grupne, nacionalne i međunarodne potrebe i htjenja; i postizanju socijalne pravde.¹²

Kako se u pitanjima socijalne skrbi nedvojbeno radi o ljudskim pravima, navest ćemo što socijalni rad u svjetlu ljudskih prava podrazumijeva, a to je:

Usmjerenost struke na ljudske potrebe oblikuje njezino uvjerenje da temeljna priroda ovih potreba zahtjeva da se one moraju zadovoljiti ne na osnovi izbora već kao imperativ elementarne pravičnosti. Zato socijalni rad bilježi pomak prema razmatranju ljudskih prava kao drugom organizacijskom načelu svoje profesionalne prakse. Prijelaz od usmjerenosti na potrebe prema afirmaciji prava postao je potreban zbog stvarnih nezavisnih potreba koje treba zadovoljiti. Nezavisna se potreba može pretvoriti u odgovarajuće pozitivno pravo, i pravo na njegovo uživanje zahtjeva se od države i šire.

Slijedi da je traženje i ostvarivanje pozitivnih prava i ovlasti nerazdvojivo od ispunjavanja potreba. Radeći unutar različitih političkih sustava, socijalni radnici podržavaju i brane prava svojih pojedinačnih i kolektivnih klijenata, pokušavajući pritom zadovoljiti njihove potrebe. To rade kao djelatnici uspostavljenih i odobrenih institucija; i njihov položaj državnih službenika, ili djelatnika moćnih institucija ili agencija, mnoge od njih

¹¹ IFSW, Definition of the Social Work Profession (Međunarodna federacija socijalnih radnika, Definicija struke socijalnog rada) (1982).

¹² IFSW, International Code of Ethics (Međunarodna federacija socijalnih radnika, Međunarodni etički kodeks) (1976).

postavlja u neugodnu ulogu. Potreba struke da se služi kao odani zaposlenik, mora opstajati paralelno s obvezom služenja korisniku te usluge. Prema etičkom kodeksu i izjava o misiji škola socijalnog rada, služenje ljudima je iznad ostalog.¹³

CZSS nema ovlasti donositi rješenja ni odluke gdje će i s kojim roditeljem dijete živjeti ni o vremenu koje će provoditi s drugim roditeljem. **To može samo sud.** Ali **Obiteljski zakon** predviđa sljedeće:

Članak 295.

(1) Prije donošenja odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i o obiteljskoj skrbi sud će pribaviti mišljenje i prijedlog centra za socijalnu skrb.

(2) Centar za socijalnu skrb dužan je u roku od trideset dana dostaviti sudu mišljenje i prijedlog iz stavka 1. ovoga članka.

(3) Kad se o obiteljskoj skrbi odlučuje u postupku razvoda braka centar za socijalnu skrb može uzeti u obzir mišljenje posredovatelja.

CZSS može poduzimati i druge mjere za zaštitu interesa djeteta temeljem Obiteljskog zakona i može i mora izvijestiti sud o tome što je poduzeo i s kakvim učinkom. Navodimo relevantne članke Obiteljskog zakona:

Članak 100.

(1) Ako roditelji ne žive u obiteljskoj zajednici, sud će odlučiti s kojim će roditeljem dijete živjeti te odrediti način i vrijeme susreta i druženja djeteta s drugim roditeljem.

(2) Radi zaštite dobrobiti djeteta susreti i druženje djeteta s roditeljem koji ne živi s djetetom mogu se ograničiti ili zabraniti, a prema okolnostima slučaja sud može odrediti osobu u čijoj će se nazočnosti održavati susreti i druženje.

(3) Na zahtjev suda centar za socijalnu skrb predložit će osobu iz stavka 2. ovoga članka, na koju se na odgovarajući način primjenjuju odredbe iz članka 110. stavka 5. do 7. ovoga Zakona.

¹³ Human Rights and Social Work, A Manual for Schools of Social Work and the Social Work Profession, Professional training series No. 1, United Nations, Centre for Human Rights, New York and Geneva, 1994 (Ljudska prava i socijalni rad, Priručnik za škole i stručnjake socijalnog rada, Stručno ospozobljavanje, Serija br. 1, Ujedinjeni narodi, Centar za ljudska prava, Njujork i Ženeva, 1994.)

(4) Sud može odlučiti da pojedine dužnosti obavlja roditelj s kojim dijete ne živi, primjerice brinuti se o zdravlju djeteta, školovanju, izvanškolskim aktivnostima, nekim poslovima zastupanja djeteta ili upravljanja njegovom imovinom i o drugome.

(5) U postupku donošenja odluke iz stavka 1. i 2. ovoga članka sud će uvažiti sporazum roditelja, ako nije protivan dobrobiti djeteta.

(6) Odluku o prestanku ograničenja ili zabrane susreta i druženja sud će donijeti na prijedlog centra za socijalnu skrb, roditelja ili djeteta.

Članak 101.

Ako se roditelji ne mogu sporazumjeti o ostvarivanju sadržaja roditeljske skrbi ili o ostvarivanju djetetovih prava, sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog roditelja, centra za socijalnu skrb prebivališta djeteta ili djeteta donijeti odluku radi zaštite dobrobiti djeteta.

Članak 102.

Sud će na prijedlog roditelja, djeteta ili centra za socijalnu skrb, ako to zahtijevaju bitno promjenjene okolnosti donijeti novu odluku s kojim će roditeljem dijete živjeti te o susretima i druženju djeteta s drugim roditeljem, a po potrebi i o drugim sadržajima roditeljske skrbi.

...

Članak 106.

Ako se dijete nalazi bez pravne osnove kod druge osobe koja odbija predati dijete, sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog roditelja, djeteta ili centra za socijalnu skrb bez odgode odlučiti o oduzimanju djeteta takvoj osobi.

Članak 107.

(1) Sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog bake ili djeda, odnosno djeteta, donijeti odluku o susretima i druženju unuka s bakom, odnosno djedom, uzimajući u obzir dobrobit djeteta.

(2) Sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog sestre ili brata, odnosno polusestre ili polubrata, donijeti odluku o susretima i druženju s maloljetnom sestrom ili bratom, odnosno polusestrom ili polubratom, uzimajući u obzir dobrobit djeteta.

(3) Sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog djeteta ili posvojenog djeteta, bivšega roditeljevoga izvanbračnog druga, odnosno bivše mačehe ili očuha, donijeti odluku o susretima i druženju djeteta s navedenim osobama, uzimajući u obzir dobrobit djeteta.

(4) Ako je predlagatelj iz stavka 2. i 3. ovoga

članka maloljetan prijedlog će u njegovo ime podnijeti njegov zakonski zastupnik ili centar za socijalnu skrb.

Članak 108.

(1) Svatko je dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava, a posebice o svim oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zlorabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta.

(2) Centar za socijalnu skrb dužan je odmah po primjeku obavijesti iz stavka 1. ovoga članka ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava.

...

Članak 109.

Centar za socijalnu skrb upozorit će roditelje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta i pomoći im da te pogreške i propuste uklone, a može ih uputiti u savjetovalište ili školu za roditelje.

Članak 110.

(1) Centar za socijalnu skrb odredit će nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kad su pogreške i propusti u skrbi o djetetu viševrsni ili učestali ili kad je roditeljima potrebna posebna pomoć u odgoju djeteta.

(2) Odlukom o nadzoru odredit će se program nadzora nad roditeljima i djetetom te imenovati osoba koja će program provoditi.

(3) Program nadzora može sadržavati upućivanje djeteta u dom za djecu u poludnevni ili dnevni smještaj, upućivanje roditelja i djeteta u zdravstvene i druge ustanove radi liječenja i druge stručne pomoći.

(4) Nadzor se određuje u najkraćem trajanju od šest mjeseci. Osoba koja provodi program nadzora podnosi centru za socijalnu skrb izvešće najmanje jedanput u dva mjeseca, a na zahtjev centra za socijalnu skrb i češće.

(5) Osoba koja provodi nadzor nad roditeljskom skrbi mora ispunjavati pretpostavke za skrbnika, a ne može biti srodnik u ravnoj lozi ni pobočnoj do drugog stupnja.

...

Članak 111.

(1) Sud će u izvanparničnom postupku roditelju koji u većoj mjeri zanemaruje podizanje i odgoj djeteta ili postoji opasnost za pravilno podizanje djeteta, oduzeti pravo da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, te će dijete

povjeriti na čuvanje i odgoj drugoj osobi, ustanovi ili drugoj pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi.

(2) Smatra se da roditelj u većoj mjeri zanemaruje podizanje, odgoj i obrazovanje djeteta primjerice ako ne skrbi dovoljno o prehrani, higijeni, odjevanju, medicinskoj pomoći, redovitom pohađanju škole, ne sprječava dijete u štetnom druženju, zabranjenim noćnim izlascima, skitnjem, prosaćenju ili krađi.

(3) Roditelju koji nije pravodobno obavijestio nadležni centar za socijalnu skrb ili nije sam poduzeo ništa za zaštitu djeteta od postupaka iz stavka 1. ovoga članka koje počini drugi roditelj ili članovi obiteljske zajednice, izreći će se mjera iz stavka 1. ovoga članka.

(4) Roditelju koji nije poduzeo ništa za zaštitu djeteta od štetnih postupaka drugih osoba izreći će se mjera iz stavka 1. ovoga članka.

Ovdje treba naglasiti da u svim postupcima koji se tiču malodobnog djeteta, **sud traži mišljenje i prijedlog CZSS**, koji pak, za sud nisu obvezujući.

CZSS može izricati **mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta** (upozorenje i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi), kao i uputiti roditelje u savjetovalište i/ili školu za roditelje. To čini u slučajevima kad su ugrožena prava djeteta (zlostavljanje i/ili zanemarivanje). Ukoliko se netko ne pridržava tih mjera, CZSS to ima pravo prijaviti Državnom odvjetništvu.

Upozorenje je neobičan institut. Kome se i zašto konkretno izriče u domeni je nejasnoga. Nigdje nismo našli u kojim točno slučajevima, temeljem kojih činjenica i kojem, jednom ili oboma roditelja se upozorenje može izreći te na koji način i tko prati učinke upozorenja.

Nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi se u pravilu izriče nad roditeljskom skrbi oboje roditelja. Provjerite ispunjava li osoba određena za nadzor zakonske kriterije navedene u Obiteljskom zakonu (čl. 110, st. 5., propisuje da osoba koja provodi nadzor nad roditeljskom skrbi mora ispunjavati pretpostavke za skrbnika... – potražite), pažljivo pročitajte program nadzora, pratite izvješća o nadzoru. Surađujte s osobom u nadzoru. To naravno ne znači da ćete dozvoliti da vam uređuje život, ali razgovarajte o djetetu, o problemu, tražite savjet, pomoći. Često se događa da roditelji imaju osjećaj da se osoba koja vrši nadzor prema njima, u izravnom kontaktu ili u svojim izvješćima,

postavlja prema jednom ili oboje roditelja patronizirajuće ili čak represivno. To je jedno od područja gdje CZSS mora temeljito poraditi na stavovima, ponašanju i stručnosti svojih djelatnika koji su se opredijelili za djelatnost pomaganja i potpore. Vi uvijek ostanite pristojni i ponašajte se prema osobi koja vrši nadzor s uvažavanjem.

Ukoliko drugi roditelj ne poštuje mјere koje je donio CZSS, izvijestite CZSS – opet u pisanim obliku, činjenično i jasno.

Ukoliko:

• **nisu ispunjeni kriteriji za kvalitetan nadzor** (osoba koja je imenovana za nadzor ne ispunjava kriterije za skrbnika iz čl. 174. st. 1 Obiteljskog zakona – *osoba koja ima osobine i sposobnosti za obavljanje skrbništva*, nije sačinjen plan i program nadzora i sl.), žalite se Centru za socijalnu skrb, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i razgovarajte s punomoćnikom je li uputno vašu žalbu dati sudu na znanje. Ovdje valja napomenuti da nigdje nismo našli koje su to osobine i sposobnosti koje su dostačne za obavljanje skrbništva, kao ni definiran oblik, ili elemente koje plan i program nadzora trebaju sadržavati, što začuđuje kad imamo na umu važnost prava djeteta;

• je vaš partner bez dogovora s vama **odveo dijete sa sobom iz zajedničkog doma**, imajte na umu da vaše dijete ima pravo na oba roditelja, a vi imate jednak prava provoditi vrijeme s djetetom i skrbiti o djetetu. Ako ne znate gdje je dijete odvedeno, odmah izvijestite najbližu policijsku postaju i CZSS, koji su dužni postupati. Zlostavljanje djeteta svatko je dužan prijaviti nadležnim tijelima, a vi možete podnijeti kaznenu prijavu protiv drugog roditelja prema čl. 213 Kaznenog zakona. Ako znate gdje je, posjetite svoje dijete, provodite vrijeme s njim. Ako vam drugi roditelj to onemogućava, tražite žurnu pomoći CZSS – u pisanim obliku, jasno, argumentirano i kratko;

• vas vaš bivši partner i/ili njegova obitelj verbalno i/ili **fizički napadaju pred djetetom**, pozovite policiju, izvijestite CZSS, a možete podnijeti i tužbu Prekršajnom судu za nasilje u obitelji. Ako je to roditelj s kojim dijete živi te njegova obitelj, moguće je tražiti od suda izmjenu odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti. Ako je to pak roditelj s kojim dijete ne živi i njegova obitelj, moguće je zatražiti izmjenu odluke o susretima i

druženju ili nadzor nad izvršenjem roditelske skrbi. Ovdje moramo napomenuti da je pravo na susrete i druženja pravo djeteta, pa je nedopustivo kršiti djetetovo pravo da bi se kaznilo roditelja. Zato to ne bi trebao biti razlog za spriječavanje ili prekid kontakta, već eventualno za uvođenje nadzora nad kontaktima s roditeljem;

- partneri žive skupa, a jedan roditelj **ne vodi brigu o zdravlju djeteta**, podrazumijeva se da će to činiti drugi roditelj. Ako partneri ne žive skupa, a dijete zanemaruje roditelj s kojim dijete živi, drugi roditelj o tome treba u pisanom obliku izvjestiti CZSS i tražiti njegovo postupanje;
- vas je partner **izbacio iz zajedničkog kućanstva zadržavši dijete**, prijavite to najbližoj policijskoj postaji kao i svako drugo nasilje u obitelji te tražite intervenciju policije **odmah**;
- partneri žive skupa, a jedan **roditelj svojim ponašanjem**, npr. time što je ovisnik (zloraba alkohola i opijata), ugrožava dijete, drugi je roditelj dužan dijete zaštiti ili će se smatrati da je oboje roditelja zanemarivalo dijete. Ako partneri ne žive skupa, a ovisnik je roditelj s kojim dijete ne živi, roditelj s kojim dijete živi može tražiti susrete i druženja uz nadzor ili zabranu kontakata. Ukoliko je pak ovisnik roditelj s kojim dijete živi, drugi roditelj treba odmah tražiti žurnu izmjenu sudske odluke, a do izmjene i nadzor CZSS.

V.2.1 TIM CZSS, OBRAZOVANJE ČLANOVA TIMA, KRITERIJI ZA PROCJENU PODOBNOSTI RODITELJA I 'NAJBOLJEG INTERESA DJETETA'

Tim za obiteljsko-pravnu zaštitu –socijalni radnik, psiholog i pravnik – daje mišljenja sudu u svim sudskim postupcima vezanim za obiteljske odnose iz nadležnosti suda: s kojim će roditeljem dijete živjeti, vrijeme koje će provoditi s drugim roditeljem, uzdržavanje, povjeravanje na čuvanje i odgoj izvan obitelji i sl. Tim svoje mišljenje daje temeljem podataka o drastanju i odnosima s primarnom obitelji, obrazovanju, radnom iskustvu roditelja, stambenim uvjetima i prihodima, dosadašnjem izvršavanju roditeljskih obveza. Ispituje materijalne, stambene, poslovne, zdravstvene i druge prilike roditelja.

Socijalni radnik uzima socio-anamnističke podatke o obitelji, sudjeluje u raznim oblicima intervencija u obiteljskim odnosima (odlazak u obitelj, školu, vrtić), poziva roditelje na razgovor, sudjeluje u partnerskim razgovorima, a po prijedlogu jednog ili oba partnera, ili nekog trećeg, kao što su npr. vrtić, škola i sl.

Psiholog daje mišljenje temeljem nalaza dobivenih psihologiskim tehnikama, razgovora s djetetom, podataka prikupljenih u vrtiću ili školi te korištenjem psihologiskog instrumentarija: testovi i intervju kojima se procjenjuju emocionalna toplina, izgrađeni odnos povjerenja, stvaranje osjećaja sigurnosti, uključenost u zadovoljavanje sveukupnih potreba djeteta, sustav vrijednosti.

Pravnik informira partnere o pravnim posljedicama razvoda braka i o sadržajima roditelske skrbi, tj. o njihovim obvezama.

U idealnom slučaju jedan ili svi članovi tima imaju posebno obrazovanje o potrebama i najboljem interesu djeteta. Nažalost, tim se često drži 'uobičajene prakse' za koju ne postoje istraživanja koja potvrđuju da zaista pridonosi zadovoljenju najboljeg interesa djeteta.

Kad se radi o '**najboljem interesu djeteta**', nema jedinstvenog tumačenja ni protokola, kao što se vidi iz sljedeće tablice, koja pokazuje, iako na malom uzorku timova za brak i obitelj iz svega 23 CZSS, u hvale vrijednom izvornom znanstvenom radu (Laklija & Pećnik, 2005), da je odlučivanje o sudsini vašeg djeteta prepušteno stručnjacima koji nemaju jasan i jedinstven stav o tome što je to 'najbolji interes djeteta' te ih dvije trećine misli da je to 'suradnja roditelja u interesu djeteta', a nešto više od jedne četvrtine da je to 'sporazumno roditeljstvo'. Ni uz najbolju volju ne uspijevamo vidjeti iole značajniju razliku između ove dvije varijable, osim da rezultati ukazuju na to da ispitanici nisu načisto s tim što jedna od njih ili što obje zaista znače.

Nevjerojatno je i da ih tek malo više od polovice smatra da je za najbolji interes djeteta primaran 'zadovoljeni uvjet zdravog psihofizičkog rasta i razvoja', dok za ostale to nije primarno. Je li to nevažno? Zaprepašćuje i da manje od polovice stručnjaka koji rade u Centru smatra da je u najboljem interesu

djeteta 'da bude s roditeljem koji je motiviran/ koji može zadovoljiti potrebe djeteta. Pitamo se misle li ostali da je u interesu djeteta da bude s roditeljem koji nije motiviran/koji ne može zadovoljiti potrebe

djeteta. U tablici koja slijedi razvidno je kako stručnjaci Tima za obitelj i brak CZSS tumače termin 'najbolji interes djeteta' čiji se roditelji razvode:

Tablica 5. Tumačenja termina 'najboljeg interesa djeteta' u kontekstu razvoda braka roditelja¹⁴

Kategorije odgovora	CZSS ¹⁵ na području Grada Zagreba (N=10)		CZSS na području Primorsko-goranske županije (N=13)		UKUPNO (N=23)	
	f	%	f	%	f	%
Suradnja roditelja u interesu djeteta	7	70	8	61,5	15	65,2
Zadovoljeni uvjet zdravog psihofizičkog rasta i razvoja	5	50	7	53,8	12	52,2
Da bude s roditeljem koji je motiviran/koji može zadovoljiti potrebe djeteta	3	30	7	53,8	10	43,5
Pravo djeteta da emocionalno 'proradi' situacije koje se oko njega događaju	3	30	3	23,1	6	26,1
Sporazumno roditeljstvo	2	20	5	38,5	6	26,1
Da bude uz roditelja za kojega je emocionalno vezano	2	20	3	23,1	5	21,8
Materijalna sigurnost	1	10	3	23,1	4	17,4
Psihički i fizički zdrav roditelj	1	10	1	7,7	2	8,7
Sređeno stambeno pitanje	1	10	1	7,7	2	8,7

Jasno je da kad nešto nije jasno definirano, kao što je to slučaj s 'najboljim interesom djeteta', ni kriteriji ili mjerni instrumenti za određivanje toga nedefiniranog, nisu utvrđeni ni jedinstveni:

Tablica 6. Kriteriji stručnjaka za određivanje najboljeg interesa djeteta u situaciji razvoda braka roditelja¹⁶

Kategorije odgovora	CZSS na području Grada Zagreba (N=10)		CZSS na području Primorsko-goranske županije (N=13)		UKUPNO (N=23)	
	f	%	f	%	f	%
Emocionalna vezanost/privrženost djeteta uz pojedinog roditelja	10	100	13	100	23	100
Materijalna sigurnost	8	80	9	69,2	17	73,9
Dosadašnja briga i skrb u podmirivanju osnovnih potreba djeteta	7	70	7	53,8	14	60,9
Psihičko i fizičko zdravlje roditelja	6	60	6	46,2	12	52,2
Zadovoljeni uvjeti za skladan psihofizički rast	5	50	7	53,8	12	52,2
Riješene stambene prilike	6	60	5	38,5	11	47,8
Angažman roditelja u raznim djetetovim aktivnostima	5	50	5	38,5	10	43,5
Iskazana želja djeteta	4	40	3	23,1	7	30,4
Motiviranost roditelja za daljnju skrb o djetetu	2	20	5	46,2	7	30,4

¹⁴ Laklja, M. i N. Pećnik, Zaštita najboljeg interesa djeteta u postupku razvoda braka roditelja, Izvorni znanstveni rad, UDK 347.627.2-053.2, 2005.

¹⁵ CZSS – Centar za socijalnu skrb

¹⁶ Vidi 14.

Mogućnost ostajanja u kontaktu s drugim roditeljem	1	10	4	30,8	5	21,7
Koja je uloga roditelja u životu djeteta	1	10	2	15,4	3	13,0
Prethodni brakovi/razvodi braka/izvanbračne veze	1	10	1	7,7	2	8,7
Stalnost fizičke sredine u kojoj dijete živi	1	10	1	7,7	2	8,7

Da bi bili utvrđeni, potrebno bi bilo definirati koji su kriteriji za određivanje najboljeg interesa djeteta te njihovo značenje. Npr. Što je to Emocionalna vezanost/ privrženost djeteta uz pojedinog roditelja, i kako se, za djecu različite dobi, procjenjuje? Iskazuje li se jednoznačno, ili npr. ima više vrsta privrženosti i jesu li sve jednakovoljne za dijete? Ili, npr. što je to materijalna sigurnost? Koliki točno prihodi i kakav način raspolažanja prihodima? Je li to 5 ili 7 ili 16 tisuća kuna mjesечно i kako se ti prihodi uspoređuju sa sposobnošću gospodarenja njima, da bi se procijenila materijalna sigurnost? Pitanje je, ako bismo za bilo koji od iskazanih kriterija sačinili upitnik s pet ponuđenih odgovora koji različito objašnjavaju njihovo značenje i proveli anketu među stručnjacima, da li bi svi stručnjaci odabrali isti odgovor ili bi se odgovori raspodijelili na svih pet pitanja, pa bi jedan stručnjak mogao smatrati da taj kriterij znači jedno, a drugi stručnjak da znači nešto drugo.

Stručnjaci za mentalno zdravlje i ostali članovi timova CZSS imaju težak zadatak: obaviti procjenu bez pravog i jasnog standarda u odnosu na koji će tu procjenu obavljati, bez jedinstvenog i jasnog protokola, u prekratkom roku, u neprimjerenim uvjetima i uz nedostatnu edukaciju.

Procjene temeljem kojih daju mišljenja i preporuke o sadržajima roditeljske skrbi obavljaju ljudi koji su i sami svjesni nedostatka jasnih i stručnih uporišta za te procjene, koji nemaju uvjeta ni instrumenata za ocjene svojih metoda i sebe što bi bilo nužno za svako upravljanje kvalitetom rada i za poboljšanje pružene usluge. Navodimo:

Nedovoljan broj stručnjaka u timovima za brak i obitelj, povećan broj poslova kvalitativno i kvantitativno, a s druge strane nerealni rokovi koji svojom kratkoćom ugrožavaju kvalitetu rješenja glavne su zapreke koje stručnjaci

doživljavaju. Stručnjaci se slažu da su postupci koji se vode u CZSS procesi koji ne podnose ad hoc rješenja. Vrlo su svjesni važnosti ovog osjetljivog društvenog posla te dugoročne društvene koristi od ulaganja u poboljšanje uvjeta za njegovo obavljanje. Uz potrebu povećanja broja djelatnika u CZSS kojom bi se smanjio broj slučajeva po stručnjaku i omogućilo djelotvornije pristupanje djeci i obiteljima, stručnjaci navode i potrebu za stalnom edukacijom i supervizijom. Time bi se, kako neki navode, stručnjacima tima za brak i obitelj pružila podrška u obavljanju zajedničkih poslova, te otvorile nove mogućnosti istraživanja kako sebe, tako i metoda u radu.

Kao zapreke doživljavaju se i nedostaci u opremljenosti radnih prostora i arhitektonskim rješenjima koji onemogućuju razgovor o najintimnijim dijelovima života klijenata. Neki stručnjaci rade u vrlo skućenim prostorima, namještenim dotrajalim namještajem s deprimirajućim ugodajem za sve sudionike. Neke od sudionica iznijele su svoja iskustva iz nekih drugih europskih zemalja, gdje su uočile da prostorna rješenja koja se tamo primjenjuju ne zahtijevaju toliko materijalnih ulaganja, već nešto više fleksibilnosti i maštovitosti, a pridonose opuštenijoj atmosferi stručnjaka i samih aktera postupaka koji se vode.¹⁷

U vidu unapređenja prakse zaštite najboljeg interesa djeteta u postupcima razvoda braka roditelja većina stručnjaka navodi potrebu definiranja pojma „najboljeg interesa djeteta“, kako on ne bi bio toliko prepusten slobodnoj procjeni stručnjaka, potrebu fokusiranja na puno više kriterija odjednom, potrebu izjednačavanja u kriterijima od strane stručnjaka. Također ističu potrebu da nadležno ministarstvo donese pravilnike o postupanju i primjeni pojedinih zakonskih rješenja.¹⁸

¹⁷ Vidi 14.

¹⁸ Vidi 14.

Unatoč tomu, *sudovi u pravilu prihvaćaju mišljenje i prijedloge centara za socijalnu skrb.*¹⁹

Imajući na umu da postojeći sustav gotovo u pravilu prosuđuje da je jedan roditelj vrijedniji od drugog, da je jednom roditelju dijete privrženije, da s jednim roditeljem ima topliji emocionalni odnos, ukratko, da je jedan roditelj za dijete bolji, pitanje je **što se događa s djetetom i roditeljima ako dijete voli i privrženo je, na svoj način, uz oba roditelja**, a što smatramo zdravom i nerijetkom pojmom? Nerijetko se događa da ono što je napisano, podjela roditelja na podobne i nepodobne da dijete živi s njima, pogoduje produbljivanju sukoba među roditeljima. Vjerujemo da bi bilo više situacija razvoda brakova gdje djeca slobodno iskazuju svoju privrženost prema oba roditelja ako biste vi, roditelj koji je do sad odbijao dogovor, možda ipak odlučili dogоворити se s drugim roditeljem.

Parafrazirat ćemo mišljenje Howarda Gardnera²⁰, jednog od vodećih intelektualaca XX. i XXI. stoljeća i ustvrditi da bi, kad se radi o roditeljskoj podobnosti i o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, **institucije** trebale manje vremena provoditi u procjenjivanju roditelja i djece, a više u tome da im **pomognu u prepoznavanju vlastitih sposobnosti i jakih strana te u njegovanju i razvijanju roditeljskih kvaliteta**.

Često se događa upravo suprotno. Procjenjuju ih CZSS, vještaci i sud. Pritom samo rijetki koji to čine, ocjenjuju²¹ svoje procjenjivanje prateći učinke svojih procjena, pa tako **većina nema povratnu informaciju o kvaliteti vlastitoga rada, ni o posljedicama na subbine djece i njihovih obitelji**. U tom je poslu, zbog njegove težine i složenosti, lako steći dojam da smo uvijek obavili sve dobro i

¹⁹ Vidi 14.

²⁰ Gardner, H., *Promijeniti mišljenje, Algoritam*, 2006.

²¹ Kako se u sustavu upravljanja kvalitetom govor o evaluaciji (procjeni koja počiva na stručnom mišljenju o nečemu) kao preduvjetu da se nešto uopće može smatrati stručnim i ponuditi korisniku usluge, te o validaciji (ocjeni stvarnih učinaka usluge za koju se prije pružanja klijentu procijenilo da zadovoljava zahtjeve korisnika), u ovom tekstu umjesto strane riječi 'evaluacija', koristimo hrvatsku riječ 'procjena', a umjesto riječi 'validacija', koristimo hrvatsku riječ 'ocjena'.

primjereno, već samim tim što nam je bilo teško. Taj osjećaj neizbjježno vodi pojavi da mnogi, ako ne i većina procjenitelja, ima strahovit osjećaj moći nad sudbinama drugih ljudi, što im još dodatno zamagljuje sposobnost stručne, a prvenstveno ljudski ispravne procjene. Naravno, ako je to uopće moguće zbog kompleksnosti procjene što je najbolje za budućnost djeteta i zahtjeva prakse da to bude odluka prema kojoj će dijete biti samo s jednim roditeljem — **nesporno je da djeca žele oboje roditelja u svojem životu**.

Procjena o tome koji je roditelj bolji te da s njim dijete treba živjeti i koji opseg kontakata treba imati s roditeljem s kojim ne živi, ima sama u sebi **besmislenu premisu**, a ta je **da dijete može imati samo jedan dom**. Dijete je sposobno osjećati se kod kuće i u dva doma, ili više, što ga samo obogaćuje. Npr. kad su roditelji u braku, djeca se potpuno doma, sigurno i opušteno osjećaju i u domu baka i djedova. Ali, kad se roditelji razvedu, onda se i dalje mogu tako osjećati u domu roditelja s kojim žive i u domu bake i djeda po tom roditelju, ali ne i u domu roditelja s kojim ne žive, što je potpuna besmislica i protivi se zdravom razumu i dobroti djeteta.

I sam pojam 'zdravi razum' ima različito značenje u raznim kulturama, strukama, slojevima društva i situacijama²². Zato treba uvijek govoriti o konkretnoj kulturi, konkretnoj obitelji te konkretnom djetetu u uvjetima razvoda braka roditelja. Kad se tako gleda, onda padaju u vodu razlozi poput 'uobičajene prakse'.

Sljedeća premla koja zavrijeđuje razmatranje je ta da je pri vještačenju roditeljske podobnosti fokus na 'dobrobiti djeteta'. Međutim, stručnjaci mentalnog zdravlja po svom habitusu (onome što ih čini mentalno onim što jesu, temeljem znanja, osjećaja i doživljenoga) procjenjuju **prilagodbu djeteta**, pri čemu je važno da se dijete 'prilagodilo novonastaloj situaciji'. Ipak, **prilagodba može biti daleko od, ili pak sasvim suprotna najboljem interesu djeteta**. Kako je pri razvodu najčešća situacija u kojoj se traži vještačenje sukob oko toga s kim će dijete živjeti, **prilagodba djeteta i obitelji na sukob ne mora biti**

²² Lewis, R. D., *When Cultures Collide, Managing Across Cultures*, Nicholas Brealey Publishing, 2000

najbolja za dijete i obitelj — za dijete je takva prilagodba najčešće dugoročno iznimno štetna. Npr. u slučaju da roditelj s kojim dijete živi ocrnuje drugog roditelja, dijete se tome može prilagoditi tako da se u ocrnjivanju prikloni roditelju s kojim živi i da prema odsutnom roditelju **razvije neracionalnu mržnju** koja je, i kratkoročno i dugoročno, za dijete razorna. Dijete se situaciji razvoda roditelja koji su u sukobu **može prilagoditi i tako da svakom roditelju govori ono što taj roditelj želi čuti** i ponaša se onako kako taj roditelj očekuje, što za dijete nipošto nije dobro. 'Bespomoćnom' se roditelju pak prilagođava tako da o njemu **skrbi**. Nameće se zaključak da se dijete na situaciju sukoba može dobro prilagoditi u smislu preživljavanja, ali ta prilagodba sama po sebi rijetko može biti za dijete dobra, a najčešće je štetna. Zato, kad se govori o prilagodbi, uvijek bi trebalo precizno opisati radi li se o prilagodbi na bolje ili na lošije uvjete od početnih, kako se konkretno dijete prilagodilo i koliko je ta prilagodba za to konkretno dijete korisna ili štetna. Svakako bi bilo uputno **razmotriti povjeravanje djeteta roditelju gdje se ono ne mora, ili se mora manje prilagođavati na lošije stanje i uvjete od početnih**.

Za dijete bi najbolje bilo upravo vještačko mišljenje koje bi spriječavalo da se bilo tko tim mišljenjem može okoristiti u svrhu ograničavanja prava jednog od roditelja, odnosno u svrhu ograničavanja prava djeteta na maksimum vremena sa svakim od roditelja. Takvo bi mišljenje moglo za posljedicu imati smanjenje sukoba. To znači da, u situacijama gdje ne postoje značajna ograničenja roditeljskih sposobnosti ni jednog roditelja, **vještak treba dati preciznu preporuku o maksimumu vremena s oba roditelja i ne birati 'boljeg roditelja'**. Jasno je da je to preteška uloga, za koju vještaci mentalnog zdravlja nemaju uvijek stručne i ljudske kapacitete, pa se često događa da upravo uz pomoć vještaka 'bolji roditelj' učini sve da dijete iz svojeg života izgubi roditelja kojeg je vještak prepoznao i procijenio kao 'lošijeg'.

Slično je i s **ograničavanjem spavanja kod roditelja s kojim djeca ne žive** prema kojem malo dijete (ni pojam 'malo dijete' nije definiran, no najčešće se odnosi na djecu do

tri godine) nakon razvoda roditelja mora svaku noć provesti s istim roditeljem, što nije u skladu sa suvremenim spoznajama o potrebama i sposobnostima male djece i njihovih roditelja. Takvu praksu ne podržava pozivanje na teoriju, istraživanja, klinička iskustva, svakodnevna iskustva, ni zdravi razum.²³ Djeca spavaju u jaslicama i vrtiću s odraslima i djecom koju su nedavno upoznala, u crkvi, tramvaju, na cesti u kolicima, u tržnim centrima, u parku. Naravno, ako su roditelji u braku, onda ih tata može staviti na spavanje. Samo značajno često ne mogu spavati kod tate ako su se roditelji razveli, a dijete živi s majkom.

O najboljem interesu djeteta, prilično općenito, možete pročitati i u **Konvenciji o pravima djeteta** na web stranicama Pravobraniteljice za djecu. Republika Hrvatska je potpisnik Konvencije od 1991. godine i kao država potpisnica dužna je držati se Konvencije, te donijeti zakone i provoditi ih na način koji će osigurati da se i sve institucije i građani RH drže Konvencije. Ovdje je izvadak iz Konvencije gdje se jasno vidi da ništa od svega što doznajemo da se u praksi događa nije propisano Konvencijom, već je upravo obratno:

2. Sva prava važe bez iznimke za svako dijete. Obveza je svake države da djecu zaštiti od bilo kakve forme diskriminacije.
3. Kod donošenja političkih, pravnih i društvenih odluka najprije se u obzir moraju uzeti interesi djeteta.
4. Vlade se obvezuju da će učiniti sve kako bi se u praksi provela prava navedena u Konvenciji.
5. Vlade priznaju prava i obveze roditelja i drugih članova obitelji da dijete usmjeravaju kako to odgovara njegovom razvoju.
6. Svako dijete ima pravo na život. Država se izričito obvezuje da će garantirati opstanak i razvoj djeteta.
7. Svako dijete od rođenja ima pravo na ime. Dijete, također, ima pravo na nacionalnu pripadnost. Ukoliko je to moguće, djeca treba da poznaju imena svojih roditelja i da ih nose.
8. Država se obvezala da će štititi službeni identitet svakog djeteta i ukoliko to bude potrebno ponovo ga uspostaviti. Ovo se, prije svega, odnosi na ime, nacionalnost i obiteljsku pripadnost.
9. Svako dijete ima pravo na zajednički život sa svojim roditeljima, osim kad taj zajednički život

²³ Warshak, R. Ph.D.: Who Will Be There When I Cry at Night, Family Court Review, Vol. 40, No 2, Sage Publications, April 2002, 208-219

ugrožava dobrobit djeteta. Dijete, također, ima pravo kontaktirati s oba roditelja ukoliko je odvojeno od oca, majke ili od oboje.

10. I djeca, kao i njihovi roditelji, imaju pravo otici iz jedne zemlje u drugu, ako je svrha toga spajanje obitelji i održanje kontakta između roditelja i djece.

11. Država je obvezna uz pomoć nekog od roditelja ili uz pomoć nekog trećeg spriječiti otmicu ili bilo koji drugi oblik oduzimanja slobode djeteta u inozemstvu.

...

18. Oba roditelja nose najveću odgovornost za odgoj i razvoj djeteta. Država se obvezuje da će pomagati roditeljima u ispunjavanju ove zadaće.

19. Država štiti dijete od svake forme zlostavljanja od strane roditelja ili drugih osoba ...

24. Svako dijete ima pravo na najviši mogući standard u smislu zdravstvene brige. Pri tome, u najvažnije zadatke države spadaju osnovna zdravstvena skrb, preventivna medicinska zaštita, zdravstveni odgoj putem pojašnjenja datih u javnosti, kao i reduciranje stope smrtnosti kod novorođenčadi. Sve države se u vezi s tim obavezuju na razvijanje suradnje u cilju omogućavanja pristupa zdravstvenim službama svoj djeci svijeta.

...

27. Životni standard – Svako dijete ima pravo na životni standard koji mu omogućava potpun tjelesni, duhovni, duševni, socijalni i čudoredan razvoj. Obveza roditelja je, na prvom mjestu, da za djecu osiguraju odgovarajući životni standard. Ali, obveza države se sastoji u brizi o tome da se prava djeteta mogu ostvariti. Ova obveza države može sadržavati i materijalnu pomoć države roditeljima.

28. Odgoj i naobrazba – Svako dijete ima pravo na naobrazbu, a obveza države pri tom je da besplatno pohađanje osnovne škole učini obveznim, da razvija različite forme dalje naobrazbe i da djeci shodno njihovim sklonostima omogući pristup visokoškolskim ustanovama. Disciplina koja je pri svemu tome neophodna u školama ne smije kršiti prava ni dostojanstvo djeteta. Razvoj suradnje trebao bi posješiti provedbu ovog prava.

29. Svrha naobrazbe – Naobrazba potpomaže potpun razvoj ličnosti, talenata, kao i duhovnih i tjelesnih sposobnosti djeteta. Naobrazba priprema dijete na život u kojem ono treba biti svjesno odgovornosti kao građanin slobodnog društva; ono unapređuje poštovanje djeteta od njegovih roditelja, njegov kulturni identitet, ali i toleranciju i razumijevanje za vrijednosti koje imaju drugi ljudi.

...

Predugo bi trajalo komentirati kako se svaki članak Konvencije u nas poštuje. Navest ćemo samo jedan primjer: iz članka 9. Konvencije je razvidno da se ograničavanje prava djeteta na obitelj kosi s Konvencijom o pravima djeteta. Kad su oba roditelja motivirana i nenasilna, nema nikakvih uporišta u Konvenciji za odluke o dva puta tjedno po dva sata boravka

s roditeljem s kojim dijete ne živi, pa ni za vikende dva puta mjesečno i 14 dana tijekom ljeta, kad se npr. zna da ljetni praznici traju 2 i pol mjeseca, pa je polovica toga pet tjedana. Dapače, roditelj, CZSS, sud, vještak, pravobraniteljstva i druge institucije koje nastoje čuvati djetetu oba roditelja i obje proširene obitelji, iskazuju se kao oni koji slijede značenje i duh Konvencije. I obrnuto, roditelj, CZSS, sud, vještak, pravobraniteljstva i druge institucije koji svojom aktivnošću ili neaktivnošću određuju ili omogućavaju ograničavanje djetetovog prava na obitelj rade protivno Konvenciji o pravima djeteta. Za roditelja koji još nije prevladao ljutnju zbog razvoda još se, uz puno dobre volje, i može naći razumijevanja za privremeno i kratkotrajno ovakvo ponašanje (najviše nekoliko dana), ali za institucije države koja je Konvenciju potpisala, roditelji ne trebaju imati razumijevanje — od institucija države treba uporno zahtijevati aktivan rad u interesu djeteta i prekid sa štetnom praksom.

Moguće kriterije za određivanje toga tko je kvalitetniji roditelj, našli smo u priznatog njemačkog stručnjaka Philippa Wendla²⁴:

Stoga za mene — pri procjenjivanju o tome koji bi roditelj na dulji rok bio podobniji — važnu ulogu igra razjašnjenje sljedećih pitanja u koja su integrirana i dosadašnja razmatranja:

- a) Koji roditelj može sada i u budućnosti zadržati dijete izvan partnerskih svađa?*
- b) Koji roditelj može sa svim konzekvencijama osigurati da usprkos odvajanju i rastavi roditeljstvo ostaje održano i da dijete za svoj dalji razvoj zadrži kontakt s drugim roditeljem, kao i mogućnost za postupnu adekvatnu separaciju od roditelja s kojim je?*
- c) Koji je roditelj spremniji i sposobniji dopustiti i poticati kontakte s drugim roditeljem (npr. u okviru slobodnog i neometanog prava na sastajanje) i proraditi teškoće koje u tim kontaktima nastaju za dijete, a da za te teškoće ne okrivljuje isključivo drugog roditelja?*

²⁴ Wendl, P., *Kriteriji za odlučivanje i tipični problemi u postupcima za reguliranje skrbi o djeci i kontakata s njima nakon rastave*, Poglavlje iz knjige: *Partnerske krize i rastava. Uzroci, posljedice i prorada s psihoanalitičkog i sudačkog gledišta*, objavljene u Munchene 1986, str 247 – 261, u Goreta M., Peko-Čović, I. i N. Buzina, *Psihijatrijska vještacanja, Zbirka ekspertiza, Knjiga druga: Građansko pravo*, Naklada Zadro, Psihijatrijska bolnica Vrapče, pp. 543 – 550.

d) Koji roditelj izgleda sposobniji da pouzdano bude uz dijete — gledajući s aspekta cjelokupnog djetetova razvoja — pri prevladavanju određenih fazno-specifičnih životnih zadaća i to kao objekt za pozitivnu identifikaciju (vezivanje, roditeljski uzor), ali također kao objekt razgraničenja (separacije) u procesu osamostaljivanja?

e) S kojim će roditeljem dijete biti manje opterećeno u svakodnevnom životu zbog njegovih neprorađenih deficit sazrijevanja?

f) Koji roditelj može bolje uvidjeti i prihvati da i on također ima svoj udio u nastanku poremećenih odnosa i u negativnim utjecajima na dijete?

g) Koji je roditelj spremniji u vlastitom interesu i u interesu djeteta prihvati proradu vlastitog udjela u nastanku problema, uz uključivanje i profesionalne pomoći ako je to potrebno (bračno savjetovalište, terapija)?

h) Koji je roditelj spremniji i sposobniji prepoznati stvarne nevolje i potrebe djeteta kao i već nastala oštećenja i proraditi ih u odnosu s djetetom, a po potrebi u to uključiti i stručnjake (odgojne savjetnike, terapeuti)?

i) Koji je roditelj spremniji u interesu djeteta prihvati i proraditi racionalna i dobrohotna rješenja za reguliranje prava na skrb i kontakte s djetetom, pri čemu će također uvažavati opravdane primjedbe i strahovanja drugog roditelja?

j.) Koji će se roditelj pouzdanije držati takvih dogovora i u kritičnim se vremenima zalagati za to da ostanu funkcionalni u djetetovu interesu.

Nepodobniji je onaj roditelj koji više od drugog roditelja:

- isključivo drugome — ili isključivo sebi — pripisuje krivnju za teškoće (u oba slučaja on je manje sposoban za adekvatnu komunikaciju);
- zlorabi dijete za vlastitu stabilizaciju pri čemu npr. pretjerano 'visi' na djetetetu ili se njime koristi kao zamjenom za partnera;
- se koristi djetetom kao 'oružjem' za svađe u procesu rastave;
- se ogorčeno bori za dijete ponajprije zbog uzdržavanja i opskrbe;
- navodi ili prisiljava dijete da bude na njegovoj strani i potiče negativna stajališta prema drugom roditelju;
- inzistira na isključenju prava na komunikaciju i praktički onemogućuje kontakte s drugim roditeljem;

• pokušava iznuditi prenošenje prava na zbrinjavanje djeteta prijetnjom suicidom ili otmicom djeteta. Takve prijetnje svakako treba shvatiti ozbiljno, ali se dijete ne smije žrtvovati zbog toga.

U dvojbenim slučajevima, kad se na temelju procjene okolnosti ne mogu utvrditi jasni prioriteti za jednog roditelja, odluku treba donositi prema temeljnom načelu kontinuiteta. Prema tom načelu uvijek valja težiti stalnosti odgoja i zbrinjavanja.

Imamo saznanja o značajnom broju roditelja koji su isključivo drugome roditelju pripisivali krivnju za teškoće, i/ili zlorabili dijete za pritužbe na drugog roditelja i ucjene drugog roditelja zbog npr. povećanja doprinosa za uzdržavanje, onemogućavali komunikaciju i kontakte s drugim roditeljem, prijetili suicidom. I — dijete i dalje živi s njima, a nitko u institucijama sustava ne reagira na pozive za pomoći koje im upućuje drugi roditelj, koji se čak često percipira kao onaj koji dosađuje i nerijetko biva upozoren zbog neprimjerenog ponašanja.

Sad kad ste procitali sve što smo uspjeli prikupiti o najboljem interesu djeteta, razmislite što je najbolji interes vašeg konkretnog djeteta i nastojte to **osigurati svim pravno dopuštenim sredstvima, uz uvažavanje važnosti drugog roditelja** u životu djeteta — vaše dijete ne zaslužuje ništa manje.

V.2.2 TKO TREBA BITI NAZOČAN PRI RAZGOVORU DJELATNIKA CZSS S DJETETOM

Ukoliko djelatnici Centra razgovaraju s djetetom, praksa je da to čine bez roditelja, a ponekad mogu u razgovor uključiti roditelje i promatrati njihove interakcije s djetetom. O potrebi razgovora, mjestu i vremenu se s roditeljima prethodno dogovara i smatramo da pri tome dogovoru s djelatnicima Centra **uvijek, a posebno ukoliko je dijete predškolsko**, trebate **insistirati na tome da oboje roditelja bude nazočno pri svakom razgovoru vašeg djeteta s bilo kojom nepoznatom osobom**, što uključuje i članove stručnog tima CZSS. Jedino u slučaju

kriminalističke istrage može biti nužno da stručnjak razgovara s djetetom bez nazočnosti roditelja. Za dijete te dobi je posebno stresno ostavljati ga u razgovoru s nepoznatom osobom, pa djelatnici CZSS to trebaju uzeti u obzir.

Svakako tražite da se o razgovoru s djetetom nasamo te u nazočnosti jednog ili oboje roditelja, bez obzira na dob, **sacini cijeloviti i neprekinuti video zapis**, kako bi razgovor u cijelosti bio dokumentiran i kako bi ga stručnjaci mogli kvalitetnije proučiti, a također kako bi njihove zaključke i mišljenja mogli provjeriti drugi stručnjaci ili sud. Ako CZSS nema video kameru, posudite im svoju video kameru, a ako je nemate vaša obitelj ili prijatelji vam je mogu posuditi. Danas se one mogu nabaviti vrlo povoljno i vrlo su rasprostranjene. Neka vas ne pokoleba što to **u nas nije uobičajeno** — činjenica da nešto nije uobičajeno ne govori ništa o vrijednosti nekoga postupka.

Budu li djelatnici CZSS to uporno odbijali, uputno je zapitati se o razlozima odbijanja i o tome razgovarati s odvjetnikom. U razvijenom svijetu je takav video zapis uobičajen i smatra se uvjetom kvalitetnog rada kad se radi o razgovoru s djetetom, kako se razgovor ne bi morao ponavljati zbog nesigurnosti sjećanja stručnjaka koji je razgovor obavio, radi kasnijih konzultacija s drugim stručnjacima i radi provjerivosti utemeljenosti zaključaka i mišljenja.

Odbijanje kvalitetnijeg i transparentnijeg rada bi spadalo u nedopustivo ponašanje na poslu i pokazivalo bi značajan nedostatak elementarne radne kulture, pa se nadamo da će se praksa video zapisa koji na jednostavan i finansijski prihvatljiv način omogućuju kvalitetniji rad, udomaćiti i kod nas.

V.2.3 PRIMJENJUJU LI CZSS JEDNAK POSTUPAK PREMA OBA RODITELJA

Nema zakonske osnove za različit postupak prema roditeljima.

Članak 1. Opće deklaracije o ljudskim pravima UN-a navodi:

Sva su ljudska bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Obdarena su razumom i svješću pa jedna prema drugima trebaju postupati u duhu bratstva.

Kad se načelo jednakosti prihvati, diskriminacija bilo kojeg pojedinca ili skupine, postaje nemoguća. Nediskriminacija se, zapravo, zasniva na dva načela, jednakosti i dostojanstvu. Ona također implicira cijelovitost ljudskog bića, zato što diskriminacija definira osobu u smislu posebnosti, bilo da se radi o spolu, rasi, boji, vjeri ili drugome.

Diskriminacija može svesti ljudsko biće na funkciju, kvalitetu, mišljenje te se osoba više ne doživljava u svojoj jedinstvenoj različitosti i cijelovitosti.²⁵

U Centru rade ljudi. A **ljudi su**, neovisno o deklaracijama, konvencijama i zakonima, **skloni predrasudama**. Na vama je da insistirate na poštovanju zakona i ne dozvolite njegovo kršenje. Predrasude prema jednom roditelju neminovno vode kršenju prava djeteta najčešće na način da se zbog njih pogoduje drugom roditelju, a ne djetetu. Od 01.01.2009. u RH je na snazi Zakon o suzbijanju diskriminacije. Posavjetujte se s punomoćnikom kako se od diskriminacije možete zaštiti.

Zakon ne predviđa da roditelji temeljem spola imaju različita prava da dijete živi s njima nakon razvoda. Temeljem saznanja od brojnih roditelja koji su nam se javljali, u praksi to može biti drugačije. Zato, nemojte iskorištavati postojeće rodne predrasude i ako ste:

- majka, izborite se sa svojim predrasudama i strahovima odmah. **Ne dozvolite da vas predrasude spriječe u upornom nastojanju da dijete ima ova roditelja. Vaše dijete ne zaslužuje ništa manje;**
- otac, morat ćete se odmah izboriti s puno predrasuda, uključujući i predrasude i strahove o vlastitoj roditeljskoj sposobnosti. **Ne dozvolite da vas predrasude spriječe u upornom nastojanju da dijete ima ova roditelja. Vaše dijete ne zaslužuje ništa manje.**

V.2.4 OBRAZLOŽENJE PREPORUKE KOJU CZSS ŠALJE SUDU

U preporuci i obrazloženju preporuke koju CZSS šalje sudu mora pisati **objektivni prikaz** prednosti i nedostataka svakog

²⁵ Vidi 13

roditelja te podaci dobiveni od djeteta, kao i **obrazloženo** mišljenje i prijedlog s kojim roditeljem dijete treba živjeti i kako i gdje se trebaju odvijati susreti i druženja s roditeljem s kojim ne živi. Za objektivni prikaz kao i za obrazloženje mišljenja čete se možda morati izboriti na sudu.

CZSS **ne prate** poštjuju li roditelji njihove preporuke i ne prate učinke svojih preporuka na dobrobit djeteta i obitelji. Oni su time obavili zadatak, a dalje ih provjera date preporuke ne interesira (iz objektivnih ili subjektivnih razloga) i ne omogućuje im bilo kakvo poboljšanje u daljem radu. Ukoliko roditelj kasnije izvijesti CZSS da odnos između djeteta i toga roditelja slabi zato što roditelj s kojim dijete živi onemogućava njegovo provođenje vremena s djetetom, CZSS može pomoći, no tad je najčešće već kasno za poboljšanje odnosa s djetetom — dani, mjeseci i godine djeci dugo traju i na njih imaju velike posljedice.

V.2.5 ŠTO AKO CZSS NE POSTUPA U SKLADU SA SVOJIM PRAVIMA I OBVEZAMA

Do sad smo pisali što CZSS radi i što je dužnost i odgovornost Centra za socijalnu skrb. U nekim CZSS, neki djelatnici ulažu veliki trud da bi tijekom i nakon razvoda zaštitili dijete, usprkos svim otežanim okolnostima svojeg rada.

S druge strane, brojni nas roditelji izvještavaju o tome da značajan broj djelatnika CZSS ne čini ono što bi trebao ili jako kasni s tim. Često se događa da kasni jer im drugi CZSS nije na vrijeme dostavio potrebne podatke — valja imati na umu da su često u postupak uključena dva CZSS. Jedan je onaj gdje dijete ima prebivalište, a drugi onaj gdje dijete trenutačno boravi.

Također nas izvještavaju o ponašanjima nekih djelatnika koja su neprofesionalna i neuljudna. Ne ulazeći u razloge takva postupanja ili nepostupanja, a koje moraju ukloniti institucije sustava i posebno imajući na umu i to da je RH potpisnica Konvencije o pravima djeteta te da su **djeca i obitelj, prema Ustavu RH, pod posebnom zaštitom države**, želimo uputiti i osnažiti roditelje da djeluju i kao roditelji i kao građani demokratskog društva, što znači kao **odgovorni pojedinci**

koji te iste institucije, pa tako i CZSS, prate, kontroliraju i od njih zahtijevaju profesionalnu, stručnu, nepristranu i uljudnu uslugu koja ispunjava zadane ciljeve zaštite dobrobiti djeteta i cjelokupne djetetove obitelji, pa time i dobrobiti društva u cjelini.

Tvrđnja da je neko ponašanje djelatnika institucija u najboljem interesu djeteta pada u vodu ako tim ponašanjem nije zadovoljna obitelj ili polovica obitelji. **Nemoguće je raditi u interesu djeteta, a pritom zanemarivati interes svih članova obitelji i ne čuvati na svaki način obitelj djeteta**, koja je jedan od bitnih preduvjeta za dobrobit djeteta i očuvanje djetetovih odnosa s obitelji.

Imamo izvješća od roditelja da značajan broj djelatnika Centra čini sljedeće:

— **kasni s postupanjem**, čime podržavaju zlostavljanje djeteta;

— **ne reagira** čak ni kad roditelj, nakon što **nekoliko mjeseci ili godina nije bio** dijete, ili dulje vrijeme nije primio **doprinos za uzdržavanje djeteta**, traži pomoć, ili ga upućuje da ne insistira, jer će time postići da drugi roditelj popusti, ili ga upućuje da podnese kaznenu prijavu zbog neuzdržavanja djeteta, a da pritom ne dodijeli privremenu ili barem jednokratnu pomoć za uzdržavanje i ne pomogne roditelju na druge načine, (npr. pomogne ostvariti doprinos ovrom), čime podržavaju ekonomsko zlostavljanje djeteta i roditelja koji traži pomoć;

— **oglušuje se na** urednu i argumentiranu prijavu:

- da vam drugi roditelj **ometa i spriječava kontakte s djetetom**, čime podržavaju zlostavljanje djeteta,
- da je vaš partner **odveo dijete iz zajedničkog doma, a bez dogovora s vama**, čime podržavaju zlostavljanje djeteta,
- o **zanemarivanju** (zdravstvenom, obrazovnom, socijalnom, ekonomskom) i **zlostavljanju djeteta**, čime podržavaju zanemarivanje i zlostavljanje djeteta,
- da vas bivši partner i/ili njegova obitelj **verbalno i/ili fizički napadaju pred djetetom**, čime podržavaju izlaganje djeteta obiteljskom nasilju,

- da bivši partner i/ili njegova obitelj **o vama govore ružne stvari** i time nastoje dijete otuđiti od vas, čime podržavaju izlaganje djeteta psihičkom nasilju;
- tome da je drugi roditelj registrirani **ovisnik**, čime podržavaju zanemarivanje djeteta;
- **odbija djelovati ili razgovarati s roditeljem** iz raznoraznih razloga, uz npr. izgovore poput 'na to vam pitanje ne želim/nisam dužan odgovoriti', 'nemam vremena za vas', 'imam previše posla', 'niste vi jedini, imamo i težih slučajeva', što smatramo nesavjesnim obavljanjem službene dužnosti i zloporabom položaja, te posljedično tome, **institucionalnim zlostavljanjem djeteta i obitelji**;
- **odbija dati** roditelju potpuni **uvid u spis**, čime krše zakon i omalovažavaju roditelja koji to traži;
- **ne očituje se** u pisanim obliku na zahtjev za očitovanjem, čime pokazuju neuljudnost i omalovažavaju roditelja koji je zahtjev podnio — ovo je gotovo redovita pojava;
- na **različit način obrađuje majku i oca**, čime pokazuju pristranost i pogoduje jednom roditelju, te time posljedično ne radi u najboljem interesu djeteta;
- **podržava smještaj majke i djeteta u sigurnu kuću** i sprječavanje kontakta s ocem, čak i onda kad se dokaže da je majka lažno prijavila zlostavljanje, i potpuno **zanemaruje činjenicu da je bezrazložno odvođenje djeteta u sigurnu kuću zlostavljanje djeteta** te ne poduzima ništa kako bi se takvo ponašanje suzbilo;
- **podržava smanjenje kontakta** s roditeljem kojem se ometaju kontakti;
- **pogoduje jednom od roditelja**, najčešće majci, čime pokazuju neuvažavanje uloge drugog roditelja u životu djeteta te time zanemaruju djetetove potrebe za oba roditelja; to ide tako daleko da i na sudu iskazuju otvorenu diskriminaciju jednog roditelja i ne mare ima li ikakve stručne utemeljenosti u njihovim tvrdnjama, o znanstvenoj utemeljenosti da i ne govorimo; kad im se pak postavi pitanje iz njihove struke, često odbijaju odgovoriti;
- dozvoljava svojim djelatnicima da **daju izjave izvan svoje struke ili ovlasti**, npr. to da se pravnik poziva na 'posebnu emocionalnu

povezanost djeteta i roditelja', a psiholog na 'biološku povezanost djeteta (starog 3 god.) i majke' na ovaj način površno, nestručno i nesavjesno prilaze iznimno osjetljivim i važnim pitanjima;

— **bez razloga utemeljenog na provjerjenim činjenicama izriče upozorenje ili mjeru nadzora**, čime zlorabi položaj te zlostavlja roditelje i dijete;

— **imenuje za nadzor osobu koja ne ispunjava uvjete** za to, čime krši zakon;

— **daje psihološko mišljenje iako nikad nisu vidjeli dijete** i zapravo uopće ne zna u kakvom je odnosu sa svakim od roditelja, čime se neodgovorno ponaša prema dobrobiti djeteta, pa time zanemaruje potrebe djeteta; to ide tako daleko da se psiholog poziva na to da su ga npr. pravnik i socijalni radnik izvijestili o emocionalnoj privrženosti djeteta svakome od roditelja, pa on zato o tome dovoljno zna i čak o tome svjedoči na sudu;

— **zahtijeva razgovor s djetetom u nazočnosti samo jednog roditelja**, a bez suglasnosti drugoga, što je nedopustivo i pristrano;

— **manipulira činjenicama i rječnikom** na način da ne razumijete što zapravo govore i koje je značenja toga što govore te vas time zastrašuju, kako bi vas pacificirali i lakše proveli ono što rutinski rade ili ne rade;

— **proglašava upornost roditelja** koji traži djelovanje centra '**neprimjerenum pritiskom**' toga roditelja, čime krše temeljna ljudska prava;

— **ignorira naloge suda** npr. traže vlastito izuzeće kad im sud naloži obavljanje posla iz njihove nadležnosti i temeljem toga ne obave taj posao, iako ih zahtjev za izuzećem ne oslobođa dužnosti, čime krše zakon;

— ako im se roditelj '**zamjeri**', **govore neistine na sudu** kako bi tog roditelja što negativnije prikazali, npr. optuže ga za prijetnje koje se u zbilji nikad nisu dogodile, ali su oni to 'tako doživjeli'; suvišno je reći da u tome imaju zaštitu suca koji to onda ne diktira u zapisnik, pa ih roditelj ne može optužiti za klevetu;

— **izvlače se na neadekvatnost zakona** koji reguliraju njihove dužnosti, i pritom se čak pozivaju na nepostojeće, tj. priželjkivane buduće zakonske propise;

— bave se sobom i **nameću svoje stavove kao jedine vrijedne** čak i kad je očito da su ti stavovi uskogrudni, neutemeljeni i zastarjeli.

Nigdje u svijetu institucije ne rade svoj posao same po sebi, već zbog insistiranja i zahtjeva demokratskih snaga, organizacija, udruga, pojedinaca i javnog mnijenja u društvu.

S CZSS **kommunicirajte isključivo pisanim putem**. Sve što nije napisano kao da se nikad nije dogodilo. Budite uporni, temeljni, dosadni, odmjereni i argumentirani. U dopisu navedite sadržaj razgovora s djelatnikom CZSS i eventualni dogovor, ako ga je bilo. Svaki dopis **urudžbirajte ili pošaljite poštom s povratnicom**. Čuvajte svoj primjerak s urudžbenim žigom ili potvrđenu poštansku povratnicu. Ukoliko se CZSS uporno ponaša na bilo koji od navedenih načina, ostaje na vama da vi CZSS prvo podsjetite na prethodni dopis ili dopise i upozorite na činjenicu da nisu po njemu postupali, a zatim argumentirano prijavite Ministarstvu zdravstva i socijalne zaštite i Pravobraniteljici za djecu. Ne počnu li raditi svoj posao, ovisno o težini takvog postupanja i posljedicama za dijete, možda bi poticajno djelovala i kaznena prijava Državnom odvjetništvu za nesavjesno obavljanje službene dužnosti i zloporabu položaja, prema čl. 337. i 339. Kaznenog zakona, u nadi da će vas, bude li podignuta optužnica, ozbiljno shvatiti i primiti se posla. Ukoliko smatrati i imate dokaze da se CZSS ponaša pristrano, to rješavajte na sudu, temeljem tužbe za diskriminaciju. O svemu ovome se **posavjetujte sa svojim punomoćnikom**.

Budete li imali sreće i tim vašeg CZSS se bude istinski, motivirano, pravodobno, stručno i uljudno bavio vašim djetetom i cjelokupnom djetetovom obitelji, uz uvažavanje svih djetetovih potreba i vas oboje roditelja, recite im koliko poštujete njihov trud i napišite im to kako bi povratnu informaciju od vas mogli koristiti za samoprocjenu. Pošaljite i nama vaša pozitivna iskustva. **Primjere dobre prakse** ćemo, naravno uz zaštitu vašeg identiteta i ukoliko to odobrite, objaviti na našim internetskim stranicama. Vjerujemo da bi primjeri onih djelatnika timova za obitelj i brak CZSS, koji svoj težak i častan posao obavljaju na zadovoljstvo korisnika usluga CZSS, mogli

drugima poslužiti kao primjeri dobre prakse, koji su, u zbilji naše svakodnevice, tragično rijetki. Potrudimo se svi zajedno da budu česti i vidljivi.

V.3 ŠTO SUD IMA PRAVO I/ILI OBVEZU ČINITI I U KOJEM ROKU

Sud prvenstveno ima pravo i obvezu držati se Ustava i zakonskih propisa RH. Zato je nužno pažljivo pročitati sve zakonske propise koji se tiču vašeg postupka, kako biste znali što vam se i zašto događa i kako biste informirano mogli donositi odluke.

Sve relevantne zakone RH možete naći na internetskim stranicama (www.nn.hr i druge). Sud je dužan predmete u kojima se radi o djeci rješavati po žurnom postupku.

Sud donosi odluku u parnici radi razvoda braka i u izvanparničnom postupku za izricanje privremene mjere, tako da ćete voditi dva sudska postupka.

Postupak za izricanje odluke o privremenoj mjeri je brži postupak, no nemojte se zavarati nazivom. Odluku o privremenoj mjeri možete dugo čekati (javljaju nam se roditelji koji čekaju od šest mjeseci do nekoliko godina), a zatim može dugo biti na snazi, zato što vrijedi do okončanja glavnog postupka brakorazvoda, što može trajati godinama — većina roditelja izvještava da njihov postupak traje, ili je trajao od jedne do čak pet godina. Insistirajte na **potpunom iskazu i izvođenju svih relevantnih dokaznih prijedloga** već u postupku za privremenu mjeru. Imajte na umu da je ovršna prije pravomoćnosti, tj. da vaša **žalba ne odgada izvršenje** /ovrhu odluke donijete u postupku privremene mjere. Sve što želite postići kao krajnji rezultat svojih nastojanja, nastojte postići u postupku privremene mjere, zato što je **odluka o privremenoj mjeri u pravilu dugo na snazi i bit će osnova za konačnu sudsku odluku o razvodu braka i o sadržajima roditeljske skrbi**.

U sudske odluci o razvodu braka mora se donijeti i odluka o povjeravanju djeteta na čuvanje i odgoj te o visini doprinosa za uzdržavanje djeteta i o susretima i druženjima s roditeljem s kojim dijete ne živi. **Sud ima mogućnost i obvezu kontrole svakog**

dogovora roditelja i ne mora uvažiti dogovor roditelja, što je i logično, zato što bi se roditelji, teoretski, mogli dogovoriti i protivno interesu djeteta. Sud također **ima i obvezu kontrole svakog dostavljenog mišljenja i preporuke od CZSS ili od vještaka** i odgovoran je za odluku bez obzira na njihovo mišljenje, što znači da ga može i ne mora uvažiti.

Nastojte se dogovoriti i institucijama dokazati da je vaš dogovor u interesu djeteta. U tom postupku, oba roditelja može zastupati jedan punomoćnik koji bi postupao sukladno nalogu i štitio interes obiju strana. Nema zapreke da sud donese odluku o povjeravanju djeteta na čuvanje i odgoj i majci i ocu. U tom slučaju nema ni obveze plaćanja doprinosa za uzdržavanje zato što je dijete i kod jednog i kod drugog roditelja. Također, ne postoji zapreka da se u sudskoj odluci utvrdi i detaljan dogovor roditelja, kao obveza roditelja. To bi možda bio presedan, ali ne bi bilo nezakonito. Štoviše, može biti u većem interesu djeteta od uobičajenih formaliziranih odluka sudova.

Međutim, ako se odluka o povjeravanju djeteta donosi u nekom drugom postupku (npr. naknadna izmjena odluke, izvanparnični postupak), koji po svojoj prirodi ima suprostavljene interese stranaka, jedan odvjetnik ne može zastupati obje strane.

Sve navedeno nećete moći sami i smatramo da trebate dobrog odvjetnika.

V.3.1 STRUČNI RESURSI SUDA ZA POSTUPANJE U NAJBOLJEM INTERESU VAŠEG DJETETA

Sud ima suce koji vode ročišta i glavne rasprave i provode dokazne postupke te donose rješenja i odluke. **Suci imaju pravno obrazovanje koje je jednakobrazovanju sudaca koji vode druge vrste sporova**, npr. imovinske, kaznene, radne, prekršajne i ine. **Suci obiteljskih odjela nemaju posebno obrazovanje o djeci i njihovim razvojnim potrebama, ni o obiteljskoj dinamici.**

Sud uvijek kad su uključena djeca traži mišljenje CZSS, a ukoliko je potrebno, ili ukoliko to stranke u postupku zahtijevaju, **sud može donijeti odluku o vještačenju roditeljske podobnosti roditelja u postupku.**

No, bez obzira na mišljenje CZSS ili vještaka, isključivo je sud odgovoran za donošenje i kvalitetu odluke koja je u najboljem interesu djeteta.

V.3.2 PRIMJENJUJE LI SUD JEDNAK POSTUPAK PREMA OBA RODITELJA

Hesiod, antički povjesničar i prvi u antičkom svijetu po imenu poznati rapsod²⁶, suvremenik Homera, naglašava da 'za razliku od riba, zvijeri i ptica, koji se međusobno proždiru, čovjeku su bogovi dali na dar pravosuđe, što je najljepše od svega što postoji'. Ovo bi podrazumijevalo i da sud primjenjuje jednak postupak prema oba roditelja, jer za drugačije postupanje nema uporišta u zakonima RH, Ustavu RH, ni u međunarodnim sporazumima i konvencijama koje je RH potpisala. Ipak, **u kontekstu obiteljskih sporova, opće je poimanje suda kao mjesta predrasuda.**

Postoji li u pravosuđu pristranost u obiteljskim sporovima, pitanje je o kojem budući i prošli sudionici u sudskim sporovima često diskutiraju. Smatraju da njihov slučaj jest ili će biti vođen pristrano zato što su muškarci, žene, heteroseksualci, homoseksualci, očevi, majke, djedovi, bake, kršćani, nekršćani. Neke su pritužbe dobro dokumentirani slučajevi nepravednog i neetičnog ponašanja u društvu koje se odražava i u pravosuđu. Druge nastaju nakon što stranka u parnici nije postigla odluku za koju vjeruje da bi bila pravična ili je čula priče o drugima koji su slično prošli. Površna će potraga na Internetu pokazati da je gotovo svaka skupina u Hrvatskoj bila ili tvrdi da je bila suočena sa stvarnom ili percipiranom pristranošću u Hrvatskom pravosuđu.²⁷

Kad se govori o pristranosti u području obiteljskog prava, kvazi političke skupine aktivista pokušavaju iskoristiti osjećaje ljudi koji se odnose na njihove šanse za dobivanje sudskog spora temeljem spola. Neke skupine se drže stava da je pravosuđe protiv svih

²⁶ Profesionalni izvođač antičke epske poezije koja se prenosila usmenom predajom

²⁷ Pretraga za 'predrasuda', 'sud', 'rodni', i 'Hrvatska' pronašla je više od 4 000 internetskih adresa o predrasudama i rodnoj pristranosti u našem pravosudnom sustavu.

muškaraca i da su muškarci uvijek žrtve. Isto ih se toliko drži stava da je sustav protiv svih žena i da su žene uvijek žrtve. Istina je jasna — svi muškarci i sve žene ne mogu biti žrtve rodne pristranosti u pravosuđu²⁸.

Optužbe za rodnu pristranost dobivaju najviše medijskog prostora na području nasilja u obitelji, odluka o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti te doprinosa za uzdržavanje djece. Osjećajući se bespomoćno, mnogi **ljudi se često pozivaju na pristranost, automatski odustaju i dopuštaju sustavu da ih tretira kako god želi. Ovakav stav garantira jačanje mita da su suci i pravosuđe općenito puni predrasuda i pristranosti.**

Kako se sud sastoji od ljudi, pravosudni sustav predstavlja sve što postoji u ljudskoj prirodi. **Pravosude ne može biti ni bolje ni lošije od društva i ljudi koje predstavlja.** Jednostavna je činjenica da predrasude i pristranost postoje u svakom aspektu ljudskog života — u društvu, pravosuđu, uredu, kući, banci. Suci i sudske službenici nisu iznimka. Očekivati bilo što drugo znači imati nerazumna očekivanja od pravosuđa. Zbilja postoji pristranost protiv ili za određene skupine osoba u kontekstu obiteljskog suda. Međutim, to ne znači da osoba treba biti paralizirana strahom i tjeskobom. Uz pažljivu pripremu, prezentaciju i dodatni napor, možete postići da slučaj više ovisi o činjenicama, stavovima i aktivnostima svake od stranaka u postupku, nego o stereotipima o spolu stranaka. Postoje više instance sudova, borite se protiv predrasuda u crkvi, u uredu, u parku, među susjedima, a razmišljajte o tome i pri sljedećim izborima. **Pratite i prepoznajte znakove pristranosti, savjetujte se s punomoćnikom što možete poduzeti da se pristranost ukloni i — poduzmite to.**

V.3.2.1 ŠTO MOŽE UČINITI RODITELJ KOJI ŽELI BITI AKTIVNI SUDIONIK U DJETETOVOU ŽIVOTU

Roditelj koji želi biti aktivni sudionik u djetetovu životu ne bi trebao dozvoliti drugom roditelju ili strahu od pristranosti da mu diktiraju hoće li i kad će provoditi vrijeme s djetetom.

²⁸ O ovome će biti više riječi u V.3.2.2

Roditelj koji se sprema odseliti, a želi imati opsežno vrijeme sa svojim djetetom, **ne treba napuštati dom bez dogovora o djetetu**, zato što takvo ponašanje pokazuje da mu to nije važno.

Roditelj koji **napusti bračnu zajednicu i ne pokuša vidjeti svoje dijete tri mjeseca**, zanemaruje dijete i sud ga ne može shvatiti ozbiljno kad zahtjeva da dijete provodi s njim opsežno vrijeme.

Roditelj koji se **s djetetom odseli bez dogovora o djetetu** i ponaša se kako bi svojeg bivšeg partnera potpuno **izbrisao iz** svojeg i **djetetovog života**, trebao bi od **suda biti prepoznat** kao roditelj koji svoje potrebe i porive stavlja ispred svih i svega, a **dijete postaje instrument kazne i osvete.**

Ponekad ponašanje roditelja pogoduje predrasudama koje će negativno utjecati na slučaj: postoje roditelji s kojima dijete ne živi, a koji žele više vremena s djetetom jednostavno zato da bi smanjili doprinos za uzdržavanje djeteta. Postoje roditelji s kojima dijete živi, a koji ne dozvoljavaju više vremena s djetetom drugom roditelju jednostavno zato da spriječe smanjenje doprinosu za uzdržavanje djeteta, zato što se žele osvetiti za raspodjelu bračne zajednice ili jednostavno imaju krive predodžbe o važnosti oba roditelja u razvoju djeteta. Ovakvi slučajevi **bacaju negativno svjetlo na roditelje koji su brižni i imaju opravdane zahtjeve.**

V.3.2.2 ŠTO JE RODNA PRISTRANOST I ZAŠTO JE TREBA UKLONITI

To je **ponašanje ili donošenje odluka** koje se temelji na, ili otkriva:

- 1) **stereotipne stavove** o prirodi i različitim ulogama muškaraca i žena;
- 2) **percepcije o** njihovoj relativnoj **vrijednosti**; ili
- 3) **mitove i zablude** o društvenim i ekonomskim realnostima s kojima se žene i muškarci suočavaju.

Postoje najmanje **dva valjana razloga zašto treba ukloniti rodnu pristranost:**

1. Tako treba biti, zato što sudnica oslobođena rodne pristranosti:

- jača **poštovanje prema суду i prema zakonu**,

- potiče **poštovanje prema rodnoj ravnopravnosti** i ravnopravnosti općenito,
- promiče **poštovanje sudionika jednih spram drugih**, što vodi većoj uljudnosti u sudnici.

2. Takav je zakon — to propisuje Ustav RH, zakoni RH i Etički kodeks sudaca.

V.3.2.3 ŠTO SUD MOŽE UČINITI KAKO BI UKINUO RODNU PRISTRANOST NA SUDU

Da bi i u očima građana bio ono što je dužan biti po međunarodnim deklaracijama i ugovorima, pravnom ustroju države, zdravom razumu i očekivanjima građana od čijeg se poreza financira, sud mora biti: **MJESTO PRAVDE I PRAVIČNOSTI.**

1. Sud može u svim svojim prostorima staviti znak **Rodna pristranost je ovdje zabranjena**.
2. Sud može **preispitati svoje stavove** kako bi se mogao držati vlastite zabrane.
3. Sud se te zabrane **mora držati**.
4. Sud može, držeći se Ustava i zakona RH te Etičkog kodeksa sudaca, **pokazati primjerom** sljedeće:

- **Nepristrano ponašanje suca i traženje takvog ponašanja od drugih** u sudnici najučinkovitiji je način eliminiranja rodno pristranog ponašanja.
- **Ponašanje** prema svim djelatnicima suda, strankama u sporu, svjedocima i punomoćnicima **s poštovanjem i dostojanstvom bez obzira na njihov spol, nacionalnost ili bilo koju drugu značajku**.
- **Dosljednost u načinu oslovljavanja žena i muškaraca.** Navedeno se odnosi i na pisane materijale savjetnicima, strankama ili svjedocima.
- **Izbjegavanje rječnika ili ponašanja koja odražavaju stereotipne stavove** o tome kako se muškarci i žene ponašaju.
- **Interveniranje kad bilo tko iskaže ponašanje koje izgleda rodno pristrano**, kako se ne bi slala poruka da je pristranost prihvatljiva u sudnici. Ponašanje osoblja odražava se na sliku suda.

- **Neprihvaćanje povlaštenog tretmana u ime 'pozitivne diskriminacije'.** Izbjegavanje popustljivosti prema strankama u postupku ako su žene ili odvjetnicama, ako takvo popuštanje ne odobravate prema muškarcima. Razmotrite jesu li kazne za kršenje zakona ili odluke u obiteljskim sporovima donesene bez želje za favoriziranjem određenog spola. Ako jesu, nemojte to više činiti.

- **Potpuni izostanak komentiranja fizičkog izgleda drugih** i izbjegavanje ponašanja koje je po svojoj prirodi osobno. Neka ponašanja koja mogu biti popularna i izgledati prikladna u privatnom životu i u kontekstu druženja, neprikladna su na sudu.

- **Oprez djelatnika suda prema pristranosti čak i u svom uredu.**

Neformalnost ili udobnost ureda ne bi smjeli biti razlogom pristranog ponašanja na sudu.

- **Pažljivo biranje riječi.** Jezik je najmoćnije oruđe u sudnici. Riječi koje koristimo imaju značenja izvan očitog — one utječu na stavove, ponašanje i viđenje. Rodno pristrane riječi i fraze dehumaniziraju i omalovažavaju i žene i muškarce, stvaraju o njima neprovjerene i netočne pretpostavke, pojačavaju štetne stereotipe i vode ka neravnopravnom tretmanu. Uloga djelatnika suda kao djelitelja pravde i ravnopravnosti zahtjeva da se sve ljudi tretira uljudno i s uvažavanjem.

V.3.3 ŠTO MORA PISATI U SUDSKOJ ODLUCI I TKO PRATI UČINAK TE ODLUKE

Sudska odluka mora biti **precizna i**:

- *mora zatvoriti sve rupe u zakonu* koje postoje u uobičajenim sudske odlukama, posebice o doprinosu za uzdržavanje te o susretima i druženjima;
- *ne smije biti nejasna.* Mora precizno odrediti sve sadržaje roditeljske skrbi, tko, što, kad, kako, gdje;
- *ne smije prepustiti roditelju s kojim dijete živi kontrolu uplata doprinosa za uzdržavanje i provođenja vremena s roditeljem s kojim dijete ne živi*, i mora upućivati roditelje i sve povezane s roditeljima da se moraju držati odluke, kao i djelatnike CZSS na koji način moraju žurno reagirati u slučaju nepoštovanja sudske odluke;

- ne smije sadržavati prazne prijetnje.

Mora jasno navesti kazne koje će se primijeniti u slučaju nepridržavanja sudske odluke, i mora provesti te kazne ukoliko je potrebno;

- mora biti pravedna.

Sudska odluka u slučajevima sukoba među roditeljima također mora **usmjeravati** roditelje i ostale članove obitelji na specifična ponašanja u svjetlu specifičnih posljedica. Ona treba biti kao putovnica koja omogućuje svakom od roditelja da ostvari prava koja su mu bez ovakvog dokumenta nedostupna. Takva će sudska odluka sadržavati sljedeće temeljne komponente:

1. konkretni iznos doprinosa za uzdržavanje djeteta s točnim rokovima uplate na točno navedeni račun primatelja;
2. plan zajedničkog vremena s konkretnim točnim datumima i vremenima, toliko konkretno i precizno da se ne može tumačiti na bilo koji drugi način osim onoga navedenog u sudskej odluci;
3. precizno definirano neutralno mjesto za primopredaju djeteta, gdje bi bila smanjena mogućnost sukoba i gdje ne postoje strateške prednosti za jednog od roditelja. Za dijete je najbolje da uvijek onaj roditelj kojemu dijete ide preuzima dijete na neutralnom terenu. Tako dijete nikad ne bi imalo osjećaj da ga roditelj ostavlja. To može biti u blizini mjesta stanovanja roditelja od kojeg se dijete preuzima;
4. imenovanje jedne osobe koja će nadgledati i vršiti nadzor nad svakom uplatom doprinosa i svakom primopredajom – to treba biti netko tko je prihvatljiv objema stranama ili netko u koga sud ima povjerenje;
5. precizno formulirane ovlasti svim djelatnicima u provođenju zakona da uplata doprinosa za uzdržavanje djeteta te primopredaja djeteta radi boravka s drugim roditeljem bude provedena kako je to specificirano u sudskej odluci. Sudska odluka treba narediti policiji da pomogne viktimiziranom roditelju te u nekim slučajevima predvidjeti hapšenje roditelja koji krši odluku;
6. precizno ovlaštenje vrtićkom i školskom osoblju te svom osoblju uključenom u bilo

koju aktivnost djeteta da roditelju s kojim dijete ne živi omogući svaki pristup u skladu sa zakonom – svaki djelatnik u obrazovnoj instituciji koju dijete pohađa ima omogućiti pristup svim zabilješkama i informacijama o djetetu svakom od roditelja na zahtjev i dozvoliti slobodan pristup djetetu za vrijeme trajanja vrtića/škole.

Sudska odluka treba također narediti ravnatelju institucije da, u slučaju sukoba između roditelja zbog pristupa djetetu ili djetetovim učiteljima, ima sačiniti plan posjeta koji dozvoljava jednom roditelju pristup u 50% vremena svakoga tjedna, a drugom u preostalih 50% vremena.

Ukoliko bi bilo koji od roditelja kršio ovaj plan, ravnatelju se naređuje da odmah izvijesti punomoćnike oba roditelja i sud.

Iako zakon u RH ne propisuje da svaki roditelj s kojim dijete ne živi ima zabranu pristupa djetetu mimo sudske odluke, ipak ćete u mnogim dječjim vrtićima, čak i na njihovim internetskim stranicama dostupnim široj javnosti, naći Protokol o sigurnosti djece, koji je navodno u skladu s uputama Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi RH. Tekst takvih protokola više ulazi u područje umjetničkih sloboda stručnih timova i ravnatelja vrtića koji ovakve svoje uratke potpisuju — da ne spominjemo protuzakonito postupanje, kršenje prava djeteta i kršenje ljudskih prava roditelja — nego u područje zaštite djeteta, propisujući npr. da roditelj s kojim dijete ne živi ne smije dijete u vrtiću posjetiti i ne smije djetetu donijeti u vrtić poklon ukoliko drugi roditelj nije potpisao suglasnost. Ukoliko bi roditelj, koji je došao vidjeti dijete ili mu predati poklon, ustrajao na svom zahtjevu, djelatnici vrtića imaju naputak pozvati policiju.

Sve to i usprkos tomu što u Obiteljskom zakonu i u gotovo svakoj sudskej odluci piše da je skrb o djeci, bez obzira žive li roditelji zajedno ili odvojeno, zajednička. Pritom mnoge stvarne opasnosti za sigurnost djece, poput vršnjačkog nasilja, opasnih igračaka i igara, nasilnih ljudi koji mogu slobodno ušetati u vrtić, ili čak djelatnika s lakšim ili težim poremećajima ličnosti ili duševnim bolestima, nisu detaljno pobrojane uz navedene učinkovite mjere opreza i zaštite. Također, nemamo

saznanja da bilo tko od stručnjaka raznih institucija koji se bave zaštitom djece, pa tako i djelatnici dječjih vrtića i osnovnih škola, s kojima djeca provode veliki dio dana, moraju popunjavati opsežne testove ličnosti, koje i kakve moraju popunjavati roditelji tijekom razvoda.

7. *precizno ovlaštenje svakoj osobi uključenoj u bilo koju aktivnost djeteta da se ne bavi nikakvom aktivnosti koja ometa odnos između djeteta i roditelja s kojim dijete ne živi, uključujući i prava na provođenje zajedničkog vremena* – sudska odluka mora jasno navesti da se ova naredba odnosi na svaku osobu koja se bavi djetetom u bilo kojem svojstvu, uključujući i prijatelje, rodbinu, susjede, stručnjake i poznanike, ali se ne treba ograničavati samo na njih;
8. *jasan redoslijed kazni za roditelja i svaku drugu uključenu osobu, zasnovan na prirodi izvršenog kršenja odluke:* Sudska odluka mora predvidjeti jasno određene mјere koje će se provoditi ukoliko roditelj ili bilo koja druga uključena osoba prekrši sudsku odluku. Kazne moraju biti jasno navedene uz redoslijed postupnog pooštravanja te primjenjene u skladu s tim;
9. *odredba kojom sud rezervira mogućnost modifikacije sadržaja sudske odluke bilo kada te da je može primijeniti na način na koji sud odluci:* Ova stavka omogućava sudu potpunu ovlast nad provođenjem, izmjenama i primjenom sudske odluke (prema Turkat, 1997).

Sud, nažalost, **ne prati učinak svojih odluka na dobrobit djeteta**. Čak i stručni, savjesni i za ova pitanja osjetljivi suci, nemaju nikakav način procjene kvalitete svojih odluka. Kako posljedice sudske odluke snosi vaše dijete, a nitko osim vas to ne prati i zapravo nema odgovornosti za eventualne negativne učinke na vaše dijete i, posljedično tome, na vas, to morate pratiti i pravodobno reagirati vi, roditelji.

V.3.4 ŠTO AKO SUD NE POSTUPA U SKLADU SA SVOJIM PRAVIMA I OBVEZAMA

Imamo izvješća od roditelja koja dokazuju da značajan broj sudaca u

njihovim predmetima:

- **kasni** s postupanjem, čime se podržava zlostavljanje djeteta,
- **na različit način postupa prema majci i ocu**, čime se pokazuje pristranost i diskriminira jednog roditelja, te time radi na štetu djeteta,
- **pogoduje jednom od roditelja**, najčešće majci, čime postupa protuzakonito, pokazuje neuvažavanje uloge drugog roditelja u životu djeteta zanemarujući potrebe djeteta za oba roditelja, i posljedično tome, podržava zlostavljanje djeteta,
- **bez ikakvih posljedica** za sebe donosi odluke i rješenja koja imaju **sadržaj i ton odmazde**, zanemarujući interes djeteta,
- **zahtjeva razgovor s djetetom u sudnici ili izvan nje** bez dozvole oboje roditelja, što je nedopustivo i spada u domenu zlostavljanja djeteta,
- **imenuje svojeg omiljenog sudskog vještaka**, što dovodi u sumnju nepristranost,
- **odbija izuzeće suca** i u slučajevima argumentiranih zahtjeva, što dovodi u sumnju nepristranost,
- dozvoljava da **punomoćnik jedne strane u postupku 'vodi' ročište** i omalovažava drugu stranu, što dovodi u sumnju nepristranost,
- **selektivno diktira u zapisnik** ono što pogoduje jednom roditelju, što dovodi u sumnju nepristranost,
- donosi **površne i nejasne odluke**, što dovodi u sumnju stručnost,
- svoje **odluke najčešće temelji na mišljenjima i preporukama CZSS, čak i kad su ta mišljenja i preporuke stručno i ljudski neprihvatljivo obrazložene** (npr. 'dijete će živjeti s majkom zato što postoji biološka veza s majkom', ili, 'u početku će oca, [s kojim dijete ima izgrađen topao odnos], viđati jednom tjedno po par sati da bi se emocionalno stabiliziralo') i očigledno nestručne i pristrane, što ozbiljno dovodi u sumnju i stručnost i nepristranost suca,
- donosi **odluke koje nisu logična posljedica izvedenih dokaza**, što dovodi u sumnju stručnost i nepristranost,
- poziva se na to da **nešto ne treba provesti**, npr. neki dokazni prijedlog, **zato što je privremena mjera samo privremena**,

(što je naravno u redu ako prihvaćate da je i više godina privremeno), ili zato što se to u privremenoj mjeri **ne mora**, što dovodi u pitanje etičnost,

— **manipulira postupkom brakorazvoda**

kako bi se privremenom mjerom stvorila situacija koja je sudu, iz razloga u koje ne ulazimo, lakše rješiva, npr. ne zakazuje ročište u postupku razvoda braka do donošenja privremene mjerne, što može trajati i dulje od godine dana, a poslije se u postupku razvoda braka sud poziva na odluku iz privremene mjerne i donosi rješenje temeljem sadržaja te odluke, što dovodi u sumnju etičnost i stručnost,

— **neuljudno se obraća**, više i/ili upućuje cinične opaske strankama u postupku i/ili njihovim punomoćnicima, što dovodi u sumnju sve što se o nekome može dovesti u sumnju;

— **ne poštuje propisane procedure u postupku**, čime pokazuje nesavjesnost u radu;

— **nema osnovna znanja**, npr. tvrditi da 'se prosječni mjesecni prihod prema potvrdi o visini dohotka računa na način da se ukupni izraženi dohodak i porez i prirez imaju zbrojiti i podijeliti s brojem mjeseci u godini (12)' što bi onda bila osnovica za određivanje visine doprinosa za uzdržavanje djeteta; ne možemo odoljeti a da tome i svim sličnim sucima ne predložimo da, temeljem tako izražene vlastite platežne moći pokušaju dobiti bankovni kredit; također ne možemo odoljeti a da ne konstatiramo da je zanimljivo da sudac može dohotku stranke u postupku koji se sastoji iz neto plaće i poreza i priresa, pribrojiti porez i prirez još jednom, a u oba su slučaja porez i prirez iznosi koji idu u budžet i iz kojeg se financira dohodak (i netto plaća i samo jedanput porez i prirez) toga istog suca;

— **uvjetuje količinu vremena** koje će dijete provoditi s roditeljem s kojim ne živi, visinom doprinosa za uzdržavanje koji će taj roditelj plaćati;

— **postupa protuzakonito**, što pokazuje da **smatra da je iznad zakona**.

Redovito **kontrolirajte stanje spisa** i o svemu se savjetujte sa svojim punomoćnikom. **Koristite sva zakonita sredstva** kako biste ostvarili prava svojeg djeteta i svoja.

Raspitajte se o sudskom vještaku kojega je sud odredio i, ako je potrebno, uložite prigovor. **Pišite podneske, predlažite dokazne prijedloge**. Tijekom sudskog postupka tražite izuzeće i podnesite građansku tužbu za diskriminaciju, ukoliko imate argumente za pristrano postupanje suca. Žalite se višoj instanci suda. Na dugotrajnost postupka i nepravilnosti tijekom postupka uputite predstavku Pučkom pravobranitelju, Pravobraniteljici za djecu, Ministarstvu pravosuđa, tražite postupanje i konkretne odgovore na konkretna pitanja koja im postavljate — ukoliko očitovanje navedenih institucija bude lakonsko i ne odgovara na vaša konkretna pitanja, pišite im ponovo. Na loše se odluke žalite Županijskom, Vrhovnom, Ustavnom sudu, a nije daleko ni Sud za ljudska prava u Strassbourgu. Ne uspijete li postići da sustav funkcionira u skladu sa zakonom, u demokratskom je društvu sasvim **legitimno obratiti se medijima, no svakako zaštitite identitet djeteta i bivšeg partnera** — ne biste željeli da dijete o jednome od roditelja sad, ili za koju godinu, u novinama koje su dostupne i na Internetu, čita neugodne stvari.

I posljednje upozorenje, koje sažima sve gore navedeno: Nikad **ne podcjenjujte moć suca**. Da nema moć, sudac se nikada ne bi ponašao ni na jedan od navedenih načina.

V.4 VJEŠTAČENJE

Sud donosi odluku o vještačenju u svim slučajevima kad sud treba mišljenje vještaka radi svoje odluke, npr. kod oduzimanja roditeljskog prava i procjene vjerodostojnosti iskaza djeteta o zlostavljanju.

Međutim sud, kad je oboje roditelja motivirano i sposobno za brigu o djetetu, a ne mogu se dogovoriti, također donosi odluku o vještačenju.

Za ovo nismo u stanju naći nikakav drugi razlog osim prebacivanja odgovornosti za odluku koju je sudu teško donijeti na vještaka, na način da sud dodatno prevaljuje time nastale troškove na roditelje.

Vjerujemo da bi u takvim slučajevima sud donio puno kvalitetniju odluku ako bi odlučio da dijete živi s oba roditelja, što je sve raširenija praksa u razvijenom svijetu.

Sud može imenovati vještaka ili ustanovu koja će obaviti vještačenje. Kad je imenovana ustanova, onda se u ustanovi odlučuje koji će vještanac iz te ustanove vještačiti. Neke ustanove mogu vještačiti samo roditelje, neke samo djecu, a neke i roditelje i djecu. Ukoliko je sud imenovao ustanovu, **provjerite vještači li ta ustanova i roditelje i djecu**, kako ne biste bili vještačeni u dvije ustanove, što vam značajno povećava troškove.

Vještačenje obavljaju stručnjaci mentalnog zdravlja (psihijatri i psiholozi) i **drugi stručnjaci** (liječnici, socijalni radnici, defektolozi...), koji su **zakleti sudske vještace pojedinci ili u okviru ustanova koje mogu obavljati vještačenja**. Vještačenje mora biti **završeno najkasnije 3 mjeseca** od dana kad vještaci zaprime zahtjev suda i spis.

Za vještačenje obično dobivate **poziv preporučenom poštom ili telegramom**. Postupak mora biti **u skladu s vještačkim pitanjem koje dostavlja sud**, a mišljenje i preporuka moraju na to pitanje odgovoriti. Na formulaciju vještačkog pitanja u pravilu možete utjecati do trenutka slanja spisa vještaku. Kad se vještaci roditeljska podobnost, procjenjuju se podaci iz sudskega spisa. Zatim se najčešće svaki od roditelja procjenjuje psihijatrijski i psihološki i to putem psihijatrijskog pregleda i psiholoških testova. Također se procjenjuje međusobni odnos roditelja, odnos svakog od roditelja s djetetom, kao i privrženost djeteta svakom od roditelja te koliko svaki roditelj uvažava važnost drugog roditelja u životu djeteta. Vještaci mogu zatražiti i mišljenje vrtića, škole, liječnika pedijatra, obiteljskog liječnika ili liječnika specijalista, no to se rijetko događa.

Ukoliko vještačenje nije dostavljeno суду u roku od tri mjeseca, možete od суда tražiti da vještacima pošalje **požurnicu**.

Informirajte se o stručnosti i rodnoj nepristranosti vještaka koje vam sud predlaže. Ukoliko provjerom utvrdite da nije stručan, da je pristran, ili ne možete dobiti pouzdan odgovor, **uložite argumentirani i obrazloženi prigovor суду** te predložite суду vještake za koje znate da rade kvalitetno i nepristrano. Nitko ne može za dobrobit vašeg djeteta biti više zainteresiran od vas, pa tako ni суд, a ni vještanac ili vještački tim. Ukoliko

pak utvrdite da je vještanac stručan i nepristran, da pokazuje autentičnu zainteresiranost za dijete i očuvanje djetetova odnosa s cijelom obitelji, **surađujte najbolje što možete uz uzajamno uvažavanje**.

Vještačenje roditeljske podobnosti zahtjevno je za vještaka i **različito je od svih drugih vještačenja** koje obavljaju stručnjaci mentalnog zdravlja (npr. uračunljivost, poslovna sposobnost itd.), zato što ne samo da **savjestan stručnjak mora precizno istražiti prošlost i sadašnje stanje** svih uključenih u vještačenje i njihovih odnosa, već mora sačiniti **vjerodostojno obrazloženo predviđanje** s kojim od roditelja **dijete ima bolju budućnost**. Različito je i po tome što **moguće krive procjene** i posljedično tomu **kriva vještačka mišljenja** mogu **djeci nanijeti neprocjenjivu štetu s dalekosežnim posljedicama**.

Vještačenje plaća jedan ili oboje roditelja, ili se vještačenje plaća iz proračuna, ovisno o odluci suda. Ukoliko jedan od roditelja predloži vještačenje kao dokazni prijedlog u postupku, суд obično odredi da taj roditelj sam snosi troškove vještačenja. **Razmislite i o svojim resursima** prije nego što zatražite vještačenje ili pristanete na njega.²⁹

V.4.1 PROCJENA KOLIKO VJEŠTAČENJE MOŽE PRIDONIJETI KVALITETNOJ ODLUCI SUDA

Prvo svakako u registru vještaka pri **Županijskom суду** i pri **Trgovačkom судu** (vještaci u oba registra imaju iste ovlasti, prava i obveze) provjerite **je li osoba kojoj je sud dodijelio vještačenje zakleti sudske vještak**. Za početak, to možete i na www.sudacka-mreza.hr. Ako nije, neka vaš punomoćnik o tome napiše **prigovor** u obliku podneska suda. Uputno je predložiti nekoliko (npr. 3 do 5) vještaka o čijoj stručnosti imate preporuke i koji su vam prihvatljivi te tražiti od drugog roditelja da također predloži nekoliko vještaka. Nakon toga, zajednički

²⁹ Cijene vještačenja u Hrvatskoj danas, ovisno o tome koliko je opsežno, koliko je članova obitelji obuhvaćeno vještačenjem te obavlja li vještačenje jedan stručnjak ili tim stručnjaka, obavlja li vještačenje jedna ili više ustanova, kreću se od oko 5.000 do 30.000 kn.

predložite onoga koji se pojavljuje na popisima vas oboje, što znači da je oboma prihvatljiv. Određeni suci često sva vještačenja šalju određenim vještacima. Ne ulazeći u razloge ovakovog postupanja suda, predlažemo da se ne oslanjate na to da će sud predložiti kvalitetnog vještaka koji je za vaše dijete najbolji – podsjećamo vas, vi ste roditelji, vi ste osoba koja svojem djetetu želi najbolje i u cijelosti ste odgovorni za dobrobit djeteta.

Kako je vještak obvezan odgovoriti na vještačko pitanje, iznimno je važna **precizna formulacija vještačkog pitanja koju sud mora navesti u odluci o vještačenju**. Ukoliko sud to ne učini, vaš punomoćnik to mora od suda zahtijevati posebnim **podneskom**. Nažalost je već u samom vještačkom pitanju najčešće ugrađena premla o tome da je jedan roditelj bolji od drugog, što vještakove dovodi u tešku dilemu pri odlučivanju kad su oboje roditelja dobri roditelji. Upitajte se koliko će vještačenje pomoći vašem djetetu, a koliko je zapravo pomoć sudu da dijete odvoji od jednog roditelja umjesto da djetetu, uz koliko je god truda potrebno, sačuva oboje roditelja.

I kad uspijete postići da sud odredi najboljeg dostupnog vještaka, nažalost, u pitanjima toga s kojim će roditeljem dijete živjeti te o opsegu i načinu kontakata s drugim roditeljem, postoje značajna **ograničenja vrijednosti vještačenja**.

Jedan od primarnih problema u vještačenju radi utvrđivanja s kojim roditeljem dijete treba živjeti je taj da procjena najboljeg dječjeg interesa nužno uključuje i predviđanje budućnosti. Vještak mora nekako, temeljem bezbrojnih složenih čimbenika i interakcija, predvidjeti kako će konkretno dijete biti prilagođeno i više godina nakon razvoda. Značajno je da su stručnjaci mentalnog zdravlja posebno neprecizni u predviđanju budućeg ponašanja i mogu to čak činiti i netočnije nego laici.³⁰

Možda je najveća zapreka sposobnosti stručnjaka mentalnog zdravlja pri davanju

³⁰ Krauss, D.A. & B. D. Sales, *Legal Standards, Expertise, and Experts in the Resolution of Contested Child Custody Cases*, 6 PSYCHOL. PUB. POL. & L 866(2000)

nepristrane, stručne i prikladne preporuke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, odsustvo pouzdanog znanstvenog korpusa istraživanja u ovom području. Danas ne postoji jednoznačni korpus znanstvenih podataka o nekim od temeljnih pitanja koje čine podlogu preporuke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti. Na primjer, ne postoji jasni znanstveni dokazi koji se odnose na same roditeljske osobine koje garantiraju 'dobro roditeljstvo'. Također nam nedostaju pouzdani podaci dobiveni istraživanjem, koji se odnose na djelovanje na budućnost djeteta koje je smješteno s 'pogrešnim' roditeljem. Postojeći nedostatak uspostavljenih znanstvenih podataka o ovim pitanjima, ostavlja stručnjaku mentalnog zdravlja ogromne margine u odnosu na to kako će odlučiti provoditi procjenu roditeljske podobnosti i na to kako će tumačiti podatke prikupljene za tu procjenu. Budući da je tako, ono što jedan stručnjak mentalnog zdravlja vidi kao kritično, drugi može smatrati beznačajnim. Ovo stavlja sud u ogromnu nepriliku – takvu da je sud, ponekad, možda i nije svjestan.³¹

Autor (Turkat, 1993) nema saznanja o ikakvim znanstvenim podacima koji dokazuju da su psihijatar, psiholog ili socijalni radnik sposobniji za donošenje odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti nego što je to iskusni i nepristran sudac obiteljskog suda. I jedni i drugi imaju **tešku i odgovornu dužnost odlučiti što je najbolje za dijete koje nimalo ili površno poznaju, temeljem kriterija koji nisu znanstveno utemeljeni ni utvrđeni**. Posao im olakšava samo to što učinke odluka nitko osim roditelja ne prati, a nemamo saznanja da je netko odgovarao za odluku koja je imala negativne učinke na 'najbolji interes djeteta'. Ipak, budete li podvrgnuti vještačenju, **tražite najboljeg mogućeg vještaka**.

Idealni stručnjak mentalnog zdravlja koji vještači ima značajno obrazovanje u području dječjeg razvoja, s posebnim razumijevanjem faza razvoja i načina interakcije s pozitivnim i

³¹ Turkat, I.D., Ph.D., *Questioning the Mental Health Expert's Custody Report (Kritička analiza vještačke procjene roditeljske podobnosti)*, American Jurnal of Family Law, Vol 7, 175-179 (1993)

negativnim karakteristikama svakog od roditelja.

Osim toga, idealni vještak ima značajno obrazovanje iz psihopatologije s naročitim razumijevanjem čimbenika koji uzrokuju razvoj mentalnih poremećaja. Posebice, vještak bi trebao posjedovati specijalizaciju u području ličnosti i poremećaja ličnosti. Kliničar kojem nedostaju prvakne dijagnostičke vještine potencijalno ne pruža obitelji i djetetu ono što je potrebno.

Idealni vještak ima puno godina iskustva u kliničkoj praksi. Osim toga, vještak bi trebao biti u stanju dokumentirati da je sačinio značajan broj odluka o roditeljskoj podobnosti koje pokazuju da nema predrasuda (npr. vještak ne preporučuje uvijek da djeca žive s majkom).

Stručnjak mentalnog zdravlja u ovom području treba jasno dati sudu na znanje da su provedeni testovi, tumačenja i preporuke potencijalno podložni pogreškama. Vještak ne samo da treba to sudu posvijestiti, već treba sudu ukazati na opseg i razinu moguće pogreške u datom slučaju.³²

Kad smo kod nepristranosti, treba se upitati koliko je moguće od vještaka dobiti nepristrano mišljenje, osim u situacijama kad bi pristranost bila vrlo očita, tj. gdje je jednostavno nužno ne dati preporuku da dijete bude s roditeljem koji je potpuno nezainteresiran za dijete, ili pokazuje društveno nepoželjna ponašanja poput ovisnosti i nasilnosti, ili je lako prepoznatljivo teško psihički bolestan. Pristrano ponašanje najčešće i nije posljedica nestručnosti ili svjesne pristranosti vještaka, već je, čini se, u prirodi same struke:

Etika u psihijatriji vrlo je kompleksna, često kontroverzna i dvosmislena, čak zbrkana. Psihijatri, naime, više nego drugi medicinari, ali vjerojatno više nego i razni drugi profesionalci, u kliničku praksu i istraživanja unose osobne i socijalne vrijednosti. Zbog toga oni u susretu sa spornim momentima u praksi, a koji se evaluiraju u terminima profesionalnih etičkih standarda i zakonskih standarda koji imaju etički aspekt, unose i vrijednosne stavove svojih kolega i samih pacijenata. Etička dimenzija posebno prožima psihijatriju

kao struku i praksu u situacijama potencijalnog ili aktualnog vrijednosnog konflikta.³³

Teško je znati je li vaš vještak dovoljno osvješten kako bi bio u stanju slijediti profesionalne etičke standarde.

Kad je **oboje roditelja podobno i motivirano možda nije ni etično ni smisleno da sud uopće donosi odluku o vještačenju**, kao ni da se CZSS ili čak i vještak posebno očituju o tome s kojim roditeljem dijete treba živjeti te opseg kontaktata s drugim roditeljem, ili pak da preporučaju tzv. 'postupnost u proširenju kontaktata s roditeljem s kojim dijete ne živi'.

Sa stanovišta etičnosti je sigurno sasvim jasno da je **nužno da dijete ima maksimalne kontakte s oba roditelja u svakom slučaju**, te da se, **umjesto prilagodbe djeteta** na promjenu stanovanja, gubitka prijatelja, 'gubitka' roditelja, **roditelji i institucije trebaju prilagoditi** djetetu.

Vještaci bi u ovakvim besmislenim vještačenjima mogli dati mišljenje da dijete može živjeti i s jednim ili s drugim roditeljem, ili pak naizmjence ovisno o drugim obvezama djeteta te navesti prednosti i nedostatke svakog rješenja. To bi odgovornost vratilo sudu koji jedini ima pravo donijeti odluku. Upravo je zbog ovakvih slučajeva u mnogim razvijenim državama u zakon ugrađen pojam 'joint custody'³⁴.

Roditelji nisu vlasnici djece, već su djeca, dokle je potrebno, 'vlasnici' roditelja i moraju moći njihovim vremenom i brigom raspolagati u skladu sa svojim potrebama, bez ograničenja koja postavlja sud temeljem pokrića koje traži i, najčešće, dobiva od vještaka. Vještak bi morao odbiti dati mišljenje o tome tko je 'bolji roditelj' uvijek kad za to nema čvrsto uporište u činjenicama.

Ako je sud donio odluku o vještačenju, a vi je prihvatali, nastojte od vještačenja dobiti najbolje što možete za svoje dijete. Kako biste znali što vas vjerojatno čeka tijekom vještačenja, razmotrit ćemo pojedinačno

³³ Jukić, V, Dr sc., *Etički problemi na području psihijatrije*, Bogoslovka smotra, Vol. 66 No. 4, 1996.

³⁴ *Pravo djeteta da živi s oba roditelja u dogovorenom opsegu*

elemente na kojima se vještačenje najčešće temelji:

1. sadržaj spisa,
2. psihijatrijski pregled roditelja i djeteta,
3. psihološko testiranje roditelja i djeteta i interpretacije testova,
4. promatranje odnosa između roditelja, odnosa djeteta sa svakim od roditelja i s oba roditelja,
5. te konceptualizacija podataka.

Navedeno konkretno znači:

1. Svakako ustrajte na tome da u **spisu**, u času kad sud šalje presliku spisa vještaku, bude sve što je značajno za odluku vještaka. Dopuna spisa naknadnim podnescima i dokazima za vještaka najčešće nije relevantna, zato što sud ne šalje svaku tu dopunu vještaku naknadno. Upozorite sud na ovu činjenicu, iako bi ona sudu morala biti poznata, kako ne biste plaćali vještačenje koje neće moći biti provedeno na način koji bi bar u segmentu potpunosti podataka iz sudskog spisa jamčio kvalitetno vještačenje i rezultat. **Ukoliko je spis nepotpun**, npr. nisu izvedeni svi relevantni dokazi, nije dovršeno saslušanje stranaka u postupku, sud se nije očitovao s obzirom na sve dokazne prijedloge stranaka i sl., **vještak nema sve činjenice koje bi bile značajne za vještačenje, pa zahtijevajte potpuno 'kompletiranje spisa' prije slanja vještaku.**

2. Stručnjaci mentalnog zdravlja se tek trebaju složiti oko toga koje variable treba procjenjivati u vještačenju roditeljske podobnosti³⁵ zato što nema znanstveno prihvaćenog standardiziranog formata **psihijatrijskog pregleda roditelja i djeteta** za provođenje takvog vještačenja. Oblik pregleda kao i kvaliteta varira od jednog do drugog vještaka. *Odluka o tome koja će pitanje postaviti prepustena je pojedinom vještaku, a nije definirana u znanstvenoj literaturi*³⁶. U

odsustvu znanstvenih dokaza, nema objektivnog načina dozнатијију ли pregledi u bilo kojem konkretnom slučaju ispravno provedeni i pridonose li, ili štete, donošenju najbolje sudske odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i ostalim sadržajima roditeljske skrbi. Kako god pregled bio planiran i proveden, vaša je dužnost razgovarati o djetetu, pokazati sve bogatstvo svojeg poznavanja djeteta i ljubav prema djetetu, odgovarati na pitanja smirenog, strukturirano i argumentirano, ponašati se prema vještaku pristojno i s uvažavanjem – tu ste zato što ste tražili vještačenje, ili ste na njega pristali, ili vam je prigovor odbijen kao neutemeljen. **Učinite prilikom vještačenja sve što najbolje možete za dijete i sebe.** Nikako se ne bavite bivšim partnerom i razlozima razvoda osim kratko i informativno, čak i ako vještak postavlja brojna pitanja o bivšem partneru i razlozima razvoda – vještak nije vaš psihoterapeut.

3. Ne postoji znanstveno prihvaćen **protokol o psihološkom testiranju djeteta i roditelja** u vezi s mišljenjem s kojim će roditeljem dijete živjeti³⁷. Zato i tumačenje rezultata dobivenih testovima i sam odabir mjernih instrumenata za procjenu roditeljske podobnosti, u konačnici ovise o osobnim sklonostima stručnjaka mentalnog zdravlja. Na tržištu postoji više od 2.000 psiholoških testova dostupnih stručnjacima mentalnog zdravlja.³⁸ Suci mogu prepoznati nazive popularnih testova, kao što su MMPI ili Rorschach, no njihova popularnost ne znači da su ovi psihološki mjerni instrumenti ocijenjeni korisnima za provođenje procjena roditeljske podobnosti: nema znanstvenih dokaza da ovi testovi identificiraju 'pravog' roditelja u parnici oko toga s kojim roditeljem dijete treba živjeti.

Vještak mora sudu objasniti zašto je odabrao konkretan test, a ne neki drugi, koji su nedostaci i slabosti odabranog testa i koja ograničenja postoje u odnosu na tumačenje

³⁵ Barbara Jameson, Marion F. Ehrenberg & Michael A. Hunter, *Psychologists' Ratings of the Best-Interest-of-the-Child Custody and Access Criterion: A Family Systems Assessment Model*, 28 PROF. PSYCHOL. 253, 1997.

³⁶ Turkat, I.D., Ph.D, *On the Limitations of Child-Custody Evaluations (O ograničenjima vještačenja o tome s kojim roditeljem dijete treba živjeti)*, Court

Review: The Journal of the American Judges Association, Volume 42, Issue 2, 2005.

³⁷ Hagan, M.A. & N. Castagna, *The Real Numbers: Psychological Testing in Custody Evaluations*, 32 PROF. PSYCHOL. 269, 2001).

³⁸ THE FIFTEEN MENTAL MEASUREMENTS YEARBOOK (Barbara S. Pale, et al. eds., 2003).

rezultata koje je test pokazao o konkretnom djetetu i obitelji.

Dva najpoznatija i najšire korištena opsežna testa ličnosti, Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI) i Millon Multiaxial Clinical Inventory (MCMI), data istoj osobi, mogu dati dva vrlo različita računalna tumačenja osobina ličnosti iste osobe... Jasno je da sklonost selektivnom odabiru rezultata postaje problem.

Jednako kao i laici, i stručnjaci mentalnog zdravlja su skloni tražiti podatke koji potvrđuju njihove ideje. Drugim riječima, ako stručnjak ima na umu izbor u vezi s tim s kim dijete treba živjeti, on/a može analizirati podatke dobivene psihološkim testiranjem tražeći dokaze koji će taj izbor potvrditi, naspram traženju dokaza koji će ga odbaciti.³⁹

Testove rješavajte najbolje što možete, a svoja pitanja sačuvajte za sud, kad ih vaš punomoćnik može postaviti vještaku. Imajte na umu da mnogi testovi imaju ugrađen test lažljivosti, pa se držite istine. Od vas se ne očekuje da trebate pobijediti na natjecanju u što boljem rješavanju testova, već da trebate pokazati da ste ono što vjerujemo da jeste – dobar i brižan roditelj.

4. Nema znanstveno istraživačke osnove prema kojoj bi se odredilo **je li promatranje odnosa roditelj – dijete potrebno, i ako je, kako ga treba provoditi**. Ne iznenađuje da među stručnjacima mentalnog zdravlja ne postoji suglasje o tome kako treba provoditi promatranje.⁴⁰ Treba li svakog roditelja i oboje roditelja promatrati sa svakim djetetom jednom, ili sa svom njihovom djecom, jednom, dva puta ili ni jednom, i pod kojim uvjetima, do danas nije utvrđeno putem sustavnog psihološkog istraživanja.

Mnogi vještaci roditeljske podobnosti ne promatraju konkretno i sustavno interakciju između svakog od roditelja sa svakim djetetom koje je uključeno u vještačenje. Vještak koji učini propust i sustavno ne promatra

³⁹ Vidi 31

⁴⁰ Ackerman Mark & Melissa C. Ackerman, Custody Evaluation Practices: A Survey of Experienced Professionals (Revisited), 28 PROF. PSYCHOL. 137 (1997)

interakciju svakog od roditelja sa svakim djetetom u različitim zadacima, čini obitelji lošu uslugu. U tom slučaju, vještak ograničava podatke na ono što je sekundarno u odnosu na temeljno vještačko pitanje o odnosu dijete-roditelj, što će najvjerojatnije djetetu donijeti najviše dobrobiti.

U izboru zadataka za interakcije roditelj-dijete koje će se promatrati ključno je to da ne bi trebali biti pristrani prema bilo kojem od roditelja. Na primjer, ako jedan roditelj zna šivati, a drugi ne zna, bilo bi nepravedno tražiti od svakog roditelja da poduči dijete kako šivati, i to bi bilo vidljivo na video zapisu. Zadaci kao što su igranje neke igre, rješavanje problema ili poduka djeteta nečem korisnom korisni su pokazatelji.⁴¹

Zbog toga što nema prihvaćenih znanstvenih smjernica za tumačenje podataka prikupljenih tijekom vještačenja, imenovani vještak ima ogromno diskreciono pravo u odlučivanju o tome na koje će se podatke fokusirati, a koje će samo 'preletjeti', kojima će dati važnost, a koje će potpuno zanemariti. Ovo vještaku daje veliku moć, koju prati odsustvo gotovo ikakve kontrole. Iako mu sudac i punomoćnici mogu postavljati pitanja, oni obično nisu po struci i stručnjaci mentalnog zdravlja.⁴²

Odličan način za procjenu odnosa roditelj-dijete može biti **video zapis** svakog roditelja i oboje roditelja sa svakim djetetom kako se neometano bave raznim aktivnostima – na tome svakako insistirajte. Ovo vještaku omogućava analizu tih interakcija nasamo i u miru, a također može tražiti od drugih kolega da ih pregledaju i daju svoje mišljenje. Vještak koji ovo ne učini, treba na sudu biti spremjan objasniti zašto to nije učinio.

Igrajte se i komunicirajte s djetetom onako kako to obično činite – opušteno, fokusirano na potrebe djeteta, uživajte u igri. Jasno da je to teško u neprirodnim uvjetima vještačenja, ali dajte maksimum od sebe da to ne bi na vaše dijete negativno utjecalo. Brojni profesionalci odrađuju svoj posao, koji je bitan dio njihovog života, tako da ih netko stalno promatra i procjenjuje – odgajatelji, učitelji i profesori, pjevači, glumci i voditelji TV emisija, novinari i političari – ovoga puta

⁴¹ Vidi 31

⁴² Vidi 31

ste to vi, u trenucima dok se bavite vama dragom aktivnošću, razgovorom i igrom sa svojim djetetom.

5. Pri konceptualizaciji podataka dobivenih u postupku vještačenja, važna je **logička podloga zaključaka i mišljenja**. Dodijeliti jednom roditelju pravo primarnog roditelja s kojim će dijete živjeti samo zato što drugi roditelj ima jedan pokazatelj u testu koji npr. ukazuje na depresiju, ne predstavlja dovoljno opravdanje za to. Zapravo, čak i kad jedan od roditelja pokazuje neke vrste odstupanja u testovima, to ne znači da je to loš roditelj. Vještak koji ne osigura potpuno uvjerljiva i nesporna objašnjenja za svoje tumačenje psihijatrijskog pregleda, podatke testova i za rezultate promatranja odnosa među roditeljima i odnosa roditelja s djetetom radi odluke o roditeljskoj podobnosti, ne pruža uslugu koja je od koristi ni obitelji ni sudu (Turkat, 1993).

Drugi je problem u vezi s logičkom podlogom za vještačko mišljenje to da neki vještaci krivo prikazuju vrijednost svojih preporuka. Nema dokaza da konkretni vještak koji koristi metodu nekog vrsnog vještaka ima istu razinu stručnosti kao taj vrsni vještak. Znanstvena literatura je ta koja treba voditi postupke vještačenja roditeljske podobnosti, ne retorika ni karizma. **Logička je podloga za vještačko mišljenje najvrijednija kad se oslanja na znanstvene podatke** (Turkat 1993).

U odsustvu znanstvenih dokaza, dva vještaka koja se služe potpuno istim podacima o obitelji, mogu dati dva potpuno različita tumačenja. Ova će tumačenja odražavati sklonost svakoga od vještaka prema određenim oblicima psihijatrijskog pregleda, testovima i podacima dobivenim promatranjem. Ta je sklonost ono što rječnici definiraju kao predrasude. Prema Websterovom rječniku⁴³ predrasuda je 'sklonost uma' ili 'sklonost ili pristranost prema nekom objektu ili stajalištu'. Kad nedostaju znanstveni dokazi koji bi podržali instrumente procjene i kad po nekom pitanju ne postoji stručni konsenzus, izbor instrumenata procjene odražava predrasude ili 'sklonost' vještaka. Isto se odnosi i na tumačenja konstelacije

⁴³ Webster's Unabridged Dictionary

psihijatrijskog pregleda, testova i podataka prikupljenih promatranjem konkretnе obitelji.⁴⁴

Nije neobično pročitati izvješće vještaka duljine od 10 do 15 stranica koje uključuje psihijatrijski pregled, podatke testova i slično, a onda pročitati završni dio u kojem su date preporuke koje nemaju jasne, logične veze s prethodnim podacima. Sud bi trebao tražiti da dio s preporukama pruži logično, jasno i uvjerljivo opravdanje zašto bi jedan roditelj trebao biti primarni roditelj s kojim dijete živi, a drugi ne. Vještaci, kao i ostali ljudi, često čine greške u logici.⁴⁵

Sudac ne bi trebao biti pod utjecajem preporuka vještačenja samo zato što poznaje vještaka, što mu se vještak sviđa ili što poštuje njegov status, već zato što se **vještačenje temelji na činjenicama**.

Najobjektivniji izvor informacija za suca treba biti očito ponašanje samih stranaka u sporu, lišeno verbalnih izvješća o njihovu ponašanju – čak i kad su ta izvješća sačinili najiskusniji i najugledniji vještaci. Na primjer, slaže li se vještački opis stranaka s onim što se vidi u sudnici? Ako ne, zašto se ne slaže? Postoji li jasna i logična podloga za preporuku o tome s kim će dijete živjeti, koja se slaže s ostatkom dokaza u postupku? Trebala bi postojati. Vode li podaci koje je vještak prikupio izravno do preciznih preporuka koje izgledaju uvjerljivo? Ako ne, zašto? Ova pitanja predstavljaju minimum analize koju sud treba obaviti kad procjenjuje preporuke vještačkog izvješća.

Vještačenjem je zasigurno na dobitku sud zato što time za svoju odluku dobiva formalno pokriće. Međutim, **nije se pojavila ni jedna znanstvena studija koja dokazuje da preporuke vještaka o tome s kim će dijete živjeti vode boljem životu djece koja sudjeluju u ovakvim vještačenjima**. Ipak, ova vještačenja mogu izazvati ozbiljne posljedice za tu djecu. Neke posljedice mogu biti pozitivne, ali, nažalost, posljedice također mogu biti negativne. Obitelji koje su u sporu oko toga s kim će dijete živjeti postavljaju se često u nepovoljne uvjete kad im se nalaže podvrgavanje vještačenju (Turkat 2005).

⁴⁴ Vidi 31

⁴⁵ Vidi 31

V.4.2 ŠTO AKO VJEŠTAK NE POSTUPA U SKLADU SA SVOJIM PRAVIMA I OBVEZAMA

Od roditelja koji su nam se javljali imamo izvješća da su u njihovom slučaju neki **vještaci pokazali da:**

- uopće **nisu vještaci**, iako su se kao zakleti sudski vještaci potpisali na vještačkom mišljenju, što je dovoljan razlog za odbacivanje vještačenja i svakako za kaznenu prijavu;
- pišu **preporuke i mišljenja koji nemaju logičku podlogu** u rezultatima vještačenja, što je dovoljan razlog za detaljno ispitivanje vještaka na sudu i odbacivanje vještačenja;
- pišu **preporuke i mišljenja na temelju znanstveno neutvrđenih činjenica**, što je dovoljan razlog za isti postupak kao gore;
- su **rodno pristrani**, što je dovoljan razlog za tužbu za diskriminaciju;
- **površno obavljaju posao**, što spada u kazneno djelo nesavjesnog obavljanja službene dužnosti i zloporabe položaja;
- **selektivno obrađuju rezultate** vještačenja kako bi pogodovali jednom roditelju, što spada u diskriminaciju i kazneno djelo nesavjesnog obavljanja službene dužnosti i zloporabe položaja;
- **kasne** s izvešćem;
- **manipuliraju roditeljem** u postupku vještačenja, koristeći stručni žargon, zbumujući i navodeći roditelja, što spada u kazneno djelo nesavjesnog obavljanja službene dužnosti i zloporabe položaja;
- **omentaju interakciju roditelj –dijete** svojim prijedlozima i komentarima, što ukazuje na nedostatak stručnosti i osjetljivosti za pitanje koje treba vještačiti i treba vas potaknuti na pažljivu analizu vještačkog mišljenja i preporuke.

Prema nesavjesnom vještaku možete pokrenuti sve pravno utemeljene postupke, ovisno o prirodi i težini onoga na što se ti postupci odnose, od prijave Psihološkoj komori i Liječničkoj komori, do tužbe za diskriminaciju, ili kaznene prijave za nesavjesno obavljanje službene dužnosti i zloporabu položaja, a vrijednost takvog vještačenja možete osporavati na sudu.

Jeste li još uvijek odlučni u nakani da vama, roditeljima, institucije urede odnose s djetetom?

V.5 OGRANIČAVANJE ILI SPRIJEČAVANJE KONTAKATA S DJETETOM

Ukoliko se to događa prije okončanja postupka razvoda braka potrebno je obavijestiti CZSS i insistirati na poštovanju prava djeteta na oba roditelja, te tražiti od CZSS intervenciju, nadzor, upozorenje, posredovanje pri dogовору – sve na prije opisani način. Intervencija nije dobra volja, već obveza Centra za socijalnu skrb.

Ukoliko se to događa nakon što je rješenje o razvodu već pravomoćno, potrebno je pismeno izvijestiti CZSS koji može pozvati drugog roditelja i pokušati utjecati na njega da poštuje odluku suda. Ukoliko roditelj s kojim dijete živi to odbija, drugi roditelj može tražiti ovruhu sudskog rješenja od suda. Za sud je važno **dokumentirati da partner ograničava ili spriječava vaše kontakte s djetetom**. Naravno, nećete tražiti ovruhu ako se to dogodilo jednom ili zbog zakašnjenja od desetak minuta. Uvijek **odvagnite je li vaša reakcija primjerena onome što se događa**. Kad odlučite djelovati, neka to bude utemeljeno, argumentirano, smireno i ustrajno.

U sudnici, roditelj koji ometa zajedničko vrijeme djeteta i drugog roditelja može biti sklon i sposoban lagati na potpuno uvjerljiv način. Ponekad su mu vještine manipuliranja jako razvijene i može biti intelektualno superioran punomoćniku suprotne strane. **Roditelj koji ometa odnos s drugim roditeljem često može izvrsno objasniti svoje ponašanje**; poneko objašnjenje može čak biti istinito. Npr: 'Puno sam mu puta ponudila da vidi svoju kćer, ali on ne surađuje; svaki put kad dođe uzeti Hrvoja, Hrvoje plače i odbija ići s njim; nikada se ne drži plana, gospodine suče, bez obzira koliko se ja jako trudim...'

Ono što se tipično izostavlja iz ovakovog svjedočenja je činjenica da **roditelj koji ometa ili laže, ili je izmanipulirao dijete, ili**

situaciju kako bi stvorio lažnu predodžbu o svojoj nevinosti u vezi s onim što mu se stavlja na teret.

Ukoliko roditelj koji ometa nastavi uspješno kršiti odluku o susretima, viktimizirani roditelj s vremenom često postaje toliko emocionalno i financijski iscrpljen da slučaj nestaje iz djelokruga rada suda. Na nesreću, izvan sudnice se ometanje susreta nastavlja, često s novom snagom⁴⁶.

Loša je vijest da u nas sprječavanje zajedničkog provođenja vremena djeteta i roditelja te ocrnjivanje roditelja **nije dovoljno prepoznat problem** i da će trebati puno snage i ustrajnosti da biste išta postigli preko institucija. Dobra je vijest da o tome kako se trebate postaviti u stvarnim životnim situacijama gdje vas drugi roditelj ocrnjuje, **postoje knjige s konkretnim savjetima** koji će vas uputiti kako možete pomoći svom djetetu i sebi. Neke su prevedene na hrvatski,⁴⁷ a nadamo se da će ih biti još te da će i naši stručnjaci, temeljem istraživanja u nas, pisati o ovoj temi. Također postoji i knjiga⁴⁸ čiji autor⁴⁹ upozorava da će knjiga čitatelja uvesti u strašnu tragediju znanu kao ometanje odnosa s djecom onih roditelja koji nisu djetetu ni partneru učinili ništa zaista loše (zlostavljanje, zanemarivanje i sl.), navodeći da slijede nezamislivi činovi okrutnosti, nepravde i zla.

⁴⁶ Turkat, I.D., Ph.D., *Management of Visitation Interference* (Obuzdavanje ometanja susreta) *The Judges Journal*, No 36, p. 17-47, spring 1997

⁴⁷ Warshak, R., *Otvor razvoda, Algoritam*, 2008.

⁴⁸ Turkat, I.D., Ph.D, *Child Visitation Interference in Family Law Litigation* (Ometanje kontakata s djetetom u parnicama oko toga s kojim će roditeljem dijete živjeti), *Priručnik za žrtve sukoba oko toga s kojim će roditeljem dijete živjeti i oko kontakata*, 2002, ISBN 0-9669616-0-3, Knjiga se temelji na stvarnim slučajevima.

⁴⁹ O autoru Ira Daniel Turkat: Međunarodno poznat kliničar s preko 75 objavljenih knjiga, poglavila u knjigama i stručnim publikacijama. Radio je na Vanderbilt University School of Medicine, the University of North Carolina u Greensboro, i University of Florida College of Medicine. Tokom 15 godina je bio pomoćnik urednika *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment* (Stručni časopis za psihopatologiju i procjenu ponašanja), znanstvenog časopisa koji se prodaje u 25 zemalja diljem svijeta.

Prikaz knjige *Child Visitation Interference in Family Law Litigation:*

Autor u Uvodu *definira kontakte i ometanje* te piše i o žrtvama, djetetu i roditelju s kojim dijete ne živi. Nakon toga opisuje temeljne metode ometanja zajedničkog vremena, napominjući da je puno niskih i ružnih načina kojima ogorčeni roditelj sprječava kontakte istodobno zlostavljujući drugog roditelja.

Opisujući *ometanje kontakata u kući*, nabraja i elaborira sljedeće izgovore, metode i pristupe ometanja: 'nenajavljeni – nisu doma', 'nemoj dolaziti – nisu doma', izazivanje konflikta i posljedično srdito zatvaranje vrata, promjena mjesta susreta bez najave – npr. putem poruke na ulaznim vratima da su djeca u parku, gdje zapravo nisu, laganje o tome da nije dogovoren to mjesto i vrijeme za kontakte, uz glumljeno iznenađenje kad drugi roditelj dođe po dijete (ovo je osobito problematičan način ometanja), korištenje rutinskog izgovora da je 'dijete uznemireno', 'druge aktivnosti', manevr kašnjenja s predajom djeteta roditelju koji ga je došao preuzeti, taktika višestrukih aktivnosti koje dobrim dijelom kolidiraju s vremenom kontakata, taktika da svako dijete istodobno bude angažirano nekom drugom vanškolskom aktivnosti, tako da roditelj može biti samo na jednoj od tih aktivnosti, odnosno samo s jednim od djece.

U opisu *ometanja kontakata telefonom* nabraja i obrazlaže sljedeće tehnike ometanja: 'požuri', 'izbjegavanje', 'spuštanje slušalice', 'preuzimanje poruke za dijete', 'neverbalni signali nezadovoljstva' upućeni djetetu dok razgovara telefonom, 'pričekaj na telefonu', a djetetu se ne kaže da roditelj zove, 'odbojni razgovor' koji se sastoji u vikanju, psovjanju i svađi svaki put kad drugi roditelj nazove.

Ništa manje nije rašireno ni *ometanje kontakata poštom* gdje spada 'provjera svih sadržaja' pošte prije dozvole da se može poslati ili pročitati, 'odgoda', 'obeshrabrivanje' djeteta da pročita ili pošalje poštu, 'potpuni prekid' primanja i slanja pošte.

Ometanje još obuhvaća *ometanje kontakata u školi*, pri čemu autor upozorava na manipulaciju školskog osoblja kako ne bi davalio informacije o djetetu i laganje o

drugom roditelju kako bi se postiglo neprijateljsko ponašanje svih prema tom roditelju, te ometanje kontakata pri slobodnim aktivnostima gdje opisuje i objašnjava tehnike: 'fizička barijera', 'prijeteca kazna' i druge u slučaju komuniciranja s drugim roditeljem, jer '*većina je djece visoko motivirana zadovoljiti roditelja s kojim živi*'. Autor smatra da je ova potreba intenzivnija tijekom razvoda i da neki roditelji, nažalost, to iskorištavaju za spriječavanje kontakata djeteta s drugim roditeljem, što dijete stavlja u tešku situaciju. Roditelj s kojim dijete živi to najčešće čini tako da opetovano i izrazito jasno djetetu stavlja do znanja da ne smije komunicirati s drugim roditeljem. Posljedice su te da dijete može izbjegavati pogled roditelja s kojim ne živi, može ignorirati što roditelj govori i ne reagirati ma što taj roditelj činio te zbog pristiska roditelja ometača može od živahnog djeteta postati osoba koja se ponaša kao robot bez emocija. Bol koju ovakvo ponašanje nanosi intenzivna je i za dijete i za roditelja s kojim dijete ne živi. Autor smatra da je mogući razlog za ovakvo ponašanje taj da dijete smatra da mu je ovakvo ponašanje manje od dva zla zato što ga, ne bude li točno provodilo upute roditelja s kojim živi, može od tog roditelja čekati gora kazna.

Postoje također i *ekstremne metode i scenariji ometanja odnosa djeteta i roditelja s kojim ne živi*, koje uključuju *Sindrom otuđenja od roditelja* koji postoji kad je dijete uspješno naučeno postati neutemeljeno opsjednuto negativnim aspektima jednog roditelja. Opsjednuto znači preokupirano. Dijete koje ponekad ima negativne komentare o jednom roditelju nema ovaj sindrom. Bitno je i to da su ovi negativni aspekti neutemeljeni. U tehnike otuđenja ubraja 'direktno kritiziranje', 'sarkazam', 'pretjerivanje', 're-interpretaciju' činjenica, 'žrtveni jarac' gdje je drugi roditelj kriv za sve nedaće, 'izazivanje osjećaja krivnje' u djeteta zbog ostavljanja roditelja za vrijeme kontakata s drugim roditeljem i 'direktno manipuliranje'. Kad obavi što je naumio, roditelj otuđitelj može mirno reći 'evo ja ga tjeram da ide drugom roditelju, ali neće'. Bilo bi zanimljivo doznati kako bi roditelj ometač reagirao ako bi dijete odbijalo ići u školu (Warshak, 2008).

Ekstremne metode također uključuju *Sindrom zlonamjernog roditelja povezan s razvodom* gdje je takav roditelj opsjednut kažnjavanjem drugog roditelja bez obzira na posljedice. Autor navodi sljedeće postupke roditelja ometača: napadi na drugog roditelja i njegovu ili njezinu imovinu, zlonamjerne laži kojima se drastično ocrnuje drugi roditelj, manipuliranje drugih ljudi, koji najčešće nisu svjesni da su upotrijebljeni u tu svrhu, da se uključe u otuđivanje djeteta, kršenje zakona (lažne optužbe za seksualno zlostavljanje djece, krađa osobne, zdravstvene, imovinske i druge dokumentacije drugog roditelja i sl.).

Posebno su ekstremne *lažne optužbe za seksualno zlostavljanje djece*, gdje nikako ne treba ubrojati one gdje roditelj zaista vjeruje da je do zlostavljanja došlo i želi zaštiti dijete. U slučajevima kad se dokaže da zlostavljanja nije bilo, takav je roditelj zadovoljan, dok je roditelj čije su optužbe za seksualno zlostavljanje usmjerene na ometanje kontakata, nezadovoljan kad se dokaže da zlostavljanja nije bilo i ne odustaje, tražeći potvrde od stalno novih 'stručnjaka', posebice stoga što praktički nema slučajeva da je netko odgovarao za lažnu optužbu.

Posljednja opisana ekstremna metoda je *preseljenje na udaljeniju lokaciju*, preseljenje radi uznemiravanja bivšeg partnera (najčešće tako da se preseli k roditeljima, koji dodatno ometaju kontakte i ponašaju se neprijateljski), preseljenje zbog finansijskih razloga – koji zapravo ne postoje, ali roditelj s kojim djeca žive želi djeci pokazati da ih je drugi roditelj finansijski upropastio, otmicu – ponekad i tisuće kilometara daleko, uz promjenu identiteta.

Autor zatim opisuje kako *roditelj s kojim dijete ne živi može podržavati ometanje vlastitog odnosa s djetetom*, prvenstveno svojim ponašanjem, te u takva ponašanja uvrštava verbalno zlostavljanje (roditelj izgubi živce jer mu je spriječen kontakt), fizičko zlostavljanje – npr. provala u stan radi kontakta s djecom, zloporaba opojnih tvari roditelja koji dolazi radi kontakta s djecom, nepoštovanje sudske odluke, neplaćanje doprinosa za uzdržavanje djeteta, ocrnjivanje roditelja s kojim dijete živi, zanemarivanje potreba djeteta, preokupiranost vlastitim potrebama, negativni stavovi prema drugom

roditelju, podržavanje djece u lošem ponašanju prema drugom roditelju, neprihvatanje ni minimalne odgovornosti za sukob s drugim roditeljem. Autor smatra da su ovim ponašanjima roditelji s kojima djeca ne žive zapravo najveći neprijatelji sami sebi te da time zapravo ohrabruju i podržavaju drugog roditelja u ometanju zajedničkog vremena s djetetom.

Nadalje se autor bavi *reakcijama djece* te opisuje *pasivno reagiranje djece pri ometanju odnosa s drugim roditeljem*, gdje navodi dječje reakcije kao što su bespomoćnost, jer je dijete kapituliralo, ustrašenost, ljutnju, depresivnost, tugu, okrivljavanje sebe, zdravstvene tegobe (najčešće glavobolje i trbobilje), skrivanje ljubavi za odsutnog roditelja, nesigurnost, pad školskog uspjeha. Nakon toga navodi da mnoga djeca reagiraju istodobno i *pasivno i aktivno*, na sljedeće načine: aktivno pomaganje roditelju s kojim dijete živi jer je ovaj 'bespomoćan', manipuliranje radi dobivanja određenih stvari ili prava, izazivanje osjećaja krivnje u roditelja s kojim ne živi, privlačenje pažnje ekstremnim ponašanjima, dijete vodi bitke za skrbništvo time da je prema svakom roditelju onakvo kakvo ono misli da taj roditelj želi da ono bude, dijete biva kažnjavano zato što ne prihvata ograničenja kontakata koja postavlja roditelj s kojim živi, dijete biva otuđeno – puno mržnje prema roditelju s kojim ne živi i ne želi s njim kontaktirati.

U dijelu o *mijenjanju djeteta*, autor opisuje promjene u djeteta navodeći da: sjećanja na roditelja kojem se ometa ili spriječava kontakt to više nestaju što je dijete mlađe, starija djeca bolje pamte, neka djeca razvijaju fantazije o odsutnom roditelju koje s vremenom mogu postati sjećanja. Poziva se na Dr Grief i Hager, 1992, koji su našli da što je dulje dijete odvojeno od jednog roditelja, a bez pozitivnoga objašnjenja za to, to ima više problema. Prema izjavama osoba kojima je spriječavan kontakt s roditeljem, to spriječavanje kontakta imalo je 'trajan negativan utjecaj na njihove živote'. Autor navodi da, kad odrastu, djeca uvijek, čak i s nasilnim roditeljem, žele popraviti odnos. Nažalost, izgubljeno je teško nadoknaditi. U slučajevima pokušaja otuđivanja od roditelja s kojim ne žive, ova djeca, kad odrastu, proživljavaju strašnu srdžbu prema roditelju

otuđitelju. Ponekad tako snažnu da to uopće ne mogu oprostiti. Autor smatra da je bitno da se roditelj kojem se onemogućavaju kontakti ustrajno 'mota u blizini' dok dijete ne dozrije.

Kroz poglavlja gdje govori o *pravnom sustavu* piše i o *izboru punomoćnika* pri čemu je važno imati dobrog, iskusnog odvjetnika koji dobro poznaje obiteljsko pravo i koji je u stanju žurno reagirati.

Nakon ovoga piše o *ostalim sudionicima u ometanju odnosa djeteta i roditelja s kojim ne živi te o motivima za sudjelovanje u ometanju*, gdje opisuje pet najčešćih tipova ljudi motiviranih za sudjelovanje u ometanju odnosa djeteta s roditeljem: *dobronamerni* koji vjeruju da su na 'pravoj' strani i da pomažu djetetu, *željni moći* koji imaju vlastite razloge i potrebu za kontrolom drugih, *kreatori kaosa* koji prepoznaju lako ranjive ljude i koriste ih za svoje potrebe, *sadistički umješači* koji uživaju u tuđoj patnji, *prestrašeni* koji se boje posljedica koje bi morali snositi ako ne bi sudjelovali.

Ostali sudionici mogu biti *uobičajeni sudionici*, poput rodbine, prijatelja, znanaca, roditelja druge djece i novih partnera, te *profesionalni sudionici*, gdje posebno navodi stručnjake mentalnog zdravlja, bilo da rade pri CZSS ili vještak koji obavljaju procjene i vještačenja i daju mišljenja, usprkos tomu što su više pod utjecajem vlastitih predrasuda nego bilo kojeg znanstvenog istraživanja. Smatra da bez pomoći čvrstih znanstvenih dokaza, stručnjaci mentalnog zdravlja riskiraju napraviti ozbiljne pogreške u svojim procjenama i mišljenjima o tome s kojim roditeljem dijete treba živjeti, pa tako mogu biti jedan od čimbenika ometanja odnosa djeteta i roditelja s kojim ne živi. Štoviše, kad se radi o terapiji koja bi trebala pomoći u slučajevima ometanja provođenja vremena s djetetom, nema znanstvenih dokaza koji bi ukazivali na to da stručnjaci mentalnog zdravlja mogu uspješno pomoći u rješavanju ovog problema.

Autor zatim savjetuje *kako pomoći sebi te kako kontrolirati* najčešće emocije poput tuge, ljutnje, potrebe za osvetom, depresije, mržnje, smatrajući da je vrijeme na strani roditelja

kojem se ometa odnos s djetetom. Savjetuje razumijevanje situacije, vjeru u odnos s djetetom, kontrolu poriva za osvetom, neprihvaćanje da situacija ovlada vama, dobru skrb za sebe. Kako bi ovo postigli, roditelji moraju imati jasan plan koji vodi cilju kvalitetnog odnosa s djetetom, uključivanje u grupe podrške, traženje profesionalne pomoći i stalno njegovanje 'kraljevskih manira', tj. plemenitosti, velikodušnosti, kooperativnosti i razumnog ponašanja.

U odnosu s djecom, savjetuje pokazivanje ljubavi, odanosti i iskrenih osjećaja, makar to bila i tjeskoba. Dijete mora imati priliku plakati s vama ako treba. Nikako se ne smije napadati drugog roditelja, osim kad u nekim slučajevima, posebice kad se radi o Sindromu zlonamjernog roditelja, može biti potrebno djetu pokazati sudsku odluku, *no takvi se postupci smiju koristiti samo u posebnim okolnostima*.

U odnosu s ostalima, autor savjetuje najveću kooperativnost i poštovanje prema punomoćnicima drugog roditelja koje vaš vlastiti punomoćnik dopušta. Također navodi da se moć suca u sudnici ne smije zanemariti ni u jednom trenutku. Stoga se ne smije u sudnici lupati šakom o stol, vikati ni prijetiti. Ali smije se pokazati osjećaje, dati svoj iskaz kad dođe čas i dogovorati sa svojim punomoćnikom na unaprijed dogovoren način. Iskazi drugog roditelja i punomoćnika ne smiju se uzimati osobno, već se na njih treba osvrnuti u vlastitom iskazu. Autor također savjetuje stalni kontakt s učiteljima i trenerima, kao i liječnikom djeteta, ako je potrebno i s ravnateljem škole. Ako s osobljem predškolske/školske ustanove ne možete uspostaviti kontakt, možda će biti potrebno tražiti pomoć od Upravnog vijeća dječjeg vrtića ili škole, Gradskog ureda za školstvo, i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

S različitim se metodama ometanja kontakata najbolje možete nositi tako da se ne uključite u 'igru', već da ustrajno tražite, iznalazite i nudite razumna rješenja, uz, ako je potrebno, pomoć punomoćnika i suda. *S teškim se metodama ometanja kontakata* možete nositi tako da o problemu naučite što

više možete te da pokrenete sudski postupak uz dobrog punomoćnika, gdje se, ako imate sreće, stvar može riješiti. Uputna je, također, ustrajnost u održavanju odnosa s djetetom makar i kroz minimalne kontakte, čuvanje djetetovih stvari i kutka, jer ne treba zaboraviti da imate zajedničku budućnost s djetetom te je neophodna i sustavna briga za sebe kako biste bili u stanju sve navedeno provesti.

U posljednjim se poglavljima autor bavi *znanstvenim i društvenim pitanjima u vezi s problemom ometanja odnosa djeteta s roditeljem*. Naglašava važnost istraživanja, kako ne bismo odlučivali temeljem mišljenja, jer mišljenja mogu biti kriva, a istraživanja utvrđuju činjenice. Ova bi istraživanja trebala biti temeljena na objektivnim mjeranjima na kojima bi se zasnivao klasifikacijski sustav (dijagnoza). Posebno bi trebalo istražiti posljedice ometanja kontakata i organizirati prevenciju ometanja odnosa djece s roditeljem, a prevencija je krajnji cilj svakog područja koje se bavi zdravlјem. Prvo je potrebno pronaći način kako točno mjeriti ometanje kontakata, zatim odrediti tipove ometanja i obrasce te istražiti uzroke. Nakon toga je potrebno testirati programe prevencije, zato što je prevencija uvijek jeftinija nego liječenje.

Također navodi da postoji *nedostatak javne svijesti* o problemu. Kao važno društveno pitanje navodi rodnu diskriminaciju te članak o rodnoj diskriminaciji u pravnom sustavu⁵⁰. Ovdje su samo neki od rezultata do kojih je došlo istraživanje Commission on Gender Bias: prvo, neke se očeve diskriminira ako djeca ne žive s njima tako da, nakon što su bili u potpunosti uključeni u podizanje djece, sad imaju kontakte svaki drugi vikend; drugo: ponekad se nasilnost muškaraca prema ženama i djeci ne uzima u obzir pri donošenju odluka o kontaktima; treće: izgleda da sud primjenjuje zakon dosljednije kad se radi o doprinosu za uzdržavanje nego kad se radi o pravu djeteta na oba roditelja; četvrto: roditelj

⁵⁰ Commission on Gender Bias in the Judicial System, *Gender and justice in the courts: A report to the Supreme Court of Georgia*. Georgia State University Law Review, 8, 539-807, 1992.

koji ometa kontakte često poteže neplaćanje doprinosu za uzdržavanje od strane drugog roditelja, s razlogom ili bez razloga; preseljenje djeteta bez dozvole jednog od roditelja još je jedno područje potencijalne diskriminacije.

Autor razmatra neefikasnost sustava koja je dijelom rezultirala i iz složenosti problema. Navodi da neki roditelji potroše bogatstvo da bi imali kontakte sa svojom djecom i pita je li to u redu kad im je takvo pravo zakonom garantirano. Smatra da sudske odluke o kontaktima moraju biti vrlo precizno i jasno specificirane. Društvenim pitanjem smatra i to da je problem vrlo skup, u što se ne ubraja bol i patnja djece i roditelja te izgubljena radna produktivnost roditelja kojem se spriječava neometani kontakt s djetetom.⁵¹

V.6 ZLOSTAVLJANJE DJETETA TIJEKOM I NAKON RAZVODA

Stalno slušamo da roditelji djecu mogu zlostavljati na razne načine. Ovdje ne možemo ići u detalje o razlozima zlostavljanja, ali ćemo se ukratko osvrnuti na neke tipove zlostavljanja i dati razloge za promišljanje o tome jesu li roditelji koji se razvode ti koji prvenstveno ili najviše zlostavljaju djecu.

Zlostavljanje uvijek podrazumijeva neku poziciju moći nad žrtvom, za koju zlostavljač prepostavlja da je ne može lako izgubiti.

Prema saznanjima koja smo dobili od roditelja koji su nam se javljali, najčešće:

- **očevi** zlostavljači zlorabe svoju poziciju moći utemeljeno na fizičkoj snazi, ekonomskoj moći i utjecaju osobnih veza te na neučinkovitosti sustava i sporosti;
- **majke** zlostavljači zlorabe svoju poziciju moći utemeljeno na percepciji o tome da su prije svega muškarci zlostavljači, a žene nježne i brižne, na društvenim predrasudama o relativnoj važnosti i ulogama majke i oca u životu djeteta, te poslijedično tome, na pruženoj mogućnosti da koriste dijete u svrhu ucjenjivanja i osvećivanja ocu te na neučinkovitosti i sporosti sustava;

⁵¹ Primjerak knjige na engleskom jeziku nalazi se u posjedu Udruge Dijete-razvod.

- **djelatnici institucija sustava** zlostavljači zlorabe svoju poziciju moći utemeljeno na nepostojanju nezavisne i nepristrane kontrole nad njihovim radom te na praktičnom nepostojanju odgovornosti za nesavjesno obavljanje službene dužnosti i diskriminaciju.

Ne postoje istraživanja koja bi utvrdila koji je oblik zlostavljanja ili zlostavljač štetniji za dijete. Je li to nasilje u obitelji u nazočnosti djece, ucjena djetetom, prekid djetetovih veza s drugim roditeljem i njegovom širom obitelji, preseljenje i čak odvođenje djece u sigurnu kuću, ocrnjivanje i blaćenje drugog roditelja, neplaćanje doprinosu za uzdržavanje, ili ravnodušnost i nezainteresiranost ljudi kojima je posao da sve navedeno stalno sprječavaju i ispravljaju. Možemo samo zaključiti da **zlostavljači zlostavljaju zato što smatraju im to prolazi nekažnjeno**.

Mi, temeljem stotina razgovora s roditeljima, koji su se uvijek žalili na ponašanje institucija sustava, uz neko od navedenih štetnih ponašanja, imamo razloga smatrati da je **najteži oblik zlostavljanja djeteta čiji se roditelji razvode onaj koji provode institucije sustava te da to omogućava i podržava sve druge oblike zlostavljanja. Na vama je da zaštitite svoje dijete i da svojim trudom i upornošću to ne dozvolite.**

Zamislite da odete liječniku zato što imate visoku temperaturu i loše se osjećate, a liječnik vas, umjesto prepisivanja lijeka i konkretnog savjeta o mirovanju i uzimanju tekućine, otpravi s 'vi morate skrbiti za to da budete zdravi'.

Zamislite da odvedete dijete u školu, a učiteljica vas, umjesto da se u nastavi potрудi dijete podučiti onome što je potrebno, otpravi s 'vi morate skrbiti za to da vaše dijete zna to što treba znati'.

Zamislite da spremaćicu u svojoj ustanovi zamolite da pobriše prašinu s vašeg stola, a ona, umjesto da to učini, problem riješi tako što vam kaže 'vi morate skrbiti za to da na vašem stolu ne bude prašine'.

Čini vam se nezamislivo, no ipak su ovakve upute djelatnika Centra za socijalnu skrb, prema izvješćima koja dobivamo od roditelja, gotovo redovita pojava. Kad npr. roditelj zatraži od Centra pomoć zato što drugi roditelj

odbija svaku komunikaciju, djelatnici Centra najčešće upućuju 'vi se morate dogovarati', što je izrugivanje roditelju koji je došao po pomoć, i ulazi u područje zlostavljanja, kako roditelja, tako i djeteta.

U gotovo svakoj će odluci suda pisati da se roditelje podsjeća da su dužni sporazumno skrbiti za dijete, no zanemaruje se činjenica da to u slučaju konfliktnog razvoda nije moguće, zato što u praksi roditelj s kojim dijete živi ima sva, a roditelj s kojim dijete ne živi, nikakva prava. Spomenimo samo da putovnicu roditelj s kojim dijete živi može dobiti bez suglasnosti drugog roditelja ukoliko predoči pravomoćnu sudsку odluku da dijete živi s njim, dok to roditelj s kojim dijete ne živi nikako ne može. Već smo prije u tekstu dali prijedlog kakve bi sudske odluke mogle obuzdati sukob i njegove posljedice.

Zlostavljanje djece tijekom razvoda i nakon toga, ako su roditelji u sukobu i teško im je dogovarati se, koje provode institucije sustava, često je neprepoznato od šire javnosti. Pritom svoju obvezu zaštite djeteta i obitelji prevaljuju na roditelje. Ako zapodjenete razgovor o tome da je teško dobiti pomoć u slučaju konfliktnog razvoda, visoko obrazovani ljudi do čijeg mišljenja držite, reći će vam 'to roditelji moraju riješiti'. Srećom više nitko ne govori da silovane žene to moraju riješiti sa svojim partnerima koji su ih silovali, no nekad je tako bilo. Nadamo se da će ovo što se događa roditeljima koji se razvode i njihovoj djeci 'sad', što prije postati 'nekad'.

Ne tvrdimo da ne bi bilo izvrsno kad bi uvijek bilo moguće dogovarati se s drugim roditeljem, čak i bez obzira na mogućnost da u tom slučaju tisuće stručnjaka koji redovito primaju plaću zato što rade na zaštiti najboljeg interesa djeteta postanu nepotrebni i ostanu bez posla i izvora redovitih prihoda.

Roditelji uopće ne bi tražili pomoć da se mogu dogovarati. Jasno je da postoje situacije kad to nije moguće i kad je roditelj potpuno bespomoćan ako se drugi ne želi dogovarati. Upravo zbog tih situacija i postoje sve one prije spomenute tisuće stručnjaka.

Posao djelatnika institucija se, umjesto na podršku, razumijevanje, brzu reakciju i pomoć, uglavnom svodi na davanje procjena, mišljenja i donošenje odluka za čije

provodenje i posljedice na dijete oni nemaju nikakve odgovornosti, već ste odgovorni vi, što je jedan od temeljnih razloga opsega problema.

Zamislite sad situaciju u kojoj se roditelj s kojim dijete živi jako uznenirio jer je od HEP-a dobio visok račun za utrošenu električnu energiju. Ili zamislite situaciju gdje se neki drugi roditelj jako uznenirio zbog gužve u tramvaju. Mislite li da bi se temeljem toga od suda moglo tražiti da HEP umanji račun ili da ga više uopće na tu adresu ni ne dostavlja, ili da se vozilima ZET-a ograniči pristup tom roditelju i djetetu, pa da tramvaji ne voze u kvartovima gdje žive?

Upravo se takve besmislice traže i nerijetko dobivaju od suda kad roditelj s kojim dijete živi nastoji ometati kontakte djeteta i roditelja s kojim ne živi, a gotovo u pravilu kad roditelj s kojim dijete ne živi od suda zatraži ovru sudske odluke u dijelu o kontaktima s djetetom. Najčešće nam se s ovakvim problemom javljaju očevi s kojima dijete ne živi, ali ima i manji broj majki s kojima dijete ne živi koje su nam se javile zato što im je sud, uz podršku stručnjaka socijalnog rada i mentalnog zdravlja, smanjio kontakte s djetetom jer majku/oca nervira i uznenirava kad je dijete s ocem/majkom, pa temeljem toga roditelj s kojim dijete živi zahtjeva smanjenje vremena koje ono provodi s roditeljem s kojim ne živi.

Bilo bi logično i razumno da, ako roditelja s kojim dijete živi uznenirava boravak djeteta s roditeljem s kojim ne živi, njemu ti isti stručnjaci trebaju pružiti stručnu pomoć u prevladavanju negativnih stavova prema roditelju s kojim dijete ne živi i kako bi naučio odvojiti svoje potrebe za kažnjavanjem bivšeg partnera od potreba djeteta za roditeljem te stavio potrebe djeteta ispred svojih.

Roditeljska je odgovornost prevelika da je ne bi bilo nužno dijeliti s drugim roditeljem.

Danas su, zahvaljujući društvenom i tehnološkom napretku uloge roditelja pomiješane – najčešće oboje zarađuju za život i oboje sudjeluju u podizanju djece. Također je količina fizičkog posla koji oko djece treba obavljati smanjena, a naglasak je na zajedničkim aktivnostima s djetetom. Dođe li do razvoda, obitelj se vraća na odnose od prije jednog stoljeća – jedan roditelj, najčešće majka, ostaje skrbiti za dijete i dom, a drugi, najčešće otac, ima dužnost zarađivanja i

plaćanja doprinosa za uzdržavanje. Nije čudo da su rijetki ovim zadovoljni, osobito u situaciji kad dolazi do velike promjene u njihovom životu – razvoda. Iz nezadovoljstva se rađaju razne druge negativne emocije, a većina ih se prelama preko djece.

Obiteljskim zakonom propisana je dužnost roditelja da štite dijete u odnosu prema drugim osobama, kao i od drugog roditelja koji zlorabi roditeljsku odgovornost. Pod pojmovima **zlorabe ili grubog kršenja roditeljske odgovornosti** smatraju se napose:

– **tjelesno nasilje** – svaki oblik nasilja nad djetetom koji ima za posljedicu laku ili tešku tjelesnu povredu;

– **duševno nasilje** – vrijeđanje, omalovažavanje djeteta ili drugog člana obitelji u nazočnosti djeteta što predstavlja i prekršajno djelo iz članka 18. stavka 3 ili 5 Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, može ostvariti i biće kaznenog djela iz članka 213. Kaznenog zakona; već smo detaljno pisali o duševnom nasilju u obliku odvođenja djeteta iz roditeljskog doma bez dogovora s drugim roditeljem, spriječavanju kontakta i ocrnjivanju drugog roditelja pred djetetom. Ovdje svakako treba spomenuti i odvođenje djeteta u sigurnu kuću temeljem lažne optužbe za nasilje u obitelji. Ovu vrstu nasilja djelatnici institucija najčešće ne prepoznaju i ne shvaćaju ozbiljno, dijelom zato što se teško dokazuje, a dijelom zbog nedostatka osjetljivosti i stručnosti;

– **spolno iskoristavanje**;

– **ekonomsko nasilje** koje se očituje u neplaćanju doprinosa za uzdržavanje djeteta;

– **ne pridržavanje mjera** koje je prethodno donijelo nadležno tijelo. Ovo je administrativna kategorija zlostavljanja, kad imamo na umu kvalitetu mjera zbog neadekvatnih ljudskih, vremenskih i materijalnih resursa nadležnih tijela koja donose mjere.

U svim navedenim slučajevima **dužnost je roditelja** da to prijave Centru za socijalnu skrb (CZSS), Policiji, Državnom odvjetništvu, a dužnost je navedenih tijela žurno dalje nastaviti s potrebnim radnjama i poduzimanjem mjera za zaštitu djeteta, jer u protivnom podržavaju zlostavljanje djeteta.

Dužnost je CZSS da poduzme sve potrebne radnje za zaštitu djeteta, uključujući kontakte

pod nadzorom, prijavu nadležnim tijelima i pokretanje postupka pred Državnim odvjetništvom i/ili izvanparnični postupak pred sudom kad sazna za zlorabu roditeljske odgovornosti, dužnosti i prava ili grubo kršenje prava djeteta.

Ukoliko CZSS to nije učinio, **vaša je roditeljska dužnost zaštiti svoje dijete**, znači prijaviti drugog roditelja policiji, najbolje u pisanom obliku ili usmeno na zapisnik. Također možete pred prekršajnim sudom pokrenuti prekršajni postupak radi prekršaja iz članka 18. stavka 1 i stavka 5 ZZNO-a, podnošenjem optužnog prijedloga koji mora sadržavati sljedeće elemente: ime i prezime osobe koja se prijavljuje sa svim potrebnim podacima, mjesto i nadnevak rođenja, ime roditelja, mjesto stanovanja, opis kada, gdje i na koji način se zlorabilo ili kršilo djetetovo i roditeljsko pravo, te predložiti svjedočke. Optužni prijedlog se može podnijeti direktno na prekršajni sud u Prijamnu kancelariju (dva primjerka suda, jedan ostavite sebi sa štambiljem od suda) ili poslati poštom. Možete prijaviti kazneno i CZSS za nepostupanje prema Protokolu⁵² o zaštiti od nasilja u obitelji.

Navedeni postupci su žurni. Sudac mora ispitati sadržaj optužnog prijedloga i po potrebi vas pozvati da ga dopunite, ili će u suprotnom zakazati glavnu raspravu. Kao ovlašteni tužitelj imate pravo pitati što je s predmetom, morate biti pozvani na glavnu raspravu, možete postavljati pitanja, predlagati dokaze i slično. Nakon dovršetka suđenja morate dobiti presudu. Ukoliko niste zadovoljni, možete se žaliti višem суду koji u tim predmetima treba postupati žurno. Sve skupa se treba završiti za par mjeseci, no u praksi se oboružajte strpljenjem i ustrajnošću. Obveza je suda da o svakom postupku u kojim je dijete oštećeno izvijesti CZSS. Imajte u pripravi preslike svih zahtjeva koje ste uputili CZSS.

Naravno, CZSS koji nije postupio prema zakonu i svojim ovlastima, možete kazneno prijaviti za nesavjesno obavljanje službene dužnosti i zlorabu položaja, prema čl. 337. i 339. Kaznenog zakona.

⁵² Protokol možete pročitati na www.mup.hr

V.6.1 LAŽNE OPTUŽBE ZA SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE DJETETA I ZA OBITELJSKO NASILJE

Posebna vrsta nasilja nad djetetom i jednim roditeljem su **lažne prijave za seksualno zlostavljanje djeteta**. Naravno, dok se ne provede cijeli sudski postupak i ne dokaže suprotno, prijava se smatra utemeljenom, a optuženi roditelj, gotovo u pravilu otac, iako ima i majki lažno optuženih za seksualno zlostavljanje, živi pod sumnjom krivnje. Kako se sustav pomoći zlostavljanom roditelju i djetetu razvio, on nagrađuje optužbu sa svim sredstvima podrške. Omražena osoba je kažnjena, dobiveno je društveno odobravanje za optužbu, možda i besplatna pravna pomoć, podrška sustava socijalne skrbi, stručnjaka, obitelji, prijatelja, susjeda.⁵³

Znanstvenici koju su ovu pojavu istraživali, našli su da ovakva optužba **najčešće nije namjerna izmišljotina roditelja optuživača**. Na mnoge je roditelje utjecao publicitet o seksualnom zlostavljanju te su lažno optužili temeljem krivih opažanja i pogrešnih pretpostavki. Wallerstein i Kelly (SAD 1975., 1980.) napominju da u ogorčenom razvodu, ne samo da je dijete izloženo značajnom stresu, već je vjerojatno da će roditelji za djetetovu tjeskobu i bol optužiti drugog roditelja.

Gardner (1986.) primjećuje da je **optužba za seksualno zlostavljanje moćno oružje** u sporu oko toga s kim će dijete živjeti. Osvetoljubivi roditelj može napuhati nepostojeći ili beznačajan tjelesni dodir i razviti slučaj seksualnog zlostavljanja. Dijete, da bi se dodvorilo roditelju optuživaču, može to podržati. Temeljem takvih opažanja, on opisuje 'sindrom otuđenja od roditelja' u kojem se dijete identificira s roditeljem koji ocrnuje i pokazuje potpunu mržnju prema drugom roditelju.⁵⁴

Ove se **optužbe nikako ne smiju uzimati olako**, i nipošto ne želimo tvrditi da su sve ili većina optužbi lažne. No, u razvodu i nakon

njega, većina zaista to jest, bilo da su iz iskrene brige za dobrobit djeteta, ili su namjerne laži usmjerene na osvećivanje drugom roditelju.

Tipični obrazac ponašanja uključenih strana kad se ispostavi da su optužbe lažne naziva se SAID sindrom (Sexual Allegations in Divorce – optužbe za seksualno zlostavljanje u razvodu)⁵⁵. Ove optužbe najčešće imaju neke značajke koje su im zajedničke:

1. *Optužbe nastaju nakon razlaza kad započne pravna bitka oko toga s kojim će roditeljem dijete živjeti.*
2. *Postoji povijest obiteljske disfunkcije s neriješenim sukobom razvoda i prisutnim prikrivenim problemima.*
3. *Majka je (najčešći optuživač), ili otac često histerična ličnost, ili s graničnim poremećajem ličnosti, uz izraženu ljutnju, defenzivnost ili opravdavanje svojih postupaka.*
4. *Otar (najčešći optuženi), ili majka u pravilu su pasivni, brižni, a ako je to otac, nedostaju mu tzv. 'macho' osobine.*
5. *Dijete je najčešće žensko, mlađe od osam godina.*
6. *Optužbe najčešće nastaju od strane roditelja s kojim dijete živi.*
7. *Roditelj odvodi dijete 'stručnjaku' koji potvrđuje zlostavljanje i utvrđuje da je drugi roditelj (najčešće otac) zlostavljač.*
8. *Sud na navode 'stručnjaka' reagira prekidom ili ograničavanjem susreta.*⁵⁶

⁵³ Hollida Wakefield & Ralph Underwager, *Personality Characteristics of Parents Making False Accusations of Sexual abuse in Custody Disputes, IPT*, Vol. 2, 1990.

⁵⁴ Gardner, R. A. (1987). *The Parental Alienation Syndrome and the Differentiation Between Fabricated and Genuine Child Sex Abuse*. Cresskill, NJ: Creative Therapeutics.

⁵⁵ Blush, G. L., & Ross, K. L. (1987). *Sexual allegations in divorce: The SAID Syndrome*, Conciliation Courts Review, 25(1), 1-11, u Karol L. Ross and Gordon J. Blush, *Sexual Abuse Validity Discriminators in the Divorced or Divorcing Family*, 1990.

⁵⁶ Vidi 55

Sad, znajući ovo, nećete, da biste dijete i sebe zaštitili, odmah postati aktivni, nebrižni, ili steći 'macho' osobine i nećete drugom roditelju dati dijagnozu. Ali se možete i morate pokušati zaštiti od ove razorne optužbe. Zašto? Zato što je šteta koju dijete trpi od takve optužbe gotovo jednako pogubna kao ona koju trpi u slučajevima stvarnog zlostavljanja, i zato što ćete u slučaju takve optužbe, ma koliko nedužni bili, ostati bez svega: bez djeteta, obitelji, prijatelja, posla. Nije malo za izgubiti, pa ćete se morati posebno potruditi.

Znakovi koji mogu biti upozorenje da postoji rizik za optužbu za seksualno zlostavljanje djeteta:

Prema autorima koji se bave ovom problematikom, ponekad je moguće predvidjeti da će lažna optužba uslijediti. Navode da su prvi rizični čimbenici da bi mogla uslijediti optužba za seksualno zlostavljanje djeteta:

- Ako je razvod buran i sukob između vas i drugog roditelja vrlo izrazit, budite oprezni kad drugi roditelj iznenada postane previše suradljiv i prijateljski raspoložen, jer po nekim autorima ovo može biti uvod u lažnu optužbu⁵⁷;
- Ako ste otac, a dijete je djevojčica, pri čemu je rizik veći ako je mlađa od osam godina;
- Ako imate saznanja da drugi roditelj ima psihičkih problema (u literaturi se spominju granični te poremećaji ličnosti poput histrionskog, narcističkog i inih), i inače ne govori istinu, iako ima i slučajeva gdje nije utvrđeno da bi postojali psihički problemi;
- Ako doznate da drugi roditelj redovito detaljno pregledava dijete, posebice spolovilo djeteta nakon vremena provedenog s vama, ili, ako je dijete kod vas, tijekom zajedničkog vremena s djetetom;
- Ako dijete izgleda na bilo koji način (psiho-emocionalno ili fizički) zlostavljano;⁵⁸

- Ako drugi roditelj sprječava vaše provođenje zajedničkog vremena s djetetom, a u djeteta primijetite znakove otuđenja od vas, ukratko, ako primijetite da vas odbija, optužuje rječnikom neprimjerenim za dijete te dobi i pokazuje znakove iracionalne mržnje prema vama. O ovome imate više u knjizi 'Otrov razvoda'.

Kako biste onemogućili optužbu za nešto što niste učinili, opazite li bilo kojih od navedenih znakova ili budete li imali osjećaj da bi moglo doći do lažne optužbe, nastojte nikad ne biti nasamo s djetetom – molite nekog od članova obitelji da borave s vama, ako je ikako moguće, vodite dnevnik svih događanja kad je dijete s vama. Zračite odlučnošću da ćete, dođe li do lažne optužbe, odmah nakon što dokažete da je lažna, podnijeti kaznenu prijavu prema čl. 302 Kaznenog zakona. Međutim, imamo lošu vijest, jer Turkat (2002) tvrdi: *Još nisam video slučaj, posebice kad se događa tijekom ili nakon razvoda, da je osoba koja je drugog roditelja lažno optužila, bila osuđena.* Navedeno se odnosi na SAD. **Nije nam poznato ni da je u Hrvatskoj ikad itko osuđen zbog ovakvih lažnih optužbi.**

Ako dođe do optužbe, **shvatite je vrlo ozbiljno i angažirajte sposobnog odvjetnika** koji se dobro razumije u ovu problematiku. Zahtijevajte da se svi intervjuj s vašim djetetom snimaju, kako se dijete ne bi višekratno izlagalo traumi⁵⁹ te da bude ispitano bez nazočnosti roditelja optužitelja, **insistirajte na kontaktima s djetetom, makar kako bili oskudni i pod nadzorom.** Insistirajte na što žurnijem sudskom postupku, pristanite na sva psihološka testiranja i procjene, vodite dnevnik svih dnevnih događanja, insistirajte na tome da vaš punomoćnik bude nazočan u svim vašim razgovorima s djelatnicima pravosuđa i socijalne skrbi, tražite i čuvajte zapisnike sa svih ročišta, zahtijevajte i platite ispitivanje na detektoru laži. Sačuvajte smirenost i zdrav razum. Nikad nemojte priznati nešto što niste učinili i ne pristajte ni na kakve nagodbe u tom smislu. Nemojte ni s kim grubo razgovarati, ali budite uporni i dosljedni u

⁵⁷ Tong, D., *Elusive Innocence, Survival Guide for the Falsely Accused*, Huntington House Publishers, USA, 2002.

⁵⁸ O ovome pročitajte više na www.poliklinika-djeca.hr, *Znakovi i posljedice seksualno zlostavljanje djece;*

⁵⁹ O traumi pročitajte više na www.poliklinika-djeca.hr, *Dijete i trauma*

svojem nastupanju. Kako je ovo područje izrazito nabijeno emocijama, ne očekujte zdrav razum ni od koga, a ako se ipak dogodi – bit će to ugodno iznenadjenje.

Očekujte da će vam se događati stvari za koje niste ni znali da postoje. **Obranite se na sudu, a ne u medijima.** Ako, i kad, u tome uspijete, svakako od suda zahtijevajte da dijete ubuduće živi s vama, a roditelja kazneno prijavite za lažnu optužbu. Lažna optužba dokazuje da je drugi roditelj zlorabio svoje dužnosti te drastičnim i za dijete štetnim načinom svom djetetu pokušao oduzeti pravo na kontakt s roditeljem, što su bitne okolnosti za odluku s kojim će roditeljem dijete dalje živjeti.

Dobra je vijest da u nas postoji **Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba**⁶⁰, ustanova koja je specijalizirana i ima educirane stručnjake na svjetskoj razini kvalitete što, ukoliko ste vaše dijete i vi u tretmanu Poliklinike, značajno povećava šanse da će dijete u postupku tretmana biti zaštićeno najviše što može biti te da će optužba, ako je lažna, najčešće biti i prepoznata kao lažna.

Drugi je način ometanja odnosa s djetetom **lažna optužba za obiteljsko nasilje**⁶¹. Osuđujemo svaki oblik obiteljskog nasilja i duboko smo uvjereni da svaki nasilnik, a posebno obiteljski, mora za svoje djelo biti kažnjen i da institucije sustava moraju poduzeti sve kako bi sprječile da se ono ponovi. Osuđujemo svako nasilje nad ženama, nad muškarcima, nad djecom, nad starijim i hendikepiranim osobama. Ne priznajemo nikakve isprike osobe koja je počinila nasilje, pa ni onu da su bili izazvani, iznervirani i slične. Osuđujemo korištenje lažnih optužbi, koje su također obiteljsko nasilje.

Borba s lažnim optužbama za obiteljsko nasilje zamoran je i dugotrajan proces i zapravo **šteti svim stvarnim žrtvama obiteljskog nasilja**. Sociolozi, vodeći

autoriteti na području obiteljskog nasilja⁶², upozoravaju da lažne optužbe štete pravim žrtvama obiteljskog nasilja – što se više pravni sustav bavi trivijalnim predmetima, to se manje bavi ozbiljnim slučajevima obiteljskog nasilja koji zahtijevaju žurne intervencije. Također, vjerujemo da se struka mora pozabaviti i ozbiljno istražiti štetne učinke prevladavajuće kulture glorificiranja 'žrtve' koja pogoduje lažnim optužbama te **razviti kulturu odgovornosti i stvarne skrbi za sve koji su pretrpjeli ili trpe obiteljsko i svako drugo nasilje**.

Mnoge su nam se istinske žrtve obiteljskog nasilja javljale i požalile da zapravo nisu dobile pravodobnu i učinkovitu pomoć, posebice **žene slabijeg imovnog stanja i nižeg društvenog statusa**. Prijave za obiteljsko nasilje su im na prekršajnom суду otisle u zastaru, dobivale su od institucija sustava i organizacija civilnog društva savjete koje nisu mogle provesti, npr. da potraže posao i presele se u drugi grad. Kad se radilo o **muškarcima** žrtvama, djelatnici institucija su izražavali nevjeru i podsmjeh, konstatirali da su oni isprovocirali nasilje nad sobom i smatrali su ih nevjerodostojnjima na sudu.

Ako niste zlostavljač, a optuženi ste za obiteljsko nasilje, svakako nađite dobrog odvjetnika i upotrijebite sve dokaze i sva pravna sredstva koji su vam na raspolaganju. Nažalost, u ovakvim ste slučajevima, posebice ako ste muškarac, krivi dok ne dokažete da ste nevini. Pretpostavka da bi žene mogle biti zlostavljači u našem je društvu još uvijek tabu. Ako ste žena, imate dobru poziciju za dokazivanje da je optužba lažna, zato što žensko nasilje još nije prepoznato i zato što se muškarcima a priori ne vjeruje da ih je žena npr. tukla šakama, šutirala nogama, gađala stvarima koje su joj bile pri ruci i sl.

Ako uspijete dokazati da je prekršajna optužba lažna, svakako osobu koja vas je lažno prijavila prijavite prekršajno prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, kako biste poslali jasnu poruku da takvo ponašanje niste spremni tolerirati. Taj je zakon člankom 4. propisao da se činom nasilja smatra i

⁶⁰ Poliklinika je 2008. dobila svjetsku prestižnu nagradu ISPCAN (više na www.ispcan.org) za najbolji multidisciplinarni tim na svijetu. Adresu i kontakt podatke možete naći na stranici www.poliklinika-djeca.hr

⁶¹ Za postupanje u slučaju stvarnog obiteljskog nasilja, postoji Protokol za postupanje u slučaju obiteljskog nasilja koji možete naći na stranicama www.mup.hr.

⁶² Strauss, M., Gelles, R. & S. K. Steinmetz, *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*, Anchor books, New York, 1981

svako postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti osjećaj straha, ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva, kao i psihičku bol, ili kazneno prema čl. 302. Kaznenog zakona, ako je podnesena lažna kaznena prijava.

Ako očekujete takvu optužbu, **nastojte ne dati nikakva razloga ni ohrabrenja za njeno podizanje**. Ne govorite povišenim tonom, prekinite s navikom mediteranskog mahanja rukama pri govoru i objašnjavanju. Nikad nemojte s drugim roditeljem biti sami, nastojte da uvijek netko od obitelji ili prijatelja bude nazočan, organizirajte primopredaju djeteta i sastanke s drugim roditeljem na javnim mjestima, držite uvijek primjerenu distancu. Vodite uredan dnevnik kontakata s drugim roditeljem s kratkim, jasnim opisima onoga što se događalo.

V.7 ODABIR ODVJETNIKA KOJI ĆE BITI VAŠ PUNOMOĆNIK

Nema magičnih metoda odabira odvjetnika koji će vas zastupati kao vaš punomoćnik. U nas ne postoji registar rangiranja odvjetnika po uspješnosti⁶³ njihova rada i nije dozvoljeno sačinjavanje 'bijele liste' odvjetnika kojima su njihovi klijenti zadovoljni kako bi ta informacija drugima poslužila pri odabiru odvjetnika, kao što to postoji u nekim drugim državama. Nije dozvoljena promocija odvjetnika gdje bi oni naglasili čime se najradije i najuspješnije bave. Nema posebne edukacije za odvjetnike koji vode obiteljske sporove⁶⁴. To ne znači da odvjetnik koji nije posebno educiran za obiteljsko pravo i ne nalazi se na 'bijeloj listi' ne može biti izvrstan odvjetnik, ni obrnuto da oni koji to jesu, moraju neizostavno biti zaista uspješni u konkretnom slučaju, ali bi bila pomoć pri odabiru, kad bi postojala. Ipak, ni u SAD, gdje sve ovo postoji, za odvjetnike koji su visoko rangirani i završili su posebnu edukaciju o vođenju slučajeva iz područja

⁶³ U SAD postoji, između ostalih, Martindale-Hubbell imenik koji rangira odvjetnike temeljem povjerljivih upitnika koje popunjavaju drugi odvjetnici. Rangiranje je podijeljeno u dvije kategorije: odvjetnička sposobnost i etički standardi.

⁶⁴ U SAD Academy of Matrimonial Lawyers od 1962 pruža posebno obrazovanje za odvjetnike koji vode slučajeve iz područja obiteljskog prava.

obiteljskog prava, ne postoje znanstveni podaci da su to odvjetnici koji će nužno interesu vašeg djeteta i vas najbolje zastupati na sudu. U nas najčešće preporuku dobijamo preko prijatelja ili člana obitelji, što ne mora biti najsretnije rješenje.

Istraživanje koji bi odvjetnik bio najbolji za zastupanje vas osobno **morate obaviti sami**. **Odluku** o tome tko će biti vaš punomoćnik **morate donijeti vi**.

Kad diplomirani pravnik položi pravosudni ispit i ispit za prijem u Odvjetničku komoru i postane odvjetnik, to još ne znači da je odvjetnik obiteljskog prava. Zapravo u nas za sad to bavi li se odvjetnik obiteljskim pravom ovisi o osobnim interesima i afinitetima pojedinca.

Odvjetnik koji ima veći ugled, bolje odnose sa sucima, bolje odnose s drugim odvjetnicima, veće iskustvo u obiteljskim sporovima (svakako pitajte odvjetnika koliko je sličnih slučajeva uspješno riješio na sudu) i koji je inače zainteresiraniji za vaš slučaj, vjerojatno će vam omogućiti bolje šanse da dobijete spor na sudu.

Obiteljski sporovi **nisu omiljeni sporovi odvjetnika**. Od nekoliko zagrebačkih odvjetnika koje smo kontaktirali i koji su nam pristali odgovoriti na pitanje zašto je to tako, doznali smo neke od razloga:

- rijetko imaju osjećaj da su dobili pravednu sudsku odluku zato što je gotovo uvijek u pitanju raspodjeljene obitelji – roditelji koji se dogovaraju sačuvati djetetu obitelj rijetko angažiraju odvjetnika;
- odluke suda su u pravilu stereotipne i drže se sudske prakse stare desetljećima te im postupak u kojem bi zahtjevali specifičnu sudsku odluku za specifično dijete može izgledati dugotrajan, iscrpljujući i s neizvjesnim ishodom;
- veliki je broj odluka suda sačinjen tako da, ukoliko se jedan od roditelja žali, bivaju ukinute na drugostupanjskom sudu;
- roditelji traže od odvjetnika nemoguće stvari i pritom su ponekad iznimno naporni.

Zasigurno postoje i drugi brojni razlozi o kojima možemo samo nagađati. Pitanje svakako zaslužuje temeljito istraživanje kako bi se otklonile prepreke i povećala zainteresiranost odvjetnika za obiteljske

спорove. Ovo bi roditeljima u sporu omogućilo veći izbor i veću dostupnost odvjetnika, što bi pak pružilo bolju pravnu zaštitu djetetu i roditeljima u sporu o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i o sadržajima roditeljske skrbi, te bi time smanjilo mogućnost štetne samovolje djelatnika institucija sustava.

Našoj se Udrudi uglavnom ne javljaju roditelji koji su zadovoljni svojom suradnjom s odvjetnicima. Oni koji se javljaju zato što su nezadovoljni uslugom, tvrde da značajan broj **odvjetnika pokazuje sljedeće ponašanje:**

- ne upućuju vas u pravne posljedice** sudskih odluka, npr. da žalba na rješenje za privremenu mjeru ne odgađa ovru, već je rješenje izvršno;
- ne očituju se** na sve što je potrebno da bi sud imao cijelovitu sliku o situaciji;
- ne prate stanje spisa** i ne upute vas da vi to trebate redovito činiti;
- omalovažavaju spor** zato što nije takav da donosi velike prihode, ili **omalovažavaju vas** kao klijenta, posebice kad tražite objašnjenja za nešto što ne razumijete;
- pasivni su** u sudnici i **dopuštaju** da vam se **u sudnici** odvjetnik drugog roditelja ili sudac **neuljudno i grubo obraćaju**, ili **dopuštaju** da se u spisu i/ili u sudnici **djelatnici CZSS, vještak ili sudac** grubo, **neuljudno ili neutemeljeno o vama negativno očituju** te **dopuštaju** da **sudac ne stavi u zapisnik** sve što je potrebno;
- ne pripremaju se** skupa s vama za ročište i **propuštaju** protustranci na ročištu **postaviti pitanja relevantna za postupak**;
- izbjegavaju pisati žalbu** na prvostupanjsku presudu jer je 'praksa takva da Županijski sud žalbe u pravilu odbija', što nije istina. To što su neki u stanju **izraziti iznenadenje** da im sudac ili sudski savjetnik 'i dalje šalje klijente iako im je presuda pala na Županijskom' dovoljno govoriti o nekim od razloga za izbjegavanje pisanja žalbe;
- općenito se olako i lakonski odnose prema vama i vašem predmetu** i
- ne prihvaćaju**, čak ni verbalno, **odgovornost za nesavjestan rad**, ili čak odgovornost prebacuju na 'svi znamo kakvo je stanje u našem pravosuđu'.

Odvjetnici koji se ovako ponašaju **čine lošu uslugu klijentu, pravosuđu i pravdi, a svakako i svojoj struci**. Osim prijave Odvjetničkoj komori, možete se poslužiti i svim drugim pravnim sredstvima kao i prema bilo kojem drugom građaninu koji je prema vama postupio nesavjesno ili uvredljivo, ili vas je na bilo koji drugi način oštetio. Ipak, mi ćemo umjesto šaljivog uzvika⁶⁵ jednoga Shakespeareovog lika, zazvati 'Prvo što trebamo učiniti, hajdemo povećati broj odvjetnika obiteljskog prava' gdje bi zdrava tržišna utakmica neminovno vodila i kvalitetnijem radu većeg broja odvjetnika. Do tada morate u postojećim okvirima osigurati najbolju moguću pravnu zaštitu za dijete i sebe.

Odvjetniku na prvom razgovoru **postavite sva pitanja** kojih se možete sjetiti.

Upozorite odvjetnika da ne tražite i **ne želite savjete i postupke koji bi bili protiv interesa djeteta**⁶⁶ (npr. da počnete odbijati svako dogovaranje o djetetu s drugim roditeljem, da spriječavate kontakte i ometate odnos s drugim roditeljem, da prestanete plaćati doprinos za uzdržavanje djeteta, da se u medijima poslužite djetetom, ili krenete blatiti drugog roditelja i sl.).

Upoznajte ga **detaljno sa svojim stavovima** i s tim što želite u sudskom postupku postići. **Pitajte ga ima li kakvih moralnih i etičkih dvojbi** u vezi s vašim slučajem i stavovima, razmotrite ih te uklonite i najmanje nesporazume. Koliko god odvjetnik bio profesionalan, on je isto tako osoba koja ima pravo na svoje dvojbe i može mu biti teško nositi se s njima bez obzira na stručnost.

⁶⁵ Shakespeare, W, Henry VI, II dio. Dick: *The first thing we do, let's kill all the lawyers.* (Prvo što trebamo učiniti, hajdemo pobiti sve odvjetnike.)

⁶⁶ Imamo saznanja o odvjetnicima koji ne skrivaju da će roditelju s kojim dijete živi 'savjetovati da ne dozvole drugom roditelju viđanje djeteta do pravomoćne sudske odluke', što je protuzakonito i amoralno. Ukoliko odlučite angažirati takvog odvjetnika, razmislite o štetnosti ovakvog stava i posljedicama koje će to imati na vaše dijete te općenito o etičkim principima tog odvjetnika. Čak i ako vam dobrobit djeteta nije primarna, već samo pobjeda u sporu, upitajte se gdje su granice amoralnog ponašanja takvog odvjetnika i kad će se takvo ponašanje možda okrenuti protiv vas.

Pitajte je li spremam voditi komplikiran i težak slučaj i je li otvoren za sugestije drugih stručnjaka i vaše te je li se na sve podneske i tvrdnje ostalih stranaka u postupku spremam uvijek očitovati u zadanom roku.

Ne zaboravite pitati u kojim će vam slučajevima i u koje doba dana će vam tijekom suradnje moći odgovoriti na telefonski poziv ili na e-mail upit.

Pitajte odvjetnika za visinu naknade za različite usluge koje od njega očekujete kako biste mogli procijeniti možete li te usluge platiti.

Zatražite par dana za razmišljanje nakon čega ćete se javiti želite li da taj odvjetnik bude vaš punomoćnik na sudu.

Odvjetnik mora postati čimbenik rješenja vašeg problema, ne dio problema.

Nakon što razmislite o sljedećim elementima važnim za izbor odvjetnika: znanje, odlučnost, prihvatanje mogućnosti savjetovanja s drugim stručnjacima, upornost, sposobnost korištenja različitim strategijama, ugled, dostupnost odvjetnika te visina naknade i odvagnete jeste li s odvjetnikom uspjeli ustaviti odnos uzajamnog uvažavanja i možete li s njim zamisliti dobru suradnju tijekom i najneugodnijih situacija u sudskom postupku, **odlučite želite li s njim nastaviti suradnju i izvijestite ga o tome.**

Kad ste se odlučili za odvjetnika, **nastojte stvoriti dobar, otvoren i korektni radni odnos.** Nemojte poduzimati ništa što bi imalo pravne posljedice bez konzultacija s njim. Dobar odvjetnik će za vas imati strpljenja, ali vas nikad neće uljuljkivati u lažne nade. Nemojte to strpljenje zlorabiti – **vaš punomoćnik nije vaš terapeut** kojem je posao slušati što vas sve muči, već samo pitanja koja su relevantna za sud.

U pripremi za ročište, skupa s vašim punomoćnikom, isplanirajte postupanje za svaku predvidivu mogućnost događaja i razvoja situacije na samom ročištu. Dobar odvjetnik uvijek razmišlja o 'što ako' i spremam je za svaku situaciju u sudnici zato što je **sudnica njegov prirodni ambijent**, mjesto gdje sve svoje znanje i iskustvo koristi za dobivanje spora. Takav odvjetnik nikad ne gubi uvid u ono što se događa u sudnici i

vlada svim relevantnim zakonima vezanim za postupanje u parničnom i izvanparničnom sudskom postupku, kao i u relevantnim upravnim postupcima.

Od odvjetnika **očekujte maksimum**, ali **ne tražite da donosi vaše odluke.**

Odluke uvijek, u dogovoru s njim, **morate donositi vi.**

VI. UMJESTO ZAKLJUČKA

Pozivamo roditelje da se **dogovaraju u interesu djeteta.** Ako to nije moguće, **pozivamo ih da ne odustanu od svoje borbe za prava djeteta i svoja.** To je njihova dužnost i njihovo pravo.

Pozivamo sve uključene u zaštitu djece tijekom i nakon razvoda roditelja da prvo **misle na djecu**, zato što djeca imaju pravo na roditelje i njihove šire obitelji.

Pozivamo ih da zatim **misle na roditelje i obje šire obitelji djece**, zato što ih djeca trebaju i zato što su to građani RH koji imaju pravo biti sa svojom djecom i s njima razvijati odnos ljubavi i odanosti.

Pozivamo ih na **skromnost** sukladno složenosti problema i njihovom stvarnom znanju, na stalno **učenje i istraživanje** sve boljih načina postupanja, na **pravednost i pristojnost.**

To prvenstveno znači da **kad se roditelji ne mogu dogovoriti o opsegu vremena** koje će svaki provoditi s djetetom, a roditelji nemaju značajnih ograničenja roditeljskih sposobnosti, ni jedan prijedlog, mišljenje i odluka ne smiju biti restriktivni. Upravo suprotno, **svi prijedlozi, mišljenja i odluke moraju određivati maksimum vremena s djetetom, svakom od roditelja.**

I, to znači da, **kad je pravedno određen iznos za uzdržavanje djeteta** (temeljem netto plaće, bez poreza i priteza), a roditelj ga ne uplaćuje, **moraju postojati mehanizmi naplate te takvi koji će ga uvećati u slučaju izbjegavanja ili kašnjenja.**

Kad **postoji volja** da se nešto učini, **postoji i način** kako to učiniti⁶⁷. Teško je, ali nije nemoguće.

⁶⁷ Parafraza engleskog idioma: Where there's a will, there's a way

VII. LITERATURA

- Ackerman Mark & Melissa C. Ackerman, *Custody Evaluation Practices: A Survey of Experienced Professionals (Revisited)*, 28 PROF. PSYCHOL. 137 (1997).
- Blush, G. L., & K. L. Ross, (1987). *Sexual allegations in divorce: The SAID Syndrome. Conciliation Courts Review*, 25(1), 1-11, u Karol L. Ross and Gordon J. Blush, *Sexual Abuse Validity Discriminators in the Divorced or Divorcing Family*, 1990.
- Buljan Flander, G, Dr sc., i A. Karlović, *Odgajam li dobro svoje dijete*, Marko M., 2004.
- Buzawa, Carl and Eve, ed., *Do Arrests and Restraining Orders Work*, Sage Publications, Inc. USA (1996).
- Commission on Gender Bias in the Judicial System. (1992). *Gender and justice in the courts: A report to the Supreme Court of Georgia*. Georgia State University Law Review, 8, 539-807.
- Gardner, H., *Promjeniti mišljenje, Algoritam*, 2006.
- Gardner, R. A. (1987). *The Parental Alienation Syndrome and the Differentiation Between Fabricated and Genuine Child Sex Abuse*. Cresskill, NJ: Creative Therapeutics.
- Hagan, M. A. & N. Castagna, *The Real Numbers: Psychological Testing in Custody Evaluations*, 32 PROF. PSYCHOL. 269 (2001).
- Human Rights and Social Work, A Manual for Schools of Social Work and the Social Work Profession, Professional training series No. 1*, United Nations, Centre for Human Rights, New York and Geneva, 1994
(Ljudskaprava i socijalni rad, Priručnik za škole i stručnjake socijalnog rada, Stručno osposobljavanje, Serija br. 1, Ujedinjeni narodi, Centar za ljudska prava, Njujork i Ženeva, 1994.).
- Jameson, B., M. F. Ehrenberg & M.A. Hunter, *Psychologists' Ratings of the Best-Interest-of-the-Child Custody and Access Criterion: A Family Systems Assessment Model*, 28 PROF. PSYCHOL. 253 (1997).
- Jukić, V, Dr sc., *Etički problemi na području psihijatrije*, Bogoslovska smotra, Vol. 66 No. 4, 1996.
- Karačić, Š., Katkić Stanić, T, Orešković Vrbanec, S. i L. Rezić, *Kako kada krene naopako, Vodič kroz usluge Centara za socijalnu skrb u zaštiti obitelji i djece, Udruženje Djeca prva*, Zagreb, 2009.
- Krauss, D.A. & B. D. Sales, *Legal Standards, Expertise, and Experts in the Resolution of Contested Child Custody Cases*, 6 PSYCHOL. PUB. POL. & L 866 (2000).
- Kressel, K., *The Process of Divorce*, Basic Books, New York, 1985.

- Laklja, M. i N. Pećnik, *Zaštita najboljeg interesa djeteta u postupku razvoda braka roditelja*, Izvorni znanstveni rad, UDK 347.627.2-053.2, 2005.
- Lewis, R. D., *When Cultures Collide, Managing Across Cultures*, Nicholas Brealey Publishing, 2000.
- Pale, B.S., et al. eds., *THE FIFTEEN MENTAL MEASUREMENTS YEARBOOK*, 2003
- Strauss, M., Gelles, R.& S. K. Steinmetz, *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*, Anchor books, New York, 1981.
- Tong, D., *Elusive Innocence, Survival Guide for the Falsely Accused*, Huntington House Publishers, USA, 2002.
- Turkat, I.D., Ph.D, *Child Visitation Interference in Family Law Litigation* (Ometanje kontakata s djetetom u parnicama oko toga s kojim će roditeljem dijete živjeti), Priručnik za žrtve sukoba oko toga s kojim će roditeljem dijete živjeti i oko kontakata, 2002, ISBN 0-9669616-0-3.
- Turkat, I.D., Ph.D, *On the Limitations of Child-Custody Evaluations* (O ograničenjima vještačenja o tome s kojim roditeljem dijete treba živjeti), *Court Review: The Journal of the American Judges Association*, Volume 42, Issue 2, 2005.
- Turkat, I.D., Ph.D., *Management of Visitation Interference* (Obuzdavanje ometanja susreta) *The Judges Journal*, No 36, p. 17-47, spring 1997.
- Turkat, I.D., Ph.D., *Questioning the Mental Health Expert's Custody Report* (Kritička analiza vještačke procjene roditeljske podobnosti), *American Jurnal of Family Law*, Vol 7, 175-179 (1993).
- Wakefield, H. & R. Underwager, *Personality Characteristics of Parents Making False Accusations of Sexual abuse in Custody Disputes*, IPT, Vol. 2, 1990.
- Warshak, R. *Otvor razvoda, Algoritam*, 2008.
- Warshak, R. Ph.D.: *Who Will Be There When I Cry at Night*, *Family Court Review*, Vol. 40, No 2, Sage Publications, April 2002, 208-219.
- Wendl, P., *Kriteriji za odlučivanje i tipični problemi u postupcima za reguliranje skrbi o djeci i kontakata s njima nakon rastave, Poglavlje iz knjige: Partnerske krize i rastava. Uzroci, posljedice i prorada s psihanalitičkog i sudačkog gledišta, objavljene u Münchenu 1986*, str 247 – 261, u Goreta M., Peko-Čović, I. i N. Buzina, *Psihijatrijska vještačenja, Zbirka ekspertiza, Knjiga druga: Građansko pravo*, Naklada Zadro, Psihijatrijska bolnica Vrapče, pp. 543 – 550.
- Woodall, Karen & Nick, *The Guide for Separated Parents, Putting Your Children First*, Platkus, London, 2007.

VIII. RESURSI:

U Zagrebu:

www.udruga-dijete-razvod.hr;

www.poliklinika-djeca.hr;

www.hrabritelefon.hr;

www.dpp.hr/hr/modus.php;

www.plavi-telefon.hr;

Koordinacija udruga za djecu: www.kud.hr

U Rijeci:

www.tic-za-djecu.hr;

U Splitu:

www.mirta.hr;

U Osijeku:

Sunce, Waldingerova 11, tel. 031/368-888

Obiteljski centri (OC):

su ustanove koje je za područje županija, odnosno Grada Zagreba, osnovalo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Zadaća im je savjetovanje, preventivni rad i drugi stručni poslovi u vezi s brakom, roditeljstvom, odnosima roditelja i djece.

Dosad su obiteljski centri osnovani u deset županija, a u ostalima je njihovo osnivanje u tijeku.

OC Grada Zagreba, Ulica grada Chicaga 13, Zagreb

tel: 01/4577-194; faks: 01/6274-952

obiteljski.centar.grada.zagreba@zg.t-com.hr

OC Primorsko-goranske županije, Krešimirova 12, Rijeka

tel: 051/338-526; faks: 051/323-481, obiteljski.centar.pgz@hi.t-com.hr

OC Karlovačke županije, Međstrovića 10, Karlovac

tel: 047/411-446; faks: 047/411-459,

savjetovaliste.karlovac@email.t-com.hr

OC Splitsko-dalmatinske županije, Matoševa 10, Split

tel/faks: 021/384-364, savjet@savjetovaliste-split.hr

OC Koprivničko-križevačke županije, Ul. braće Radić 7, Koprivnica, tel: 048/641-272; faks: 048/641-274

savjetovaliste-kc@hi.t-com.hr

OC Vukovarsko-srijemske županije, Šetalište D. Švagelja

2,Vinkovići,tel:032/336-082;faks:032/336-084

obiteljski-centar@vk.t-com.hr

OC Šibensko-kninske županije, Prvička 2, Šibenik, tel: 022/200-280; faks: 022/200-405, ocsibenik@si.t-com.hr

OC Virovitičko-podravske županije, Trg kralja Zvonimira 2, Virovitica, tel: 033/800-055; faks: 033/800-001

obiteljski.centar.viroviticko-podravske.zupanije@vt.t-com.hr

OC Dubrovačko-neretvanske županije, M. Vodopića 30, Dubrovnik, tel: 020/358-731; faks: 020/358-732, ocdnz@du.t-com.hr

OC Krapinsko-zagorske županije, F. Galovića 1c, Krapina, tel: 049/371-193; tel/faks: 049/371-319, obiteljskicentar-kzz@hi.t-com.hr

Centri za socijalnu skrb

CZSS Beli Manastir, Kralja Tomislava 37, 31300 Beli Manastir, 031/705-155

CZSS Benkovac, Ivana Međstrovića 8, 23 420 Benkovac, 023/681-133

CZSS Biograd na moru, Trg kralja Tomislava 16, 23 210 Biograd, 023/383-472

CZSS Bjelovar, J.J. Strossmayera 2, 43 000 Bjelovar, 043/247-260

CZSS Buje, Rudine 1, 52 460 Buje. 052/772-036; 052/772-024

CZSS Cres-Lošinj, Riva lošinjskih kapetana 13/1, 51550 Mali Lošinj, Creskog statuta 15,51557 Cres, 051/231-076, 571-527

CZSS Crikvenica, Gorica-Braće Cvjetića 2, 51260 Crikvenica, 051/784-270, Podružnica Rab, Biskupa draga 2, 51 280 Rab

CZSS Čakovec, Vladimira Nazora 16, 40300 Čakovec

CZSS Čakovec – Podružnica Prelog, Kralja Zvonimira 9, 40323 Prelog, 040/646-573

CZSS Čazma, Trg čazmanskog kaptola 6, 43240 Čazma

CZSS Daruvar, Radićeva 5/1, 43 500 Daruvar, 043/331-868; 043/331-083
Podružnica Grubišno Polje, M. A. Reljkovića 26, 43 290 Grubišno Polje, 043/485-179

CZSS Donja Stubica, Starogradska 3, 49 240 Donja Stubica, 049/286-157

CZSS Donji Miholjac, Vukovarska 7, 31540 Donji Miholjac, 031/631-525

CZSS Drniš, Kardinala A. Stepinca 4, 22 320 Drniš, 022/886-042

CZSS Dubrovnik, Miha Pracata 11, 20 000 Dubrovnik, p. 90, 020/323-896; 020/324-050

CZSS Duga Resa, Trg Sv. Jurja 1, 47 250 Duga Resa, 047/844-247

CZSS Dugo Selo, Josipa Zorića 1, 10 370 Dugo Selo, 01/2753-209

CZSS Đakovo, P. Preradovića 2a, 31 400 Đakovo, 031/813-331; 031/812-152

CZSS Đurđevac, Gajeva 6, 48350 Đurđevac, 048/812-612; 048/812-614

CZSS Garešnica, Vladimira Nazora 13, 43280 Garešnica, 043/531-189

CZSS Glina, Trg dr. Franje Tuđmana 24, Glina, 044/811-660, Podružnica Topusko, Trg bana J. Jelačića 14, 44 415 Topusko

CZSS Gospic, Vile Velebita 6, 53 000 Gospic, 053/741-110

Podružnica Korenica, Josipa Jovića 16, 53 230 Korenica, 053/756-252

CZSS Hrvatska Kostajnica, Kralja Tomislava bb, 44 430 Hrvatska Kostajnica

CZSS Imotski, Bruna Bušića 6, 21 260 Imotski, 021/841-421; 021/842-241

CZSS Ivanec, Đure Arnolda 11, 42 240 Ivanec, 042/781-353; 042/771-770

CZSS Ivanić Grad, Franje Jurinca 6, 10 310 Ivanić Grad, 01/2882-301; 01/2882-302

CZSS Jastrebarsko, Trg Ljube Babića 29, 10 420 Jastrebarsko, 01/6281-482

CZSS Karlovac, I. Međstrovića 10, 47 000 Karlovac, 047/415-459; 047/415-462; 047/415-458

Podružnica Ozalj, Kurilovac 8, 47 280 Ozalj, 047/731-854

Podružnica Vojnić, Trg Stjepana Radića 1, 47 220 Vojnić, 047/883-058

CZSS Knin, G. Šuška 4, 22 300 Knin, 022/664-480

CZSS Koprivnica, Trg dr. Bardeka 1, 48 300 Koprivnica, 048/642-247; 048/642-248

CZSS Korčula, Šetalište Frana Kršinića 50, 20 260 Korčula, 020/715-854

CZSS Krapina, Frana Galovića bb, 49 230 Krapina, p.p. 19, 049/371-847; 049/370-847

Podružnica Pregrada, Kostelgradska 5, 49 218 Pregrada, 049/376-029; 049/376-099

CZSS Križevci, Ivana Zakamardija Dijankovečkog 5, 48 260 Križevci, 048/711-710

CZSS Krk, Dr. D. Vitezića 1, 51 500 Krk, 051/880-700

CZSS Kutina, Stjepana Radića 7a, 44 320 Kutina, 044/683-603

CZSS Labin, Istarska 1, 52 220 Labin, 052/856-522; 052/856-464

CZSS Ludbreg, Kardinala Franje Kuharića 12, 42 230 Ludbreg, 042/332-840

CZSS Makarska, PTC 'Sv. Nikola', Kip. Međstrovića 2a, 21300 Makarska, p.p. 80, 021/611-544

Podružnica Vrgorac, Ul. A.G. Matoša 1, 21276 Vrgorac, 021/674-077; 021/674-343

CZSS Metković, Ante Starčevića 25, 20 350 Metković, 020/690-999 (020/690-981, 82...89)

CZSS Našice, Pejačevićev trg 8, 34 500 Našice, 031/617-191; 031/613-411

CZSS Nova Gradiška, Karla Dieneša 4/1, 35 400 N. Gradiška, 035/362-611

CZSS Novi Marof, Zagorska 28, 42 220 Novi Marof, 042/611-126

CZSS Novska, Trg Đure Szabe 7, 44 330 Novska, 044/600-672

CZSS Ogulin, Vjenac Ive Marinkovića 1, 47 300 Ogulin, 047/522-042

CZSS Opatija, Nova cesta 19, 51410 Opatija, 051/703-057; 051/703-058; 051/701-493

CZSS Osijek, Lorenza Jagara 12, 31 000 Osijek, 031/212-400

CZSS Pakrac, Petra Preradovića 1, 34550 Pakrac, 034/411-546

CZSS Pazin, Prolaz Otokara Keršovanića 2, 52 400 Pazin, 052/624-433; 052/624-497

Podružnica Buzet, II. Istarske brigade 11, 52 420 Buzet, 052/662-523

CZSS Petrinja, Turkulinova 7, 44 250 Petrinja, 044/815-272

CZSS Ploče, Dalmatinska 4, 20 340 Ploče, 020/679-071

CZSS Poreč, dr. Maura Gioeffia 2b, 52 440 Poreč, 052/451-657; 052/432-011

CZSS Požega, Istarska 2, 34 300 Požega, 034/273-807

CZSS Pula, Sergijevaca 2, 52100 Pula

CZSS Rijeka, Laginjina 11/a, 51 000 Rijeka, 051/226-586

Podružnica Delnice, Školska 22, 51 300 Delnice, 051/811-402; 051/811-634

Podružnica Čabar, Trg K. Tomislava 9, 51 306 Čabar, 051/821-084

Podružnica Vrbovsko, Dobra 6, 51 326 Vrbovsko, 051/875-520

CZSS Rovinj, Carera 21/II, 52 210 Rovinj

CZSS Samobor, Zagorska 1, 10 430 Samobor, 01/3362-702

CZSS Senj, V. Novaka 4, 53 270 Senj, 053/882-929; 053/882-930

Podružnica Otočac, Kralja Zvonimira 8, 53 220 Otočac, 053/773-022; 053/773-306

CZSS Sinj, Zankova glavica 2, 21 230 Sinj, 021/821-446

CZSS Sisak, Ulica lipa 11, 44 000 Sisak, 044/545-243; 044/543-076; 044/547-755

Podružnica Dvor, Trg bana J. Jelačića 15, 44 440 Dvor, 044/871-325; 044/871-130

CZSS Slatina, V. Nazora 5/1, 33 516 Slatina, 033/551-158

Podružnica Orahovica, K. Zvonimira 51, 33 515 Orahovica, 033/673-735; 033/674-495

CZSS Slavonski Brod, Naselje Slavonija I, bb, 35 000 Sl. Brod, 035/213-700

CZSS Slunj, Školska 2, 47 240 Slunj, 047/777-107

CZSS Split, Gundulićeva 22, 21 000 Split, 021/380-158; 021/380-155; 021/380-150; 021/380-157; 021/380-151

Podružnica Kaštela, Fuležina 1, 21 216 Kaštel Stari, 021/230-944

Podružnica Solin, Hektorovićeva 38, 21 210 Solin, 021/244-106

Podružnica Hvar, Fabrika bb, Hvar, 021/742-411; 021/743-015

Podružnica Vis, Trg 30. svibnja 92 br. 2, 21 480 Vis, 021/711-875

CZSS Supetar-Brač, M. Vodanovića 18, 21 400 Supetar, 021/631-314; 021/631-031

CZSS Sv. Ivan Zelina, Braće Radića 2, 10 380 Sv. Ivan Zelina, 01/2060-114; 01/2060-617

CZSS Šibenik, Petra Grubišića 3, 22 000 Šibenik, 022/201-222

CZSS Trogir, Hrvatskih mučenika 6, 21 220 Trogir, 021/881-988

CZSS Valpovo, Matije Gupca 11, 31 550 Valpovo, 031/651-123; 031/651-920

CZSS Varaždin, Nazorova 22, 42 000 Varaždin, 042/303-900

CZSS Velika Gorica, Trg kralja Tomislava 35, 10410 Velika Gorica, 01/6222-666; 01/6222-216

CZSS Vinkovci, Duga ulica 2, 32 000 Vinkovci, 032/332-315; 032/331-161; 032/332-478

CZSS Virovitica, A. Šenoe 1, 33 000 Virovitica, 033/721-530; 033/722-834

Podružnica Pitomača, Trg kralja, Tomislava bb, 033/783-045

CZSS Vrbovec, Trg Petra Zrinskog 23, 10 216 Vrbovec

CZSS Vukovar, Županijska 13, 32 010 Vukovar, p.p. 77, 032/450-922; 032/450-920

CZSS Vukovar – Podružnica Ilok, Strossmayerova 590, 32236 Ilok, 032/590-098, 032/590-244

CZSS Zabok, Matije Gupca 53, 49 210 Zabok, 049/221-346; 049/223-392

Podružnica Klanjec, Trg mira 11, 49 290 Klanjec, 049/550-031

CZSS Zadar Andrije Hebranga 1, 23 000 Zadar, 023/ 230-392

Podružnica Gračac, Školska ul. bb, 23 440 Gračac, 023/773-446; 023/773-076

Podružnica Obrovac, Ante Starčevića 8, 23 450 Obrovac, 023/689-060; 023/689-261

Podružnica Pag, Golija 2, 23 250 Pag, 023/611-320

CZSS Zagreb, Eugena Kumičića 5, 10 000 Zagreb, 01/4550-849; 01/4550-813; 01/4550-220; 01/4550-644; 01/4550-671

Ured Centar, Haulikova 6/II, 01/4577-211

Ured Črnomerec, Ilica 259, 01/3777-150; 01/3750-010

Ured Dubrava, Avenija Dubrava 47, 01/2988-501; 01/2988-502 ; 01/2988-503 ; 01/2991-617

Ured Maksimir, Maksimirska 51, 01/2332-792; 01/2335-883; 01/2342-306; 01/2342-307

Ured Medveščak, Trg Burze 2, 01/4810-481; 01/4810-475

Ured Novi Zagreb, Av. Dubrovnik 12, 01/6585-555

Ured Peščenica, Zapoljska 1, 01/6100-203

Ured Sesvete, Trg D. Domjanića 6, 10260 Sesvete, 01/2002-062; 01/2002-068

Ured Susedgrad, Aleja Bologne 2, Susedgrad, 01/3454-038; 01/3454-039

Ured Trešnjevka, Vitezićeva 57, 01/3639-717; 01/3639-733; 01/3639-723; 01/3639-785

Ured Trnje, Cvijete Zuzorić 53, 01/6112-284; 01/6150-186; 01/6150-185

CZSS Zaprešić, Drage Kodrmana 3a, 10 211 Zaprešić, 01/3310-399; 01/3310-450

CZSS Zlatar Bistrica, S. Radića 2, 49247 Zlatar Bistrica, 049/461-805

CZSS Županja, dr. Franje Račkog 30c, 32 270 Županja, 032/831-328; 032/832-160

Pravobranitelji:

Pravobraniteljica za djecu:

Andrije Hebranga 4/1, 10000 Zagreb

Tel: 01/ 4929 669, **Fax:** 01/4921 278, www.dijete.hr,
E-mail: info@dijete.hr

Šetalište kardinala Franje Šepera 6, 31000 Osijek

Tel: 031/ 213 098, **Fax:** 031/ 213 098

E-mail: info@dijete.hr

Trpimirova 2, 51000 Rijeka

Tel: 051/ 311 121, **Fax:** 051/ 311 121

E-mail: info@dijete.hr

Braće Kaliterne 10, 21000 Split

Tel: 021/ 490 022, kućni 125, 126, **Fax:** 021/ 488 462

E-mail: info@dijete.hr

Pučki pravobranitelj

Opatička 4, 10000 Zagreb

Uredovno radno vrijeme za stranke:

utorak, srijeda i četvrtak, 10 – 13 sati

Stranke se mogu prethodno najaviti telefonom na br.:01/48-51-855
važno je donijeti dokumentaciju predmeta (rješenja, žalbe i dr.). S njima
će razgovarati pučki pravobranitelj ili jedan od njegovih zamjenika.

Pučki pravobranitelj nije odvjetnik, što znači da ne zastupa stranke u
upravnom postupku niti daje pravne savjete. Ukoliko građanin treba
zastupnika ili pravni savjet, treba se obratiti odvjetniku.

Građani slabog imovnog stanja koji ne mogu platiti odvjetnika mogu
putem uputnice od Centra za socijalnu skrb i Ureda državne uprave, od
Hrvatske odvjetničke komore zatražiti pružanje besplatne pravne
pomoći.

Ministarstva

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

Uprava za socijalnu skrb, Zagreb, Ksaver

Pomoćnica ministra: Tatjana Katkić Stanić

Administrativna tajnica: Martina Juršić

Telefon: (01) 46 98 461, **Telefaks:** (01) 46 98 462

E-mail: Dragutin.Keserica@mzss.hr

Ksaver 200a, Zagreb, tel.: (01) 46 07 555

Uredovno radno vrijeme za rad sa strankama:

PONEDJELJAK od 13:00 do 15:30 sati

UTORAK, SRIJEDA, ČETVRTAK, PETAK od 9:00 do 12:00 sati.

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, Trg Hrvatskih velikana 6

Uprava za obitelj

Državni tajnik, mr.sc. Stjepan Adanić

tel: 01/23 08 600; fax: 01/23 08 627

Ravnatelj uprave, Zdenko Žunić, prof. def.

tel: 01/23 08 600; fax: 01/23 08 627

Ministarstvo pravosuda

Ministar pravosuda Dr sc. Ivan Šimonović

10000 Zagreb, Dežmanova 6, tel. 3710-666

Hrvatska odvjetnička komora, Koturaška 53/II, Zagreb, Tel.: 01/6165-200, Fax: 01/6170-686, www.hok-cba.hr, e-mail: hok-cba@hok-cba.hr

Sudovi – <http://www.pravosudje.hr>

Općinski sudovi:

Općinski sud u Belom Manastiru, Kralja Tomislava 53, Beli Manastir, Tel: (031) 701 112
Općinski sud u Benkovcu, Stjepana Radića 10, Benkovac, Tel: (023) 684 900
Općinski sud u Biogradu n/m, Kneza Domagoja 1, Biograd n/m, Tel: (023) 383 400
Općinski sud u Bjelovaru, Josipa Jelačića 3, Bjelovar, Tel: (043) 274 111
Općinski sud u Bujama, Istarska 1, Buje, Tel: (052) 725 230
Općinski sud u Buzetu, Titov trg 1, Buzet, Tel: (052) 662 808
Općinski sud u Crikvenici, Kralja Tomislava 85a, Crikvenica, Tel: (051) 780 444
Općinski sud u Čabru, Narodnog oslobodenja 2, Čabar, Tel: (051) 821 409
Općinski sud u Čakovec, Ruđera Boškovića 18, Čakovec, Tel: (040) 379 666
Općinski sud u Čazmi, Trg Čazmanskog Kaptola 20, Čazma, (043) 771 011
Općinski sud u Daruvaru, Stjepana Radića 27, Daruvar, Tel: (043) 440 620
Općinski sud u Delnicama, Tina Ujevića 1, Delnice, Tel: (051) 814 460
Općinski sud u Donjem Lapcu, Trg Nikole Tesle bb, Donji Lapac, Tel: (053) 765 357
Općinski sud u Donjem Miholjcu, Trg Ante Starčevića 25, Donji Miholjac, Tel: (031) 634 010
Općinski sud u Donjoj Stubici, Trg Matije Gupca 31, Donja Stubica, Tel: (049) 587 000
Općinski sud u Drnišu, Trg Kralja Tomislava 2, Drniš, Tel: (022) 888 400
Općinski sud u Dubrovniku, Dr. Ante Starčevića 23, Dubrovnik, Tel: (020) 357 888
Općinski sud u Dugom Selu, Zagrebačka 22, Dugo Selo, Tel: (01) 2781 230
Općinski sud u Dvoru, Bana J. Jelačića 14, Dvor, Tel: (044) 525 080
Općinski sud u Đakovu, Trg Dr. Franje Tuđmana 2, Đakovo, Tel: (031) 840 120
Općinski sud u Đurđevcu, Đure Basaričeka 12, Đurđevac, Tel: (048) 289 000
Općinski sud u Garešnici, Vladimira Nazora 22, Garešnica, Tel: (043) 445 300
Općinski sud u Glini, Trg Bana Josipa Jelačića 5, Glina, Tel: (044) 525 900
Općinski sud u Gospiću, Trg Alojzija Stepinca 3, Gospić, Tel: (053) 572 856
Općinski sud u Gračacu, Dr. Mile Budaka bb, Gračac, Tel: (023) 773 010
Općinski sud u Grubišnom polju, Kolodvorska 2, Grubišno polje, Tel: (043) 448 300
Općinski sud u Gvozdzu, Trg hrvatskih Vitezova 3, Gvozd, Tel: (044) 525 920
Općinski sud u Hrvatskoj Kostajnici, V. Nazora 10, Hrvatska Kostajnica, Tel: (044) 527 960
Općinski sud u Iloku, Dr. Franje Tuđmana 4, Ilok, Tel: (032) 592 620
Općinski sud u Imotskom, Ante Starčevića 23, Imotski, Tel: (021) 671 140
Općinski sud u Ivancu, Akademika Mirka Maleza 3, Ivanec, Tel: (042) 770 720
Općinski sud u Ivić Gradu, Športska 2, Ivić Grad, Tel: (01) 2831 444
Općinski sud u Jastrebarskom, Braće Kazić 4, Jastrebarsko, Tel: (01) 6274 111
Općinski sud u Karlovcu, Trg Josipa Broza Tita 1, Karlovac, Tel: (047) 606 111
Općinski sud u Kaštel Lukšiću, Obala kralja Tomislava 2, Kaštel Lukšić, Tel: (021) 228 115
Općinski sud u Klanjcu, Trg Mira 1, Klanjec, Tel: (049) 588 150
Općinski sud u Kninu, Dr. Franje Tuđmana 6, Knin, Tel: (022) 664 510
Općinski sud u Koprivnici, Hrvatske državnosti 5, Koprivnica, Tel: (048) 240 360
Općinski sud u Korčuli, Put sv. Nikole bb, Korčula, Tel: (020) 711 127
Općinski sud u Korenici, Trg sv. Jurja 5, Korenica, Tel: (053) 776 637
Općinski sud u Krapini, Trg Stjepana Radića 13, Krapina, Tel: (049) 371 624
Općinski sud u Križevcima, Ivana Z. Dijankovečkoga 14, Križevci, Tel: (048) 279 220
Općinski sud u Krku, Boduljska bb, Krk, Tel: (051) 222 905
Općinski sud u Kutini, Hrvatskih branitelja 1, Kutina, Tel: (044) 691 200
Općinski sud u Labinu, Giuseppine Martinuzzi 2, Labin, Tel: (052) 887 100
Općinski sud u Ludbregu, Ivana Gundulića 3, Ludbreg, Tel: (042) 810 322
Općinski sud u Makarskoj, Kralja Petra Krešimira IV. 2, Makarska, Tel: (021) 695 340
Općinski sud u Malom Lošinju, Riva Lošinj. Kapetana 14, Mali Lošinj, Tel: (051) 661 000

Općinski sud u Metkoviću, Don Radovana Jerkovića 1, Metković, Tel: (020) 684 900
Općinski sud u Našicama, Pejačevićev trg 14, Našice, Tel: (031) 618 220
Općinski sud u Novoj Gradiški, Trg Kralja Tomislava 6, Nova Gradiška, Tel: (035) 331 150
Općinski sud u Novom Marofu, Zagorska 22, Novi Marof, Tel: (042) 611 146
Općinski sud u Novskoj, Trg dr. Franje Tuđmana 2, Novska, Tel: (044) 691 250
Općinski sud u Obrovcu, Stjepana Radića 1, Obrovac, Tel: (023) 689 228
Općinski sud u Ogulinu, Bernardina Frankopana 1, Ogulin, Tel.: (047) 819 140
Općinski sud u Omišu, Trg Kralja Tomislava 5, Omiš, Tel: (021) 755 150
Općinski sud u Opatiji, Maršala Tita 4, Opatija, Tel: (051) 741 040
Općinski sud u Orahovici, Trg Pl. Mihalovića 14, Orahovica, Tel: (033) 673 442
Općinski sud u Osijeku, Europska avenija 7, Osijek, Tel: (031) 228 400
Općinski sud u Otočcu, Bartola Kašića 7, Otočac, Tel: (053) 773 132
Općinski sud u Ozlju, Zrinskih I Frankopana 15, Ozalj, Tel: (047) 731 163
Općinski sud u Pagu, Šetalište Vladimira Nazora 2, Pag, Tel: (023) 600 880
Općinski sud u Pakracu, Trg Bana Jelačića 4, Pakrac, Tel: (034) 511 100
Općinski sud u Pazinu, Franjevačke Stube 2, Pazin, Tel: (052) 619 100
Općinski sud u Petrinji, Trg J. J. Strossmayera 12, Petrinja, Tel: (044) 525 800
Općinski sud u Pitomači, Trg kralja Tomislava 15, Pitomača, Tel: (033) 783 343
Općinski sud u Pločama, Vladimira Nazora 14, Ploče, Tel: (020) 679 226
Općinski sud u Poreču, Turističko Šetalište 2, Poreč, Tel: (052) 429 200
Općinski sud u Požegi, Svetog Florijana 2, Požega, Tel: (034) 290 500
Općinski sud u Pregradi, Kostelgradska 1, Pregrada, Tel: (049) 376 020
Općinski sud u Prelugu, Glavna 31, Prelog, Tel: (040) 648 300
Općinski sud u Puli, Silvija Strahimira Kranjčevića 8, Pula, Tel: (052) 377 600
Općinski sud u Rabu, Bobotine 1, Rab, Tel: (051) 724 061
Općinski sud u Rijeci, Žrtava fašizma 7, Rijeka, Tel: (051) 355 555
Općinski sud u Rovinju, Obala Pino Budicin 4, Rovinj, Tel: (052) 813 374
Općinski sud u Samoboru, Obrtnička 2, Samobor, Tel: (01) 3335 050
Općinski sud u Senju, Potok 1, Senj, Tel: (053) 884 127
Općinski sud u Sesvetama, Zagrebačka 22, Sesvete, Tel: (01) 2040 244
Općinski sud u Sinju, Put Petrovac 3, Sinj, Tel: (021) 707 200
Općinski sud u Sisku, Trg Ljudevita Posavskog 5, Sisak, Tel: (044) 525 700
Općinski sud u Slatini, Trg svetog Josipa 12, Slatina, Tel: (033) 400 520
Općinski sud u Slavonskom Brodu, Trg Pobjede 13, Slavonski Brod, Tel: (035) 217 400
Općinski sud u Slunju, Trg dr. Franje Tuđmana 14, Slunj, Tel: (047) 819 230
Općinski sud u Solinu, Kralja Zvonimira 75, Solin, Tel: (021) 246 380
Općinski sud u Splitu, Ex. vojarna Sv. Križ, Dračevac, Tel: (021) 755 600
Općinski sud u Starom Gradu, Nova Riva 3, Stari Grad, Tel: (021) 778 280
Općinski sud u Supetru, Ulica Hrvatskih velikana 6, Supetar, Tel: (021) 640 900
Općinski sud u Sv. Ivanu Zelini, Vatrogasna 1a, Sv. Ivan Zelina, Tel: (01) 2040 777
Općinski sud u Šibeniku, Stjepana Radića 81, Šibenik, Tel: (022) 209 102
Općinski sud u Tisnom, Uska ulica 1, Tel: (022) 439 780
Općinski sud u Trogiru, Obala bana Berislavića 1, Trogir, Tel: (021) 798 340
Općinski sud u Valpovu, Kralja Petra Krešimira IV. 3, Valpovo, Tel: (031) 656 100
Općinski sud u Varaždinu, Braće Radića 2, Varaždin, Tel: (042) 401 888
Općinski sud u Velikoj Gorici, Trg kralja Tomislava 36, Velika Gorica, Tel: (01) 6269 500
Općinski sud u Vinkovcima, Trg bana J. Šokčevića 7, Vinkovci, Tel: (032) 341 111
Općinski sud u Virovitici, Tomaša Masaryka 8, Virovitica, Tel: (033) 840 900
Općinski sud u Vojniću, Trg Stjepana Radića bb, Vojnić, Tel: (047) 883 034
Općinski sud u Vrbovcu, Trg Petra Zrinskog 22, Vrbovec, Tel: (01) 2791 128
Općinski sud u Vrbovskom, I. G. Kovačića 20a, Vrbovsko, Tel: (051) 875 439

Općinski sud u Vrgorcu, Tina Ujevića 9, Vrgorac, Tel: (021) 674 055
Općinski sud u Vukovaru, Županijska 31, Vukovar, Tel: (032) 451 642
Općinski sud u Zaboku, Matije Gupca 22, Zabok, Tel: (049) 226 580
Općinski sud u Zadru, Borelli 9, Zadar, Tel: (023) 309 940
Općinski gradanski sud u Zagrebu, Ulica grada Vukovara 84, Zagreb, Tel: (01) 6114 222
Općinski sud u Zaprešiću, Trg Žrtava Fašizma 1, Zaprešić, Tel: (01) 3350 555
Općinski sud u Zlataru, Trg slobode 14A, Zlatar, Tel: (049) 426 857
Općinski sud u Županji, Veliki kraj 48, Županja, Tel: (032) 830 530

Županijski sudovi

Županijski sud u Bjelovaru, Josipa Jelačića 1, Bjelovar, Tel: (043) 274 111
Županijski sud u Čakovcu, Ruđera Boškovića 18, Čakovec, Tel: (040) 390 664
Županijski sud u Dubrovniku, Dr. Ante Starčevića 23, Dubrovnik, Tel: (020) 357 888
Županijski sud u Gospicu, Trg Alojzija Stepinca 3, Gospic, Tel: (053) 572 856
Županijski sud u Karlovcu, Trg Josipa Broza Tita 1, Karlovac, Tel: (047) 606 111
Županijski sud u Koprivnici, Hrvatske državnosti 7, Koprivnica, Tel: (048) 240 430
Županijski sud u Osijeku, Europska avenija 7, Osijek, Tel: (031) 228 400
Županijski sud u Požegi, Svetog Florijana 2, Požega, Tel: (034) 290 400
Županijski sud u Puli, Silvija Strahimira Kranjčevića 8, Pula, Tel: (052) 377 700
Županijski sud u Rijeci, Žrtava fašizma 7, Rijeka, Tel: (051) 355 555
Županijski sud u Sisku, Trg Ljudevita Posavskog 5, Sisak, Tel: (044) 522 522
Županijski sud u Slavonskom Brodu, Tome Skalice 2, Slavonski Brod, Tel: (035) 405 100
Županijski sud u Splitu, Gundulićeva 29 a, Split, Tel: (021) 387 500
Županijski sud u Šibeniku, Stjepana Radića 81, Šibenik, Tel: (022) 209 140
Županijski sud u Varaždinu, Braće Radića 2, Varaždin, Tel: (042) 401 888
Županijski sud u Velikoj Gorici, Kneza Branimira 1, Velika Gorica, Tel: (01) 6370 200
Županijski sud u Virovitici, Ljudevita Gaja 3, Virovitica, Tel: (033) 801 777
Županijski sud u Vukovaru, Županija 33, Vukovar, Tel: (032) 452 500
Županijski sud u Zadru, Ulica Borelli 9, Zadar, Tel: (023) 203 600
Županijski sud u Zagrebu, Trg N: Šubića Zrinskog 5, Zagreb, Tel: (01) 4801 111
Županijski sud u Zlataru, Trg Slobode 14/A, Zlatar, Tel: (049) 426 800

VRHOVNI SUD RH

Zagreb, Trg N. Šubića Zrinjskog 3, Tel: (01) 4862 222

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

European Court of Human Rights, Council of Europe, F - 67075
Strasbourg
Cedex
Tel:(+33 3) 88-41-20-18; **faks:** (+33 3) 88-41-27-30
Internet: <http://www.echr.coe.int>

Pozivamo roditelje da svojim prijedlozima,
sugestijama i iskustvima pomognu da
sljedeće izdanje ovog vodiča bude još
korisnije.

e-mail: udruga_dijete_razvod@yahoo.com

UDRUGA
dijeterazvod

www.udruga-dijete-razvod.hr

Pozivamo roditelje da svojim prijedlozima, sugestijama i iskustvima pomognu da sljedeće izdanje ovog vodiča bude još korisnije.

e-mail: udruga_dijete_razvod@yahoo.com

ISBN: 978-953-55890-0-6